

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

6 - 12 mai 1998
(Anul XXXI)

17

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

I.D. SÎRBU -

inedit

(pag. 12-13)

VINOVAȚIA CLASICILOR

(pag. 3)

(pag. 5)

Prizoniera din L.A.

(pag. 4)

Memoriile lui Belu Zilber comentate de Z. Ornea

(pag. 9)

Editie pirat Teodor Mazilu

(pag. 6)

Octavio Paz

(pag. 21)

La o nouă lectură:

MIHAI URSACHI

(pag. 14)

Făcătorii de regi

(pag. 11)

Intellectualul și omul de afaceri

AM CITIT săptămânile trecute un mic studiu al lui Bertrand de Jouvenel, cuprins în culegerea *Capitalismul și istoria* a lui Friedrich A. Hayek din 1954 (ediție românească la Humanitas, 1998), referitor la raporturile istorice și morale dintre intelectualii laici și oamenii de afaceri, și care mi s-a părut de o remarcabilă actualitate. „Ține de domeniul misterului și reprezintă un domeniu de cercetare promițător pentru istorici și sociologi - scrie Jouvenel (trad. Sorin Ioniță) - faptul că întreaga comunitate a intelectualilor a devenit mai aspră în judecățile sale la adresa comunității oamenilor de afaceri chiar în momentul în care aceasta din urmă îmbunătățește în mod evident situația maselor, își perfecționează propria etică a muncii și își ridică conștiința civică.” Ruptura cu pricina s-a produs în romantism, după două sau trei secole în care intelectualii laici (urmasii celor religioși) au arătat o vădită prețuire pentru omul care făcea bani. Oamenii de litere francezi l-au apărut pe Fonquet, ministrul de finanțe al lui Ludovic al XIV-lea, arestat din ordinul regelui; Helvetius și D'Holbach se numără nu numai printre *les hommes d'argent* ai secolului Luminilor, dar și printre cei care au contribuit decisiv la impunerea ideilor Marii Revoluții; iar bancherii Necker și Lafitte erau figuri foarte populare printre intelectuali în cele două revoluții succesive, de la 1789 și respectiv 1830. Ciudățenia este că drumurile să se despartă tocmai când oamenii cu bani încetează să mai fie percepitori de impozite (principala sursă de îmbogățire înainte de 1789), adică „exploatare” în bună regulă ai muncii altora, și devin producători de bunuri pentru consumul general. Jouvenel crede a afla explicația într-o desprindere a judecăților etice, spre care intelectualii romantici erau înclinați, de fundamentul lor metafizic. La noi, critica adusă de Alecu Russo modernizării, în prima jumătate a secolului trecut, ilustrează foarte bine teza lui Jouvenel, care scrie: „Constructorii de fabrici călcau în picioare frumusețile naturii exact când acestea erau descoperite; exodul de la sate coincidea cu o admirație proaspăt dobândită pentru viața de la țară. O schimbare radicală a mediului îi rupea pe oameni de obiceiurile străvechi exact când ajungeau la modă tradițiile populare.”

Această etică întrucâtva abstractă, în sine, dacă o pot caracteriza astfel, va predomina în comportamentul intelectualilor europeni pînă astăzi. O observăm și la intelectualii români din epoca postdecembristă. De o sută cincizeci de ani intelectualul este anticapitalist, criticînd capitalismul fie de la stînga, fie de la dreapta. Jouvenel se întreabă dacă această ostilitate ține de fatalul dezacord dintre intelectuali și orice grup conducător sau dacă ea are și cauze specifice. Răspunsul filosofului social francez e simplu și, cred, corect. Jouvenel afirmă, în esență, că intelectualul modern tinde să restrîngă autoritatea la persuasiune, ceea ce conduce la anarhie sau la tiranie. Etica intelectualului contemporan e oferită de „preferința lui pentru pagubă”, formulă extraordinară care, tradusă în jargon economic, spune că intelectualul e conștient de faptul că produsul lui are o valoare de piață cu mult sub aceea a resurselor consumate. Între valoare și succes, intelectualul alege valoarea, spre deosebire de omul de afaceri, care preferă succesul. De aceea, eficiența i se pare intelectualului suspectă. „Filosofia lui despre costuri-beneficii - scrie Jouvenel - poate fi rezumată în următorii termeni: pentru el, o pierdere este rezultatul firesc al devotamentului față de lucrul-ce-trebuie-făcut, în timp ce profitul, pe de altă parte, este rezultat firesc al ploconirii în fața publicului.” Intelectualul, adaugă Jouvenel, adoptă față de omul de afaceri atitudinea de superioritate morală a fari-seului față de vameș, pe care a condamnat-o Isus. Omul care zăcea pe marginea drumului a fost ajutat de negustor (samariteanul), nu de intelectual (levitul). „Ar trebui să fie o lecție pentru noi”, încheie Jouvenel, cel mai sever critic al eticii abstracte a intelectualilor de ieri și de azi.

CONTRAFORT

de *Mircea Mihaiescu*

Zoia Mare

ÎN ROMÂNIA, simpaticul nume Zoe a făcut o frumoasă carieră literară și, parcă nu întâmplător, una politică. De la Zoe a lui C. Negruzzi, la nemuritoarea „coană Zoifcă” a conului Iancu, până la mai recente Zoia Ceaușescu și Zoe Petre, lumea valahă s-a mândrit să boteze câte-va vajnice amazoane cu acest superb prenume. (Las deoparte, ca tristă marfă de import, pe cel, altminteri impresionant, al Zoiei Kosmodemianskaia, lipit ca o etichetă străină pe o cutie autohtonă). Dictionarele onomastice susțin că Zoe („viață”) ar fi echivalentul grecesc al numelui primei femei biblice. Cu atât mai frumos! După cum se vede, fiecare epocă a României moderne a avut parte de o răsunătoare Evă, de o mamă - sau de, măcar, o fiică - a boborului!

Mărturisesc smerit că dacă aș fi avut de ales între personajele menționate, aș fi preferat s-o cunosc mai îndeaproape pe Zoe Trahanache! Din nefericire, singura cu care am avut prilejul să vorbesc - într-o împrejurare legată de unica mea trecere, de câteva ore, pe la Palatul Cotroceni - a fost d-na Zoe Petre. N-am înțeles nici atunci - cum nu înțeleg nici azi - cu ce se îndeletnicește exact domnia sa. Oficial, funcția pe care o ocupă este de „consilier de politică internă și de politică externă” a președintelui României. În traducere, asta ar însemna un fel de sfătător prezidențial în absolut toate problemele instituției cotrocene. Firile mai cărcotașe ar putea întreba: bine-bine, dar de unde atâta competență la o biată femeie ce nu s-a ilustrat, înainte de spectaculoasa numire, altfel decât printr-o slugărnicie de-a dreptul masculină față de dl. Emil Constantinescu?

Poate că „slugărnicie” e un termen prea dur. Haide să-i spunem prietenie interesată - politic și nu numai. Aș merge mai departe, și aș zice că e vorba de inavuabile complicități profesionale. Până în 1989, fiica academici-anului comunist Condurachi era lector la Universitatea din București. E greu de crezut că, posedând un atât de solid atu biografic, d-na Zoe Petre se număra printre persecutații regimului Ceaușescu. Dizidentă n-a fost, iar despre marile sale contribuții științifice nu s-a prea pomenit. Cert este că revoluția a prins-o pe o treaptă academică mai degrabă modestă.

În febra „reparațiilor morale” și profesionale care au luat cu avânt universitățile românești în 1990, d-na Petre a încercat marea cu degetul, sperând să promoveze la grămadă, alături de alți mai mari sau mai mici nedreptățiți. Numai că, dacă unii dintre ei chiar aveau ce pune pe masa comisiilor de acordare a titlurilor academice, personajul nostru era destul de... subțire la capitolul bibliografie. Sigur, naivii ar putea invoca argumentul că editurile românești, controlate de zbirii securității, i-au interzis fiicei lui Condurachi accesul spre lumina tiparului etc., etc. Numai că nici după 1990 n-am aflat ca d-na Zoe Petre să fi devenit un campion al producției de carte. Cu noile pile (pentru că istoria cu tatăl academician și posesor al Premiului de stat etc. căzuse într-o tristă desuetudine!), cu poziția proeminentă în tot felul de comitete și comiții, cu ambitusul vocal etalat la diverse posturi de televiziune, n-ar fi întâmpinat nici un fel de greutate în valorificarea solidelor cercetări refuzate de editurile comuniste!

Nu am acces la documentele Universității din București, nu știu cum a evoluat cariera de cercetător științific a personajului nostru (când: între o sedință și alta, între un miting și altul?), dar e sigur că după alegerea (sau numirea) d-lui Emil Constantinescu în funcția de rector, d-na Zoe Petre a devenit, cu viteza fulgerului, profesor plin! Nu e cea mai mare tragedie, pentru că sub același rectoriat a făcut o frumoasă carieră universitară și savantul Virgil Măgureanu (savant mai mult în dosare decât în știință: studenții lui

de pe vremuri se amuzau teribil când asistentul Măgureanu credea că Hannah Arendt e musai bărbat, pentru că prenumele i se termina în „h”!) În fond, dacă Virgil Măgureanu e profesor plin (și încă votat în unanimitate de senatul prezidat de rectorul Emil Constantinescu!), de ce n-ar fi și d-na Zoe Petre? Cel puțin în cazul distinsei doamne, între 1990 și 1996 am detectat o lăudabilă activitate în slujba societății democratice! Merita și Alianța Civică o liturghie!

E cât se poate de necavaleresc, de urât, de mojiș din partea unui bărbat să se războiască, fie și în scris, cu o femeie. Încerc să mă apăr de această acuză atrăgând atenția că n-am absolut nimic cu femeia, mama, iubita, mătușa, cumnata, soacra princiara etc. Zoe Petre. Cuvintele mele vizează exclusiv personajul public cu acest nume, în spatele căruia mi se pare că detectez un caz flagrant de impostură. Deși am avut prilejul să-i comunic personal d-nei Zoe Petre ceea ce mă nemulțumește în politica de temporizare pe care o girează, rămân la impresia că stimata noastră multiconsilieră se crede imună la critică, iar păreri și faptele domniei sale sunt deasupra oricărei discuții.

Ca să fiu sincer până la capăt, nu mă deranjează nici măcar ștearsa figură pe care o face ca sfetnic de taină (mai degrabă de intrigă!) a d-lui Constantinescu. În fond, femeie obosită, la sfârșit de carieră, de ce n-ar avea și cumsecadea doamnă Petre dreptul la odihnă în rezervația blindată de la Cotroceni? Nu mă deranjează nici faptul că e de-o infinită blândețe în relațiile cu securității și sepepiștii ce împânzesc Cotrocenii, în timp ce în ieșirile sale publice e de o arțăgoșenie absolut stupefiantă. Chestiune de stil! E intolerabil, însă, că d-na Zoe Petre încearcă, prin câteva declarații publice, să impună în România domnia imoralității.

Într-o emisiune televizată, domnia sa a afirmat, „în direct și la o oră de vârf”, vorba unuia din făurarii noii echipe de la Cotroceni, că în politică nu are ce căuta moralitatea, iar cei care pretind o moralitate absolută nu sunt decât comuniști! Să auzi și să nu crezi! Va să zică, d-na Petre, care-și numește propriul fiu consilier prezidențial e morală, în timp ce jurnaliștii și activiștii civici care pun întrebări în legătură cu înțelegerile secrete ale Cotroceniului cu forțe politice dubioase sunt imorali! Morală e d-na Zoe Petre când se comportă suspect de matern cu unii dintre foștii colegi de la Facultatea de Istorie, și imorali sunt toți cei care nu tac atunci când văd că se perpetuează, sub noua putere, moravurile respingătoare ale nepotismului!

Nici măcar acestea n-ar fi un capăt de lume, dacă d-na Zoe Petre n-ar fi ajuns la Cotroceni psalmodiind, alături de șeful său, aria democrației și a moralității, a cinstei și a onoarei. Or, când firele marii corupții încep să ducă tot mai limpede spre Cotroceni, când „dușmanii” de ieri ai nomenklaturii și-au făcut aliați de nădejde din clientela iliesciană, la ce să ne așteptăm decât la ironizarea celor care pretind în societatea românească dacă nu bunăstare, atunci măcar moralitate? Știați, stimată doamnă Petre, pentru că tot am pomenit de clientelism, că pupila lui Ion Iliescu, Mihai Bujor Sion, este, și la un an și jumătate de când ați preluat puterea, tot consul general al României la Los Angeles? Știați că marea majoritate a diplomaților-securiști, care ne fac de ocară lumii, sunt în posturi, de unde vă zâmbesc slugarnic? Vă zâmbesc doar până la prima ocazie, pentru că de îndată ce nu le veți mai fi șefi vor evoca plini de sarcasm prostia care v-a făcut să credeți că lupii își schimbă naravul. Dacă nu știați, nu-mi rămâne să cred decât că sunteți incapabilă. Dacă știați și nu ați făcut nimic, tare mi-e teamă că discursul dumneavoastră despre virtuțile imoralității e doar un jalnic fragment de autobiografie.

POST-RESTANT

de *Constanța Buzea*

C ELE două texte în proză, *Fereastra* și *La editură*, sunt reușite, bine scrise. Mărturisind a nu avea un puternic apetit pentru scris, poate de aici fiorul indoielii de sine, poate de aici nevoia de o instanță din exterior care să vă impulsioneze. Perseverând, veți ajunge exact acolo unde doriți. (Mihaela Adrian, București) ● Răspunsul vine cu o atât de mare întârziere și cu următoarea precizare: Entuziasmul generat de primul set de poeme, bine alese și cu grijă grupate, s-a cam răcit. Textele din cel de-al doilea plic, puțin neglijente, cu mici *scârboșenii* teribiliste, mi-au dat senzația că nisipuri mișcătoare înghit uneori busola autorului, după triumful primei recunoașteri. Mă bucur că *Ramuri* vă publică și ia asupra-și perioada în care vă veți limpezi experimentând cu frenezie, și în care orgoliul autorial nu suportă observații, fie ele și de bun simț (*Dragoș Ancuța*, Craiova) ● Nu mă îndoiesc că motivații puternice, hotărâtoare, v-au condus la text, vi l-au impus chiar, în termenii ușor degerați ai abstracțiilor. Se poate și așa, dar cred că e păcat. Ar fi de dorit să îndulciți limbajul, deplasând comunicarea către poezie. (Ion Bănăceanu) ● Jocuri, dovezi de agerime, texte concise, lipsite de plasticitate, de artă, de căldură. Tot grupajul este un uimitor tur de forță în care parcă numai viteza elaborării a contat. De aici și monotonia, poemele seamănă între ele, fără ca acest lucru să se numească stil propriu. Poate că ar fi trebuit să le suflați în nări duh, pentru a fi vii, pentru a vibra, pentru a emoționa. *Dorințe*, dacă ar fi să iau un exemplu, este un poem sărac, fără perspectivă și fără consecințe, ca și suratele lui: „Vreau/ să mă simt copac/ să-mi înalț crengile/ spre cer./ Vreau/ să mă simt iarba/ să-mi înfig rădăcinile/ în pământ./ Vreau/ să fiu planetă/ să-mi găsesc galaxia”. (Alina, Timișoara) ● Nu vă reproșez nimic, vă aduc numai la cunoștință că Ana Blandiana își începea cândva unul din poemele sale care a făcut carieră, astfel: „Ar trebui să ne naștem bătrâni./ Să venim înțelepți./ Să fim în stare de-a hotări soarta noastră în lume /.../ Apoi să ne facem mai tineri, mergând./ Maturi și puternici s-ajungem la poarta creației./ Să trecem de ea și-n iubire intrând adolescenți./ Să fim copii la nașterea fiilor noștri./ Oricum ei ar fi atunci mai bătrâni decât noi./ Ne-ar învăța să vorbim, ne-ar legăna să adormim/ Noi am dispărea tot mai mult, devenind tot mai mici?...” Unul din poemele dv. începe astfel: “Mi-aș fi vrut/ Să-mi încep viața/ De la bătrânețe./ Să fiu crescut/ De nepoți./ Galăgioși copiii/ Să-mi povestească/ Basme din lumea lor/...”. În altă ordine de idei, primiți un sfat colegial. Când nu vă plac formulele pe care o lume întreagă le întreabunează cu folos, precum *Bună ziua, Te iubesc* sau *La revedere*, nu le disprețuiți până nu le găsiți înlocuitoare cel puțin la fel de eficiente și deci demne de atenție. Până nu inventați, tot pe bază de ac, mașina de cusut, e bine să nu rătăciți acul, ca să nu rămâneți cu haina ruptă. Nesăbuit spuneți, înainte de a fi ajuns: „Eu voi să ajung/ A putea înlocui/ Acele banale cuvinte/ Care vor să spună/ Te iubesc”. Sincer, vă rog să-mi comunicați rezultatele, faceți propuneri, ar fi interesant de știut. (Constantin Petrea, București) ● A fost, deci, vorba de *versuri aparținând a doi autori*, Yves Cladyana cu șapte poeme, dintre care tulburătoare de-a dreptul rămân *Eu sunt fiul risipitor* și *Descoperire*, și Marinela Văduva cu un singur text, și el interesant, și parcă purtat de același spirit amândoi și de aceeași putere a purității în confesiune. Nu este prima dată când mi se pare că revăd poeme citite cu uimire în trecut, visate poate, ori din altă viață! „Eu sunt Fiul risipitor/ pune-mi, Doamne, pe deget certitudinea lacrimilor/ Înveșmăntează-mă cu surâs de copil/ taie la ospașul meu inimile înghețate./ dă-mi să beau din nectarul cunoașterii/și al mâinilor ce se întind./ cheamă în jurul meu toți dușmanii./ să le arăt sufletu-mi simplu și gol./ Ada-l aproape și pe fratele ce mă vede/ cu ochi tulbure./ pune-i și lui în pahar din bucuriile/ și tristețile-mi de acum./ să guste și să știe că sunt străn./ mai singur decât piramidele deșertului/lasă-l să-mi pipăie coastele slăbite de /gândurile ascunse ale semenilor./ Poate să mă și lovească, să vadă/singur cum se întoarce smerit/ celălalt obraz./ poate atunci mă va crede când plec capul în/pământ”. ● “Ce ciudat. Forma era un gol, un vid înconjurat de marmură.” Ce ciudat, zic, această metaforă poate defini în avans nu numai cariera unui sculptor în căutarea perfecțiunii ci și pe aceea a unui prozator care-și visează opera, și crede în ea, mult timp înainte ca aceasta să fie așternută pe hârtie. (Alina Ștefan, București) ● Nu sunt chiar ușor de îndurat viziunile dv., vise-coșmare, somnul ca o ... cărându-le, cortegii de rani, de înjunghiați de cuțitele fraților, dar și insula unei ... lăbaste, ca o adiere în compensație, pentru echilibru a ingerilor, a opusii, a libertății de a opta pentru zbor. (Mihai Colin, Constanța) ● Dv. trebuie să continuați să scrieți. chiar dacă drumul nu duce la larg. Dacă n-ați mai scrie v-ați sufoca. (Ronela Saviuc ori Savinc).

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, al Fundației pentru o Societate Deschisă România și al Ministerului Culturii*

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Koln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Fioreșcu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL:romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

HTTP://WWW.ROMLIT.RO
HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

Vinovăția clasicilor

PÎNĂ în 1989, unul dintre cele mai strepezitoare subiecte de dezbatere literară a fost cel al exemplarității literaturii autohtone. Perioadic aveau loc vinători consacrați acestui scop, vinători începuți în anii '50, menite să consemneze izbînzile *noii* literaturi române.

Nevoia de mitologie personală a puterii, impusă prin canonizarea realismului socialist și printr-o operație paralelă de scoatere din literatură a tot ceea ce ar fi putut contrazice canonul a produs un adevărat deșert literar în România. Un deșert în care au fost transplantați cîțiva dintre scriitorii secolului 19 și cîteva nume de la începutul secolului nostru. Efectul de vecinătate, ca și așezarea acestor scriitori în roluri la care nu vor fi visat nici în coșmarurile lor, și-a vădit urmările ulterior, într-o manieră bizară. Încercarea de a găsi companioni unui A. Toma sau nevinovatului Neculuță ori searbădului Sahia - cei doi din urmă nu sînt însă cu nimic inovativi de felul în care au fost folosiți - s-a întors în cele din urmă împotriva involuntarilor lor tovarăși de drum.

Un Grigore Alexandrescu, Alecsandri și în mare măsură Coșbuc sînt azi victimele robotelii ideologice la care au fost înhămați postum, în anii '50.

Așa-numita comandă socială care, începînd din perioada deșertului literar, a dus la apariția unei literaturi joase, de mituri false și de propagandă lirică sau epică a luat cu valul ei și scriitorii cu operă între războaie, făcatori de opinie și de conștiință, care au acceptat, într-un fel sau altul, rolul de tovarăși de drum ai noii puteri.

În trecut fie spus, fiecare dintre scriitorii importanți care și-au luat rolul de sprijinitori ai noului regim are o motivație deosebită, în care e cu puțință să fi avut o pondere și un anumit proces de autoconvingere. La fel cum, de o certă importanță vor fi fost relațiile personale ale fiecăruia

sau convingerile politice anterioare pe care le-au avut un Sadoveanu, un Camil Petrescu ori un G. Călinescu. Biografiile acestora ar putea explica opțiunea lor politică din anii '50. Trăsătura de unire între ei e faptul că au un complex al tatălui, așadar al autorității, provocat la Sadoveanu de o mezialianță, iar la Camil Petrescu și la Călinescu de o paternitate nedefinită. Într-o măsură sau alta, cei trei au serios motive să-și privească trecutul cu resentimente și să se lase *adoptați* de noua putere. De altfel tema tatălui apare, într-o formă sau alta în opera fiecăruia dintre ei, puternic marcată după trecerea pragului psihologic din anii '50. Ambele romane publicate de G. Călinescu după acest prag se afundă în tema absenței tatălui, vădit diferită de aceea a orfanului din *Enigma Otiliei*. Personajul ales de Camil Petrescu pentru romanul său, *Un om între oameni*, Bălcescu, suferă și el de absența tatălui. N-am recitat *Mitrea Cocor*, dar din cîte îmi amintesc și protagonistul acestui roman nefericit avea probleme de această natură. Oricum, în *Nicoară Potcoavă* tema tatălui și mai ales aceea a substituirii acestuia provoacă adevărate cutremure în existența personajelor. O lectură de tip psihiatric a acestui roman, pe care am încercat-o, poate fi un semn că Sadoveanu a încercat să comunice o inaderență finală la noul regim. Nu am locurile aici pentru a-mi demonstra ipoteza, vād însă în *Nicoară Potcoavă* un roman, tot cu cheie, ca de pildă *Creanga de aur* dar cu o cheie, de astă dată, strict personală. Acest roman ar putea fi citit și ca un testament al lui Sadoveanu, un testament care consemnează un eșec al bunelor intenții. Al acelor bune intenții care l-au făcut pe Sadoveanu să dea binecuvîntarea noului regim politic. Și dacă tot se bate monedă pe acțiunile omului Sadoveanu, e de povestit gestul despre care se spune că l-ar fi făcut cu puțin timp înainte de a muri. Vinător pasionat, scriitorul

avea, se pare, o armă la care ținea în mod special. Vizitat de Gheorghiu-Dej cu puțin înainte de a muri, el ar fi asistat din pat, pe trei sferturi mut, la oferirea acelei puști, ca din partea sa, lui Gheorghiu-Dej. Prozatorul a ieșit din muțenia bolii sale pentru a preciza că nu dă pușca. Poate că apocrifă, această anecdotă are un simbul profund de adevăr posibil. Sadoveanu n-a vrut să-și lase pușca pe mîna unuia în al cărui destin nu credea, deși acesta era atunci cel mai important om politic din România. Că e posibil ca această scenă să fi fost adevărată, asta o dovedește felul în care a fost relatată. E o relatare din partea eventualului primitor sau a celor care au fost alături de el în momentul stînjinerii al refuzului. Un Sadoveanu zgîrcit și pe patul morții nu poate fi prezentat ca atare de cei apropiați, ci de cei care au fost refuzați astfel. În ceea ce mă privește, cred că faimosul „NU DAU PUȘCA” al lui Sadoveanu sau atribuit lui e un refuz ca atitudine, nu unul de umoare momentană.

Să ne întoarcem însă la autorii care, involuntar, au devenit exponenți exemplari ai literaturii autohtone.

Scrierile lor patriotice n-au absolut nici o legătură cu murdăriile care au condiționat iubirea literară de patrie în ultimii 50 de ani. Grigore Alexandrescu, unul dintre acești sacrificați, nu e, cred, un mare poet, dar are versuri de ținut minte și o gândire literară de o suplețe deosebită de aceea a lui Eminescu. Alexandrescu e altceva decît Eminescu, el e un reprezentant al curentului pozitivist, chiar dacă nu știe să argumenteze acest lucru. Grigore Alexandrescu are, din acest punct de vedere, o forță personală care trebuie privită ca atare. În sîcitatea expresivă a fabulelor lui Grigore Alexandrescu, ca și în poemele sale așa-zis romantice există o geometrie a raționalismului din care se poate face poezie. Un anumit tip de poezie.

Alecsandri, care a fost folosit ideolo-

gic în toate chipurile, e un poet acum indeobște refuzat. El pare a îmbina toate păcatele autorului de encomioane, din zilele noastre. Laudă evenimente, laudă personaje etc. Să ne păstrăm calmul. Alecsandri e un scriitor superior multora dintre comentatorii săi. El e un constructor de mituri. Sub un anumit punct de vedere, opera lui e mai importantă decît aceea a lui Eminescu, fiindcă Alecsandri se străduiește să întemeieze și izbutește. Rău citit, el pare un poet care scrie de porunceală. Aici, trebuie spus că G. Călinescu a contribuit mult la scăderea lui Alecsandri, pe care l-a citit ca pe un autor festiv, spre deosebire de favoritul său, Eminescu. Or, Alecsandri nu e un scriitor la ocazii și nici un profesionist al celebrărilor. Acest scriitor tot mai prost prizat literar e, de fapt, un geniu întemeietor și nu numai, un scriitor total și o conștiință cum puțină a avut literatura română. Alecsandri e privit separat în indeletnicirile sale literare, deși firesc ar fi ca el să fie cercetat în întreg. Alecsandri e, în ansamblu, și autorul poemelor patriotice, dar și autorul cîntecelor și pieselor critice despre contemporanii săi. Ca scriitor, Alecsandri încearcă să fie pretutindeni și de cele mai multe ori chiar e pretutindeni. Obsesia lui e de a fi agreabil, pentru a-și putea transmite astfel ideile. Într-un anumit sens, Alecsandri se înrudește cu cronicarul care scrie pentru că știe că are o misiune de îndeplinit. Există însă în el un geniu care îl face, mai totdeauna, să depășească simpla condiție a misiunii asumate. Acest poet care pare condiționat de evenimente are, în realitate, o uriașă libertate, o libertate care îi îngăduie să scrie numai despre ceea ce el crede că merită osteneala. El își ia în serios un rol de Homer autohton, pornind de la rescrierea poeziei populare.

Varianta unanim acceptată a *Mioriței* e de fapt opera lui Alecsandri, ca și alte producții populare care au fost stabilizate într-o anumită formă tot de el. Alecsandri, ca autor de poezie patriotică, n-are nici o legătură cu profesioniștii encomioanelor din ultimele decenii.

Coșbuc, utilizat din belșug, pentru a ajuta la crearea unui cîmp literar de tip vindicativ, pornind de la faimoasa lui poezie *Noi vrem pămînt* e un scriitor care, dincolo de eticheta de poet al țărănimii, are trăsături expresive în poemele sale ocazionale care îl fac mult mai mult decît ne-am deprins să credem că e Coșbuc.

După părerea mea, toți scriitorii cu care a defilat puterea comunistă în anii '50 trebuie recitiți. Trebuie recitite cu atenție chiar și versurile grație cărora poezii clasice au fost cooptate în mișcarea totalitarismului autohton, începînd din acea perioadă.

Literatura în care au excelat vremelnice A.E. Baconsky sau Nina Cassian ori Dan Deșliu e cu atît mai goală de sens cu cît ulterior toți acești autori au renegat-o.

S-ar putea spune că există, din acest punct de vedere, o dramă a clasicilor. Ea există și nu poate fi trecută cu vederea.

Scriitorii care au fost anexați așa-numitului deșert roșu al literaturii autohtone ar trebui ca, măcar acum, să-și regăsească libertatea. Dar asta nu se va întîmpla atîta timp cît ei sînt priviți drept emisari ai totalitarismului, din cauză că totalitarismul însuși nu e înțeles cum se cuvine. Mai bine zis, va trebui să înțelegem că Alecsandri nu e vinovat de tragedia Chișinău sale, devenită dușman de clasă, că țărănul lui Coșbuc n-are nici o legătură cu cooperativizarea și că fabulele lui Grigore Alexandrescu sînt valabile și azi.

Cristian Teodorescu

România literară 3

SCRISORI
PORTUGHEZE

de Mihai
Zamfir

DAUMAN

Pasteur, Dauman a adus în lumea filmului un non-conformism instinctiv și opțiunea pentru arta cu adevărat originală; prieten și sprijinitor al lui André Pieyre de Mandiargues, André Breton, Fernand Léger, Boris Vian sau Eugen Ionescu, discretul Mecena a identificat valoarea chiar și atunci cînd alții n-o observau sau o contestau. Tot ceea ce a reprezentat - în arta anilor '50-'70 - noutate creatoare s-a bucurat de sprijinul direct al celui pentru care banii au servit în primul rînd la afirmarea altora. În fond, bani cîștigă mulți oameni, dar, pentru a face cu ei artă, trebuie să fii un bogătaş de factură specială, atipic, atîns de nebulie fericită.

Cînd dispăre un mare cineast - ca și un mare pictor sau un mare poet - dispăre cu el o lume potențială și rămîne, etern limitată numeric, lumea operei create de autor. Dureoasa lor absență e proclamată public și solemn. Cînd dispăre un producător ca Anatole Dauman (fapt petrecut acum cîteva zile), abia dacă află cîțiva prieteni și cîțiva inițiați: moartea lui Dauman a trecut aproape neobservată, ca și viața lui. Istoriile literare și istoriile artei nu pomenesc niciodată de profesorul de română care i-a stîmuit viitorului mare poet interesul pentru literatură; de insignifiantul, acvarelist care l-a învățat pe viitorul mare pictor arta culorii; de unchiul sau vărul care a observat, cel dintîi, aplecarea neobișnuită pentru muzică a viitorului virtuoz. Aceleași istorii nu vor reține decît prin reflex și numele lui Anatole Dauman, pentru că ele nu sînt tandre cu filantropii care descoperă și stimulează talentul: atunci cînd nu îi ignoră pur și simplu, îi afundă definitiv în uitare.

Nu-i mai puțin adevărat însă că rolul lor rămîne covîrșitor. Fără existența acestor personaje din umbră, istoria culturii ar fi fost alta.

CONFORM unei scheme deja habituale acestei rubrici, începem cu întrebarea preliminară repetată de fiecare dată cu delicii: nu-i așa că n-ați auzit de Dauman, de Anatole Dauman, de super-cinefilul parizian, simbol al «intelighenției» franceze de stînga? Probabil că nu. Dacă de Dauman n-ați auzit, în schimb de Robert Bresson, Alain Resnais, Jean-Luc Godard, Volker Schlöndorff, Wim Wenders sau Andrei Tarkovski ați auzit fără îndoială, pentru că - în abser a acestor nume - cinematograful modern ar fi fost de neconceput. Pelicule precum *Au hazard Balthazar*, *Mouchette*, *Nuit et brouillard*, *Hiroshima mon amour*, *L'année dernière à Marienbad*, *Masculin-féminin* precum și *Toba de tînchea*, *Aripile dorinței*, *Paris-Texas*, *Sacrificiul*, aparținînd autorilor de mai sus, au transformat nu doar arta filmului, ci și propria noastră percepere a acestei arte.

Să cercetăm însă culisele perfecțiunii. În spatele tuturor numelor de mari regizori și mari filme s-a aflat Anatole Dauman, adică producătorul; fără banii acestui anonim, fără ca din punga lui să se fi îndreptat spre echipele de filmare și spre platouri inconturnabilul *nervus rerum*, toate capodoperele citate - puncte de referință într-o istorie a cinematografului europene - nu s-ar fi născut.

Să nu fim nedrepti și să explicăm pînă la capăt ciudata relație a eroului nostru cu filmul. Nu de banii lui Anatole Dauman a fost pînă la urmă vorba, ci mai ales de gustul lui artistic: mîzînd, convins și total, pe Bresson, Resnais sau Schlöndorff într-un moment cînd filmul-melodramă domnea încă fără rival, Anatole Dauman (evreu polonez, sosit în Franța înainte de a împlini un an) s-a dovedit a fi vizionarul de care a șaptea artă a avut în acea clipă nevoie, omul neașteptat aflat cu cîteva decenii înaintea așa-numitei critici profesionale. Din Țara Sfîntă, din Estul Europei și din statutul său de discipol al lui Sartre la liceul

Prizoniera din L.A.

ANUMITE capitole ale cursului de literatură universală, predat în deceniul șase la Facultatea de Filologie din București, Tudor Vianu le încredința spre susținere unor membri mai tineri ai catedrei pe care o conducea, printre ei aflându-se și Vera Călin. Am avut astfel prilejul să-i urmăresc acesteia în acei ani, ca student, câteva prelegeri despre scriitorii nordici, cu accent special pus pe teatrul lui Ibsen. Tânăra profesoară, cu tipică înfățișare de englezoaică, - sau mi se părea mie astfel unde îi citisem traducerea din *Marile speranțe* - era foarte învățată, sobră și, cred, timidă, vorbind cele două ore fără a-și privi auditoriul, cu ochii ațintiți către un reper situat undeva deasupra noastră, fixat sus, ai fi zis, pe peretele din fund al amfiteatrului Odobescu.

În anii următori Vera Călin s-a dedicat studiilor de literatură comparată și de stilistică, ea fiind, printre altele, autoarea unei substanțiale cercetări despre retorica elipsei (*Omisunea elocventă*, 1973), pe care am recenzat-o în „România literară” la vremea apariției. Din 1976 Vera Călin a emigrat în Statele Unite, stabilindu-se în California, la Los Angeles. Profesor invitat la universități din SUA, Canada sau Israel, va ține cursuri în care va dezvolta și subiecte românești, precum ironia romantică la Eminescu. Fiind emigrantă cu acte, a mai putut face câteva călătorii, discrete, în România și înainte de căderea lui Ceaușescu, și altele câteva după aceea, menținând legături de prietenie în țară care, prin ani, în chip fatal s-au împuținat. Este unul din motivele de melancolie în *Tîrziu*, cartea ei pe care o discutăm aici.

Dincolo de oamenii care au fost și nu mai sunt, legăturile sufletești cu un spațiu generator de amintiri și emoții nu au diminuat. Atitudinea aceasta le apare de neînțeles componentelor mai tineri ai familiei iar unui nepot, complet adaptat mentalităților transoceanice, îi apare nu doar de neînțeles, ci de-a dreptul morbidă. „Călătoriile mele la București țin de morbid. Vrea cumva să vadă fotografiile mormântului mamei? A râs. Mormântul e o piatră fără semnificație. Ce idee să fotografiezi un mormânt! Mamaia nu mai există. Gata. Aici se gândește altfel.”

Am citat deci din *Tîrziu*, cartea pe care o am în față și care este de o factură memorialistică și eseistică, „acoperind” intervalul 1986-1996, ultimul din cele două decenii de după emigrarea autoarei. Probabil că fructifică și însemnări jurnaliere făcute în acest răstimp, despre evenimente și oameni, dar astfel cum se înfățișează este mai mult o carte de reflecție decât una de evocări, preocupată de lumea exterioară, de cadru, dar încă mai mult de ceea ce se petrece, psihologic și moral, cu autoarea, în urma unei atât de radicale și dramatice schimbări petrecute în viața ei. „Însemnările care urmează - ne anunță în scurta prefață - n-au fost, din capul locului, scrise pentru a fi publicate, ci pentru a limpezi confuziile aproape haotice pe care o ambianță și un sistem de coduri necunoscute mi le stîrnea în biologia și psihologia mea de emigrantă”.

Condiția insului care a emigrat se impune în carte drept temă principală, urmărită în datele ei psihologice și morale, cum spuneam, dar și sub raport literar, pentru că experiența emigrării este, în cazul autoarei, și experiența unui om al scrisului, al scrisului ca îndeletnicire proprie și a scrisului ca îndeletnicire a altora dar pe care ea o studiază.

„Colecționez ca o maniacă, notează

Vera Călin la un moment dat, orice cugere despre emigrație”, mărturisind o dată mai mult caracterul obsedant al unei preocupări care, în ce o privește, nu se pune doar în termeni conceptuali, ci este una a existenței concrete. Experiențele tuturor o interesează, dar în primul rând experiențele unor mari exilați ai veacului, ale unor Eliade, Nabokov, Brodsky, Milosz, precum și aceea a mai apropiatului de noi Andrei Codrescu, fiecare comportând, pe de o parte, un înțeles particularizat, iar pe de altă o semnificație, o valoare simbolică. Pentru Eliade „nostalgia nu se modifică, dacă realitatea părăsită este obiectiv urâtă” și, în același timp, simbolic vorbind, exilul este un labirint inițiativ („...crede că labirintul este, prin excelență, o metaforă a inițierii și că exilul, ca experiență inițiativă, este un traseu labirintic”); la Brodsky apare o calificare violent negativă a nostalgiei, a repetitivității acesteia care îl pune pe exilat în imposibilitatea de a face față „realităților prezentului sau certitudinilor viitorului”, o „lecție de umilință”; la Nabokov, dincolo de „particularitățile omului”, constată complacerea în „situația de emigrație permanentă”, echivalând cu refuzul integrării, al fixării în noua lume, chiar dacă aceasta nu i-a fost ostilă, ci dimpotrivă:

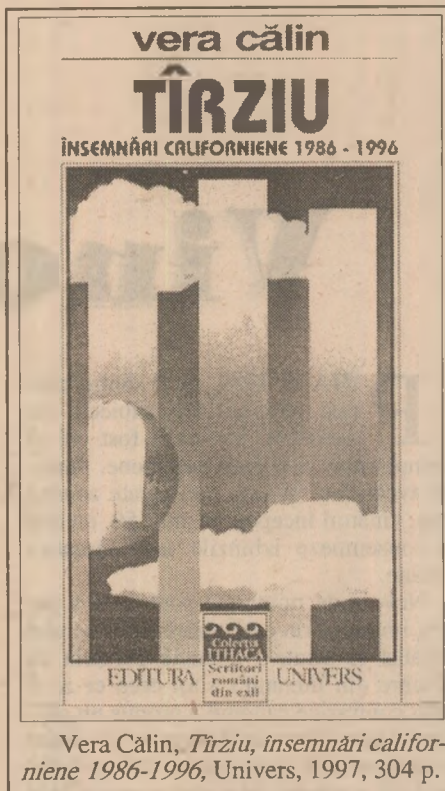
„Să închei o carieră prodigioasă și o existență de peregrinări ca locatar al unui hotel - chintesență de provizorat - vorbește de o ontologie a emigrației”. La Andrei Codrescu al nostru admiră voința de a-și păstra identitatea, voința care de altfel o împresionează de câte ori o întâlnește la emigranți. „Refuzul de a-și nega trecutul de român și de evreu, scrie despre Codrescu, îmi spune că mă găsesc în prezența unei conștiințe”. Un caz mai mult pitoresc este acela al „traficantului de nostalgii”, al celui „Casanova balcanic” pomit în lume la o vârstă când tinerețea a rămas cam mult în urmă, pentru a exploata resursele neconsumate de afectivitate ale fostelor iubite răspândite pe toate continentele. Izbutește în inițiativele sale (niște recuceriri) pentru că „se pricepe să excite sistemul nostalgic al unor sexagenare”. Întâlnim și alte „cazuri”, și alte profiluri de emigranți în carte, din toate alcătuiindu-se, măcar schițată, o tipologie.

Dar care este condiția autoarei, poziția proprie, statutul la care a ajuns în lumea emigrației din care de douăzeci de ani face parte? Motivul pasului făcut de ea în urmă cu două decenii nu constituie în carte obiect al mărturisirilor. Se pot face în legătură cu el presupuneri pe care desigur că nu ni le îngăduim. Luăm act de o stare de

fapt, decurgând din ceea ce autoarea însăși consideră că este o „aventură tardivă”, plină de consecințe, recunoaște, dar care speră totuși să nu o fi schimbat, să fi rămas, în esență, „în ciuda avatarurilor”, „cea dinainte”.

Titlul pe care l-am dat cronicii, „Prizoniera din L.A.” (Los Angeles) reia o sintagmă din chiar textul Verei Călin, referitoare la un prizonierat simbolic, de bună seamă, un mod de a numi *singurătatea*. Fiindcă singurătatea pare să fie experiența fundamentală pe care i-a oferit-o viața în emigrație, experiență trăită în variate chipuri și pusă nu doar în seama condiției de emigrant, ci și a inerentei crize de comunicare între generații. Sentimentul scoaterii din cursă, al împingerii către margine i-l dau cele mai apropiate ființe (apropiate prin legăturile naturale): „S. e totdeauna grăbit la telefon. Indiferent dacă mă cheamă el sau îl chem eu, convorbirea se încheie brusc, el tăindu-mi vorba: «Hai, am treabă». De ani de zile, mă simt imbrâncită, bruscată”. „Prizoniera din L.A.” își observă lucid, dar și încredințată pe sine, schimbările de comportament („La plajă cu I. M-a enervat propria mea locvacitate. Nu mi se întâmplă pentru prima oară”), perfect explicabile („Mi se întâmplă să parcurg zile în care să nu rostesc nici un cuvânt”), ca și deprinderile noi, cum ar fi aceea de a folosi videocasetofonul, unul din obiectele care „completează utilajul singurătății”. Sunt zile când simte nevoia să găsească orice în cutia de scrisori, o ilustrată, o revistă „chiar și o notă de plată cu numele și adresa mea pe plic” și dacă își invidiază pentru ceva rudele din Israel este pentru că, spre deosebire de ea, trăitoare în America, acelea „au sărbători și întrețin legăturile de familie”. „Așa se poate trăi - conchide prizoniera din Los Angeles - chiar și într-un loc atât de precar cum este Israelul”. Dar ce s-a petrecut cu ea este ireversibil și singura salvare, rațional găsită, este de a-și construi, „cu multă răbdare”, ca suport sufletească, „un trecut fie și iluzoriu”, un trecut al vieții în emigrație, cu amintiri și toate cele, pentru că sunt totuși la mijloc nu mai puțin de douăzeci de ani. „Cu trecutul meu losangelian, care s-a desfășurat în întregime în acest apartament, pot să suport prezentul, ba chiar să mă proiectez, când și când, în viitor”.

Există însă și mai vechiul trecut, ca să vorbim astfel, anterior celui „losangelian”, și raportările la el, numeroase, constituie cealaltă zonă de mare interes a cărții Verei Călin. Nu a dus o viață numai între cărți, această intelectuală de mare rasă, iar în

epoca primei tinereți, în anii războiului, s-a dedicat cu fervoare „acțiunii”. Puțini au știut, probabil, că Vera Călin a fost, în acea perioadă, „legătură” ilegală a lui Lucrețiu Pătrășcanu, o „tehnică”, cum se spunea în limbajul clandestinității comuniste, având misiunea de a purta mesaje între el și reprezentanții celorlalte partide care acționau, în ascuns, în sensul schimbării politice din vara lui 1944. A fost deci „ilegalistă” Vera Călin, militanta comunistă alături de acela care va deveni, peste câțiva ani, marea victimă a sistemului pentru a cărui instaurare luptase. „Nu s-ar fi putut găsi o îndeletnicire mai exaltantă pentru o tânără romantică. Trăiam marea aventură a vieții mele” - scrie azi Vera Călin. O aventură asumată, o experiență umană de care nu vede cum și pentru ce s-ar deice acum, în acest „tîrziu” al vieții: „nu cred în posibilitatea de a te lepăda de propria ta copilărie, adolescență și prima tinerețe, fără traume psihologice. Sunt încorporate în identitatea fiecăruia dintre noi”. O aventură care, de altfel, ca altora din grupul Pătrășcanu, i-ar fi putut frânge viața, și dacă lucrul nu s-a întâmplat, i-l datorează celor trei zile de cumplite torturi îndurate de Belu Zilber. I se cerea să o denunțe ca spioană a anglo-americanilor infiltrată în partid. Am rezistat, în ce te privește, îi spusese Zilber peste ani, știind că ai copii.

Explicația atașării de „mișcare”, pe lângă componenta romantică invocată și de alții, Vera Călin ne-o dă în termenii cei mai tranșanți, și pare a veni oarecum de la sine: „Pentru evrei războiul impunea o alternativă, care ni se părea inevitabilă: nazism sau comunism. *Tertium non datur*, credeam”. Și încă: „...totul s-a petrecut pe fondul spaimei de exterminarea nazistă. Au urmat câțiva ani de automatizări și îndoeli atenuate de amintirea anilor juvenili ai ilegalității. În general e greu să-ți desființezi tinerețea. Când P. a fost arestat, judecat și condamnat, a început pentru mine dezmeticirea”. Până atunci, fuseseră desigur procesele staliniste despre care se știa, se auzise, dar acestea erau abstracții, și ele estompate de evenimentele războiului. Mai fusese apoi presiunea ideologică a Occidentului, a stângii intelectuale occidentale care toată jura pe comunism, în anii '30, prin exponenții ei cei mai de soi. Avangarda artistică toată se orientase și ea spre comunism, scrie Vera Călin, fascinată de mirajul sloganelor revoluționar antiburgeze. Ar fi de arătat totuși, sau de discutat, obstinția ciudată a avangardiștilor în a juca pe cartea comunismului și după ce acesta, venit la putere în Rusia, anulase în artă, ca și fascismul, orice urmă de revoluționarism autentic, optând pentru conservatismul artistic cel mai obtuz.

Dar observ că am consumat, din păcate, spațiul de care dispun pentru cronică, și ar mai fi fost multe de spus despre această carte a Verei Călin, pe cât de atrăgător scrisă pe atât de bogată în idei. Poate că voi reveni în alt cadru.

Cărți primite la redacție

- ◆ Gabriel Liiceanu, *Cearta cu filozofia*, eseuri, ediția a II-a, București, Ed. Humanitas, 1998, 232 pag.
- ◆ Gabriel Andreescu, *Solidaritatea alergătorilor de cursă lungă*, jurnal tematic, Iași, Ed. Polirom, 1998, 192 pag.
- ◆ Diana Turconi, *Mica prăvălie cu orori*, 11 romane, București, Ed. DU Style, 1997, 192 pag.
- ◆ Răzvan Rădulescu, *Viața și faptele lui Ilie Cazane*, roman, Asociația Scriitorilor din București și Ed. Cartea Românească, 1997 (debut), 144 pag.
- ◆ George Arun, *Pentru că în viața aceasta*, poeme, București, Ed. Univers, col. „Prima verba”, 1997, 80 pag.
- ◆ Aura Christi, *Nu mă atinge*, prefață de Gheorghe Grigurcu, postfață de Octavian Soviany, București, Ed. Vinea, 1997 (sunt reproduse ultimele trei volume de versuri ale autoarei, revăzute), 256 pag.
- ◆ Spiridon Popescu, *Eseu despre glorie/Essai sur la gloire*, București, Alcor Edimpex, 1998 (versuri; ediție bilingvă româno-franceză; trad. în fr. de Paula Romanescu), 136 pag.
- ◆ Anamaria Beligan, *Încă un minut cu Monica Vitti*, proză scurtă (în rom. de Dana Lovinescu și Anamaria Beligan), Iași, Ed. Polirom, 1998, 204 pag., 18.000 lei.

MIRCEA ELIADE

și spiritul religios

ECUNOSCUȚ reproșul pe care Cioran l-a adresat lui Mircea Eliade, cel de-a se fi ocupat de religii fără a avea spirit religios: „Cu câteva săptămâni înainte de-a ne părăsi, într-un interviu acordat unui ziarist ce-i amintea de reproșul meu, a răspuns că atitudinea lui în fața religiilor nu e deloc cea a unui savant. «Mă străduiesc să înțeleg», a precizat el. - Desigur, dar tocmai asta face un savant. Iar dacă-i înțelegi pe toți zeii înseamnă că de fapt nu te interesează nici unul. Un zeu există ca să fie adorat sau hulit. Nu ne putem imagina un Iov erudit“. Două obiecții s-ar putea face în marginea acestui text. Prima: „înțelegerea“, atitudinea cognitivă și comprehensivă nu despart credința de știință, întrucât sint proprii și credinței. Mintuitorul nu se caracterizează pe sine, ci lasă pe alții a-l caracteriza, a-l „înțelegere“. Apare simptomatică, în textul evanghelic, această întrebare privitoare la identitatea Sa, pusă Apostolilor: „Dar voi cine spuneți că sint?“ A doua: chiar dacă nu ne putem închipui „un Iov erudit“, a-i „înțelegere“ pe toți zeii nu înseamnă neapărat că nu te interesează nici unul. Nu e oare posibil să cauți un numitor comun al lor, în numele tendinței spre transcendență care circumscrie toate credințele religioase? Dar poate că obiecțiile noastre sint de prisos, de vreme ce autorul *Tratatului de descompunere* în persoană așterne, numai cu câteva linii mai jos, atari aprecieri „pozitive“ asupra emulului său: „Credea în mintuire, era în chip evident de partea Binelui, opțiune nu lipsită de riscuri pentru un scriitor, opțiune providențială, însă, pentru cel ce respinge farmecele negării sau ale disprețului“. Structura unui *homo religios* apare astfel recunoscută, cu atât mai credibil, cu cât comentatorul pornise de la o idee contrară. Aceeași structură este ratificată de Mircea Eliade însuși, în declarații fără echivoc, în a căror literă obiectivă - autorul se rostește în calitate de istoric al religiilor - se poate percepe o adeziune spirituală spontană la fenomenele constatate.

„Cred că elementul esențial al condiției umane este simțul sacralului“, proclamă Mircea Eliade. În afara sacralului, ființa umană e imperfectă, invalidă: „În domeniul său, istoricul religiilor trebuie să cerceteze ceea ce rezultă din întâlnirea omului cu sacralul, *homo religiosus*, adică afirmarea omului desăvârșit, a omului total“. Hermeneuticele unui asemenea istoric îl prezintă nu doar pe *homo sapiens*, pe *homo faber*, pe *homo aestheticus*, ci și pe *homo religiosus*, care e apt a revela „dimensiunile cele mai profunde și mai creatoare“ ale existenței umane. Perspectiva asupra sacralului, consideră Mircea Eliade, îi dăruie omului religios capacitatea de a se cunoaște pe sine, cunos-

cînd lumea. E o dublă cunoaștere ce-l îplinește, chiar în zorii civilizațiilor. Un asemenea om îl regăsim în toate colțurile lumii, din bazinul mediteranean pînă-n Australia. Sacralul constituie temeiul inalienabil al existenței specifice a omului în univers: „Și am înțeles că sacralul este un element de structură a conștiinței și nu doar un stadiu, un stadiu în istoria acestei conștiințe. Am înțeles că trăirea ca ființă umană este în sine un act religios.(...) Altfel spus, a fi sau a deveni om înseamnă a fi religios“. Investigațiile lui Mircea Eliade asupra „realității absolute“ pe care o reprezintă sacralul au purces de la straturile gândirii mitice arhaice, depozitare ale unor mecanisme spirituale esențiale: „mă fascina bogăția nu doar literară, fantastică, să zicem, a folclorului sau a vieții, a literaturii sau a credințelor populare, mă fascinau bogăția și adîncimea gândirii mitice. Și nu în marile mituri, în marea mitologie indiană, cît în diferitele mitologii locale, populare, expresie a societăților arhaice care îi precedau, care îi precedaseră pe arieni, indo-europenii Indiei“. Să fie oare exagerat a vedea aci, în subsidiar, gestul afectiv al umilității și al carității cu care autorul *Nostalgiei originilor* se apleacă asupra culturilor „inferioare“, multă vreme desconsiderate? Nu e întrucîtva o atitudine de samaritan milostiv? Aidoma lui Ernest Cassirer, Eliade socotește că omul e un animal simbolic: „Gîndirea simbolică nu poate fi înlocuită prin nici un alt tip de gîndire. Omul, orice om, chiar omul contemporan, cu toate că nu-și dă seama, prin simbol se deschide către cosmos, către lume, către propria sa viață. Înțelegerea unui simbol este ca o fereastră către un univers de semnificații care altfel ar rămîne obscur, enigmatic sau chiar întru totul ignorat“. Munca alcătuiește un ritual, întrucît repetă activitatea creatoare a zeilor și descoperă sacralitatea operei lor. La fel alimentația, sexualitatea, jocul. Casa, cîntul, coliba, ca și satul, orașul, templul sint construite și orientate după un model exemplar, de sorginte divină. această pan-sacralizare avîntată, atât de caracteristică lui Mircea Eliade, e întemeiată, după cum observă N. Söderblom, nu pe relația cu zeul - religie ca *ordo ad Deum* (formula Sfîntului Toma), ci pe relația cu sacralul - religie ca *ordo ad sacrum*: „Religia, scria Eliade, nu implică în mod necesar credința în Dumnezeu, în zei sau în spirite; ea se referă mai degrabă la experiența sacralului“. Nu mai puțin experiența sacralului ni se pare extrem de apropiată de cea a credinței îndreptate spre Dumnezeu: aspirația spre o valoare ultimă, spre acel, cum spun teologii, *unum necessarium*, domeniu în care ființa umană se întîlnește cu absolutul. Cu atât e mai mică deosebirea dintre „cele două religii“, cu cît sacralul produce acel „nod dialectic“ care sint hierofaniile. Ele constau în faptul că o realitate mundană, rămînînd ca atare, se încarcă de prezența unei transcendente care se comunică. Din rîndul hie-

rofaniilor, precizează Mircea Eliade, fac parte nu doar aspectele cosmosului sau fenomenele meteorologice, ci și numele lui Iahve și chipul lui Isus.

Tot atât de relevantă este concepția autorului asupra crizei omului modern. Dacă Newton era încă „un mare alchimist“, iar grupul de savanți care au fundamentat știința credeau încă în posibilitatea unificării iudeo-creștinismului cu filosofia greacă și cu științele ezoterice, totul a fost schimbat de „fantasticul progres industrial al tehnologiei“. A intervenit o desacralizare, care n-a mai fost compensată religios: „Așadar, existența umană este fără semnificații, omul trăiește într-o natură fără model, fără Creator, fără țel și s-a ajuns la acel tip de nihilism, dacă vreți, anunțat deja de Nietzsche atunci cînd vorbea de moartea lui Dumnezeu“. Explicabil, dezlănțuirii industriale i s-a adăugat cea a ideologiilor reduccioniste, în frunte cu doctrinele lui Marx și Freud: „A gîndi ca un istoricist, ca un freudian sau ca un marxist înseamnă a renunța la vocația primordială a omului. Prin urmare, a dispărea ca om. S-ar putea ca marxismul și interpretarea materialistă a istoriei să fi fost cea din urmă încercare la care a fost supus omul, o încercare de pe acum planetară și care riscă să-l piardă, așa cum aproape că s-a pierdut de atîtea ori în istorie“. Firește, tiparele spirituale ale omului, tendința sa organică spre sacru nu s-au putut pierde. Fondul nostru metafizic a dibuit alte căi de expresie, pe care Eliade le socotește a reprezenta o „camuflare“ a sacralului. Temele inițierii, consideră el, rămîn vii mai cu seamă în inconștientul omului modern. Această situație e ilustrată nu doar de simbolismul inițiativ al unor creații artistice, ci și de modul recepției lor. De succesul eclatant de care nu o dată se bucură: „Faptul că reprezentarea artistică a tezelor inițiatice poate să găsească o acceptare în masă și spontană arată că, în adîncurile ființei sale, omul modern poate încă să fie impresionat de scenariu sau mesaje inițiatice“. Pînă și romanele lui Jules Verne ar avea o structură ezoterică, după cum a încercat să dovedească Simone Vierre, în studiul său intitulat *Jules Verne și romanul inițiativ*. Dar - împrejurare cu osebire elocventă - morfologii ale comportamentului mitic supraviețuiesc chiar în miezul contestării lui, care sint ideologiile totalitare. Utopia societății lipsite de clase a lui Marx, precum și cea a purității și perfecțiunii ariene, trimbițate de către nazism, nu constituie altceva decît construcții mitologice adaptate unor obiective politice specifice. În plin ateism, izbucnesc, pe o cale grotescă, fervorile religioase reprimare. În consens putem vorbi și de „cultul automobilului sacru“, descris de sociologul religiilor, Andrew Greeley. Ca și despre miturile, evident mai sofisticate, ale „elitei“. „De exemplu, funcția salvatoare a «dificultății», mai ales așa cum apare în arta modernă. Dacă elita savurează *Finnegan's*

Wake, muzica atonală sau ultimele expresii ale artelor non-figurative, asta se întîmplă în mare măsură deoarece asemenea opere reprezintă lumi închise, universuri ermetice în care nu se poate intra decît depășind dificultăți imense, precum în încercările inițiatice ale societăților arhaice și tradiționale. Cei care știu, *cognoscenti*, îi anunță pe «ceilalți» (adică «mulțimea») că ei aparțin unei minorități alese, unei gnoze care are avantajul de a fi în același timp spirituală și laică“. Prin urmare, un fond inițiativ al rafinamentului estetic, un reziduu ocult al snobismului!

INSĂ cel mai impresionant comportament mitic pe care-l probează Mircea Eliade, are loc la nivelul confesiunii. Istoricul și doctrinarul religiilor face, la un moment dat, următoarea profesie de credință, din care rezultă contopirea elementului mitic cu cel personal, acțiunea modelatoare a celui dintîi asupra celui de-al doilea, dar și, indubitabil, o „întîmpinare“ favorabilă a mitului de către subiectul de-o anume formație nativă: „După ce vei fi înțeles prin efort hermeneutic un sistem de gîndire, opac mai întîi chiar pentru istoricul religiilor, după ce vei fi înțeles, se schimbă ceva, ceva încă mai profund se revelează în *psyché*, în spiritul cercetătorului, te transformi, te înobilezi pe măsură ce descoperi“. Aceste „descoperiri“ în afară și-năuntru au îngăduit deschiderea unei perspective către mister a conștiinței intime a lui Eliade, precum un mit asumat, un mit în stare de viață: „Cu cît înaintez în vîrstă, am tot mai mult impresia că incursiunile au loc, concomitent în timp și spațiu. Un peisaj, o stradă, o întîmplare își au, desigur, prospețimea și farmecul lor, dar în același timp declanșează nenumărate amintiri... amintirea unei priviri, a unei conversații de demult, a unei melodii de mult uitate“. sau: „Cînd parcurg spații geografice familiare sau necunoscute, călătoresc în același timp, într-un anume fel, în trecut, în propria-mi istorie“. Pășind în această zonă, autorul *Oceanografiei* atinge alte clape decît cele teoretice, unele cu sunet pur spiritual, pierzîndu-se în indicibil. Sacralul, propriu ființei omenești, se concentrează în faptul de viață, devine o tensiune înanalizabilă a acestuia... Ne luăm îngăduința a încheia prezentul comentariu cu un pasaj dintr-un omagiu pe care Paul Ricoeur l-a adus marelui nostru compatriot: „Grație dumneavoastră am aflat că sacralul e o regiune a ființei, o stîncă în centrul existenței noastre și că limbajul trebuie să moară la frontierele acestei existențe profunde locuite de sacru“.

Actualitatea culturală

Ediție pirat Teodor Mazilu

Stimată redacție,

Am întâlnit, etalată în librăriile bucureștene, o carte apărută sub semnătura lui Teodor Mazilu - carte ce are, pe lângă păcatul devenit banal - cel de a fi fost publicată de către Editura CARRO fără nici un acord al celor în drept - cel, mult mai grav și inadmisibil, de a constitui un adevărat sabotaj literar. În text s-au operat imixtiuni grosolane, începînd cu refrene de muzică ușoară, proverbe de genul - citez: „Casa fără femeie, e ca broasca fără cheie“, și sfîrșind cu reflecții aparținînd ne-îngrijitorilor de ediție, d-nii Zoltan Gheorghiu și George Mihalache (ex: „Femeia ageră la minte care e încredințată de atu-ul frumuseții sale, se îmbracă cu bună cuviință...“).

Și ca și cum înjosirea textului mazilian, obligat la o searbădă vecinătate a tuturor acestor clișee vulgare, nu ar fi fost suficientă, d-nul Carol Roman, director al editurii, adaugă un apendice monstruos acestei cărți (!!) - un necrolog Mazilu semnat de Fănuș Neagu (a cărui dezicere o anexez), intitulat: „...Adio, Micul meu Napoleon“, din care am trista obligație să citez:

„...Și totuși de fiecare dată, pe unde a trecut, a lăsat în urmă baze sportive „model“, echipe clădite pe betonul valorii și tenacității sale.“

Sau:

„Am știut, mărturisea el, că pentru adevărul profesiei mele, de misionar al fotbalului, lupta mă va ține doar ea, în picioare...“

Tirziu, cu greu și durere, am înțeles, într-o lămurire a acestor rînduri, halucinante de ineptie și impudoare, că Editura CARRO îl confundă pe Mazilu cu Teacă...

Pînă ce, toți cei ce au lucrat în bandă la această batjocură a ideii de carte, de identitate literară, de profesionalism editorial, să fie chemați la judecată de apoi a oamenilor de litere, să fie măcar livrați judecății cititorilor...

Ioana Mazilu

Declarație

Subsemnatul Fănuș Neagu declară că articolul „Adio, Micul meu Napoleon“ nu-mi aparține. Nu l-am gândit, nu l-am scris, nu-mi place. Gîndesc că dl. Carol Roman e un ins grosolan, care-și permite obraznicia ordinare la adresa marelui scriitor care a fost Teodor Mazilu.

Fănuș Neagu

București, 13 aprilie 1998

PRIMIM

Stimate Domnule Manolescu,

Aflînd de recenta apariție a «O Istorie a Literaturii Române» (vol. IV, epoca dintre cele două războaie) - contra 50.000 lei am obținut volumul - măgulit fiind de faptul că autorul, domnul profesor Ion Rotaru și-a adus aminte de fosta-mi existență de versificator, înzestrat - spune domnia-sa - și cum un «acut simț plastic poetul îl va pune în lucru studiind arta lui Brîncuși în valoroasele încă *Începuturile lui Brîncuși*», într-o exemplificare sînt citate cîteva rînduri din poezia *Ski* - dar, spre trista-mi surprindere, versurile au fost stropșite: în loc de *Spumei deslinate* - stă scris: „spune deslinate“ (!); în loc de *scîlpitor neșters* - apare un absurd: „scîlpitor sters“ (!? pg. 319).

Oare pe malurile Dunării la „Porto Franco“, chiar nu există un corector? întrebăm pe redactorul de carte Vremuleț și pe Stela Fuică, tehnoredactorea din Galați... Sau, s-ar mai fi putut adăuga și o *errata*, dar firește, nu din București.

Barbu Brezianu

Această dragoste care ne leagă

Miercuri, 22 aprilie, la librăria Kretzulescu, Editura Humanitas a lansat primul volum din colecția „Procesul comunismului“ *Această dragoste care ne leagă* semnat de Doina Jela. În fața unui numeros public au luat cuvîntul: Gabriel Liiceanu, directorul Editurii Humanitas, Gabriela Adameșteanu și autoarea. S-a dat citire mesajului transmis de Monica Lovinescu.

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Nășăud. Septembrie 1966 la Centenarul Coșbuc: Ovidiu Cotruș, Ileana Mălăncioiu și Ion Iuga

Povestea capodoperei Traviata

După *Povestea capodoperei Faust*, duminică, 26 aprilie, la Opera Națională Română s-a desfășurat spectacolul *Povestea capodoperei Traviata*, prefațînd premiera din 3 mai. Moderatorul, spectacolului a fost muzicologul Viorel Cosma, care a înfățișat publicului „povestea“ operei și a autorului ei. Au participat, depănînd amintiri din anii cînd au interpretat de sute de ori, pe scene românești și străine, rolurile principale soprana Lela Cîncu, tenorul George Corbeni, baritonul Nicolae Herlea. Regizorul Hero Lupescu a

vorbit despre montarea operei *Traviata* la Craiova. Dirijorul Răsvan Cernat, director general al Operei Naționale Române, regizorul artistic Cristian Mihăilescu și scenografa Viorica Petrovici au expus concepția în care s-a realizat noul spectacol. Soprana Adriana Mesteș, tenorul Florin Diaconescu și baritonul Iordache Bazalic, interpreți ai rolurilor principale, au cîntat arii din *Traviata*, alăturîndu-li-se soprana Lela Cîncu. A acompaniat la pian Luminița Berariu. Regia acestui spectacol a fost semnată de Nicolae Ciubuc.

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură, Arte, Știință vă invităm să ascultați:

Miercuri, 6 mai, pe Canalul România Cultural, la ora 20,45 - *Cărți, idei, manuscrise*. Din sumar: Literatura memorialistică - Pericle Martinescu - „7 ani cît 70“ (Editura Vitruviu); Scriitori la masa de lucru: Costache Olăreanu; Restituiri: Dan Botta. Colaborează Cornelia Ștefănescu și Octavian Barbosa. Redactor: Ileana Corbea.

Pe Canalul România Actualități (C.R.A.), la ora 0,03 - *Lectura de la miezul nopții*. „Hotel Paradis“ de Mihai Ursachi. Redactor: Silvia Blendea.

Joi, 7 mai, pe C.R.C., la ora 12,30 - *Miorița*. Mit și literatură. Comentariu de prof. dr. Silviu Angelescu; Arhitectura românească în context european. Prezentare de Georgeta Stoian. Redactor: Ion Moanță.

Vineri, 8 mai, pe C.R.C., la ora 21,30 - *Dicționar de literatură universală*. Jose Ortega y Gasset (115 ani de la nașterea gânditorului spaniol); Lecturi paralele: versuri de Charles Baudelaire și Arthur Rimbaud. Redactor: Florin Constantin Pavlovici.

Pe C.R.C., la ora 23,50 - *Poezie universală*. Versuri în traducerea poetului Lucian Blaga: François Villon, Edgar Allan Poe, Serghei Esenin, Ady Endre. Redactor: Dan Verona.

Sâmbătă, 9 mai, pe C.R.C., la ora 12,30 - *Rampa și ecranul*. Din sumar: O actriță și rolurile sale: Dana Dogaru. Mari actori pe ecranele lumii: Fernandel. Redactor: Julieta Țintea.

Duminică, 10 mai, pe C.R.C., la ora 9,50 - *Poezie românească*. Versuri în interpretarea actorului Damian Crășmaru. Redactor: Ioana Diaconescu.

Pe C.R.C., la ora 17,15 - *Revista Literară Radio*. Din sumar: „Cartea, obiect spiritual“: „Modernitatea ultimă“ de Caius Dobrescu (Editura Univers, 1998). Colaborează: Maria-Ana Tupan; Remem: Mircea Ciobanu. Redactor: Maria Urbanovici.

Luni, 11 mai, pe C.R.C., la ora 20,30 - *Atlas cultural*. Drumurile ca drumuri. Itinerarii australiene; Spre Paris, pe cărări serpuitoare; Orizonturi texane. Colaborează Florența Albu și Mircea Simu. Emisiune de Victora Dimitriu.

Pe C.R.C., la ora 11,30 - *Între monolog și dialog*. A existat, există un postmodernism românesc? Colaborează Mircea Martin și Marin Mincu. Redactor: Eugen Lucan.

Mărti, 12 mai, pe C.R.C., la ora 21,50 - *Lecturi în premieră*. Fragmente din romanul „Sexagenara și tânărul“ de Nora Iuga. Redactor: Ion Filipoiu.

CALENDAR

10.IV.1839 - s-a născut Ion Creangă (m.1889)

10.IV.1912 - s-a născut Anton Breitenhofer

10.IV.1914 - s-a născut Maria Banuș

10.IV.1922 - s-a născut Alexandru Țion (m.1982)

10.IV.1926 - s-a născut Virgil Chiriac

10.IV.1935 - s-a născut Nicolae Roșianu

10.IV.1936 - s-a născut Horia Gane

10.IV.1946 - s-a născut Vitalie Baltag

10.IV.1951 - s-a născut Mircea Scarlat (m.1988)

10.IV.1952 - s-a născut Richard Wagner

10.IV.1977 - a murit Tiberiu Tretinescu (n.1921)

11.IV.1744 - a murit Antiohr Cantemir (n.1709)

11.IV.1858 - s-a născut Barbu Delavrancea (m.1918)

11.IV.1898 - s-a născut Mircea Ștefănescu (m.1982)

11.IV.1924 - s-a născut Ion Grecea

11.IV.1930 - s-a născut Mihnea Moisescu

11.IV.1942 - s-a născut Virgil Mazilescu (m.1984)

11.IV.1944 - a murit Ion Minulescu (n.1881)

12.IV.1899 - s-a născut Tudor Teodorescu-Braniște (m. 1969)

12.IV.1904 - s-a născut Mihail Steriade (m. 1993)

12.IV.1930 - s-a născut Marcel Petrișor

12.IV.1931 - s-a născut Paul Miclău

12.IV.1940 - s-a născut Mircea Martin

12.IV.1944 - s-a născut Gheorghe Anca

12.IV.1991 - a murit Ion Vitner (n. 1914)

13.IV.1914 - s-a născut Bogdan Istru (m. 1993)

13.IV.1935 - s-a născut C.D.Zeletin

13.IV.1936 - s-a născut Nicolae Velea (m. 1987)

13.IV.1974 - a murit Iosif Moruțan (n. 1917)

13.IV.1987 - a murit Marcel Constantin Runcanu (n. 1947)

14.IV.1924 - s-a născut George Munteanu

14.IV.1943 - s-a născut Florin Faifer

14.IV.1947 - a murit Ioan (Iancu) Botez (n. 1872)

14.IV.1950 - s-a născut Daniela Crăsnaru

14.IV.1950 - s-a născut Viorel Varga

14.IV.1954 - s-a născut Traian Fumea

14.IV.1985 - a murit Al. Gheorghiu-Pogonești (n. 1906)

15.IV.1927 - s-a născut Petre Luscalov

15.IV.1929 - s-a născut Huszar Sándor

15.IV.1964 - s-a născut Anta Raluca Buzinschi (m.1983)

15.IV.1988 - a murit Modest Morariu (n.1929)

16.IV.1879 - s-a născut Gala Galaction (m. 1961)

16.IV.1896 - s-a născut Tristan Tzara (m. 1963)

16.IV.1916 - a murit N. Gane (n. 1838)

16.IV.1926 - s-a născut Lucia Olteanu

16.IV.1928 - s-a născut Constantin Aronescu

16.IV.1935 - a murit Panait Istrati (n. 1884)

16.IV.1936 - s-a născut Gheorghe Grigurcu

16.IV.1937 - s-a născut Stelian Gruiă (m. 1996)

16.IV.1938 - s-a născut Iurii Grecov

16.IV.1944 - s-a născut Oláh István

16.IV.1959 - s-a născut Grigore Chiperi

16.IV.1984 - a murit Georgeta Mircea Cancicov (n. 1899)

Viața cotidiană. Reviste și cărți

ACUM exact un an, în numărul 19 al României literare (14-20 mai 1997), propuneam cititorilor rubrica Revista revistelor interbelice: „Dacă gazetăria e un gest sacrificial, probabil că există o compensație a lui și oricine a lucrat într-o redacție (...) știe că meseria aceasta «păguboasă» are în ea mai multă viață ca oricare alta... Scrii săptăminal când simți afecțiune pentru cititorul tău. Cititorul unei cărți poate fi întâmplător, spunea un prozator, director de săptămânal interbelic, cititorul unei gazete literare e întotdeauna un îndrăgostit, de aceea nu sînt niciodată foarte mulți. Iar scriitorii noștri, de la cei din secolul trecut pînă la cei de astăzi, de la poeți la critici sau la esești și-au «pierdut timpul» făcînd gazetărie. Rubrica aceasta pornește în căutarea timpului pierdut”. Călătoria interbelică a ajuns aproape de final. Pe parcursul ei am dobîndit certitudinea că gazeta nu e o efemeridă, cum se spune, și că, în timp, timpul pierdut de scriitori se transformă firesc în timp regăsit. Mă îndoiesc tot mai mult că sfatul lui Mihail Sebastian «N-ai sfatui pe nici un tînar intelectual să facă gazetărie», sfat rămas fără explicație, trebuie riguros urmat. Destinul cultural al unui popor se leagă discret de ziarele și de revistele lui.

Ca orice drum lung, nici acesta nu a fost lipsit de aventuri. În primul rînd aventura găsirii revistelor de acum 60-70 de ani, apoi aventura citirii lor, pentru mine uimitoare și pasionantă. Întrucît a citi la Biblioteca Academiei e o aventură în aventură, le sînt recunoscătoare celor care mi-au încredințat colecții de valoare, pe care le-am putut consulta fără restricții orare, ziua sau noaptea, de luni pînă duminică, în zile de lucru sau în zile de sîrbătoare. Și mai ales, am putut astfel reproduce pentru cititorii de azi imaginile fără de care pagina n-ar fi fost întreagă. Le-am considerat întotdeauna ca făcînd parte din text și uneori căutarea fotografiei adecvate cerea mai mult timp decît scrierea textului. Le mulțumesc așadar colegilor mei, Doamnele Andriana Fianu și Constanța Buzea și Domnul Gabriel Dimisianu, de la care am obținut diverse serii ale Biletelor de papagal, o comoară pentru cel care caută „istoria mică” și Sburătorul, revistă intrată în apele reci ale minții, dar reală și caldă cînd o ții în mînă. De asemenea Profesorului Ov. S. Crohmălniceanu (a cărui studentă am fost, tocmai la cursul de proză interbelică) și care mi-a lăsat spre folosință toate colecțiile Domniei Sale păstrate cu grija de-a lungul anilor. De la una din studentele mele de la Facultatea de Limbi Străine, din anul IV - an cu care la seminar am traversat semestrul trecut romanul interbelic - am aflat despre un anticariat în care se pot cumpăra numere disparate și colecții de reviste literare interbelice, ceea ce am și făcut. Am rămas astfel, la sfîrșitul călătoriei nu numai cu „impresii”, ci și cu „suveniruri”.

Cu cîțiva cititori fideli României literare am avut ocazia să discut constant despre articolele acestei rubrici. M-au ajutat, ca și cei care mi-au scris, să

nu obosesc prea repede: D-nii Z. Ornea, Geo Șerban și regretatul Constantin Olariu - buni cunoscători ai perioadei dintre cele două războaie - mi-au oferit unele informații pe care nu le aveam ori asupra cărora ezitam. De două ori am primit de la Paris cîteva cuvinte de încurajare care au contat foarte mult pentru mine, după cum m-a bucurat și pomenirea cîte unui articol în cadrul rubricii „Revista revistelor” de la emisiunea „Profesiunea mea cultura”.

În anul în care am scris Revista revistelor interbelice au devenit tot mai puternice două mode, cu evoluție paralelă: moda de a fi excesiv de critic față de perioada interbelică, de a te arăta plictisit de reperele ei, de „citarea” ei și moda opusă, aceea de tabuizare a unei epoci socotite fără cusur. Participam, într-un fel, la amîndouă. În revistele pe care le citeam epoca se arăta pe rînd bună și rea, atrăgătoare și înspăimîntătoare. Un lucru este cert: cei 20 de ani dintre războaie au fost incomparabil mai buni decît jumătatea de secol următoare. Înainte de a o admira sau critica secvența interbelică merită a fi cunoscută sau re-cunoscută. Nu numai în istoria ei mare, de manual, ci și în pliurile mărunte și pline de surprize.

Din momentele cele mai reușite ale călătoriei interbelice va lua naștere - cu voia Dumnezeuului literar - o carte. Propunerea aparține Editurii Fundației Culturale Române.

Ce citesc și cum citesc cei care scriu

ULTIMELE două episoade ale rubricii *Revista revistelor interbelice* ies din universul gazetăresc, încercînd să construiască un dialog al jurnalelor și memoriilor din epocă. Replicile schimbate de la jurnal la jurnal, potrivirile și tensiunile dintre acestea sînt regizate de „aerul timpului”. Datorită lui jurnalele scrise în aceeași perioadă știu să comunice unul cu altul. Pentru început, o discuție (firește, fragmentară) în jurul cărților și revistelor. Am pornit de la Octav Șuluțiu, *Jurnal* 1927-1929, 1931-1937 (Dacia, Cluj, 1975), Camil Petrescu, *Note zilnice* 1927-1940 (C.R., București, 1975), Jeni Acterian, *Jurnalul unei ființe greu de mulțumit* 1932-1949 (Humanitas, București, 1991), Mihail Sebastian, *Jurnal* 1935-1944 (Humanitas, București, 1996), E. Lovinescu, *Aquaforte* (Editura Contemporană, București, 1941), Mircea Eliade, *Memorii* 1907-1960 (Humanitas, București, 1997). Pentru că notațiile sînt scoase din context, precizez în paranteză inițialele autorului și, în cazurile mai speciale, vîrsta lui.

(1920)

Îmi aduc încă foarte bine aminte de primul articol tipărit: *Dușmanul viermelui de mătase* în „Ziarul științelor populare” din mai 1920. Intrasem în clasa a IV-a și rămăsesem singur în odaia mea din mansardă (...) vara o petrecusem la Techirghiol, în vila „Cornelia” (...). Venisem cu puține cărți și, după ce le terminasem, căutam cu dez-

nădejde ceva de citit: orice. Într-un garderob, găsisem *Operele complete* ale lui Vasile Conta și le parcurgeam cu îndărătnicie fără să le înțeleg întotdeauna (M.E., 13 ani)

27.II., duminică (1927)

La bibliotecă (la școală) citesc *La Medeleni* de Ionel Teodorescu. Mînc la tanti Didina. După amiază, la școală. Conferință: D(omnul) Struțeanu (despre) *Orfismul în poezia lui Eminescu*. (O.Ș., 17 ani)

7 mai 1933

Am luat cartea de franceză și m-am izolat în fundul grădinii ca să învăț, dar în loc să învăț îmi vine să cînt, să rid. E oare normal ca la 17 ani să rîzi, să cînti, să zburzi, să nu te sinchisești de nimic? (J.A.)

2 septembrie (1931)

Alaltăieri am fost la E. Lovinescu. Zi memorabilă. Mi-a fost foarte simpatic. Am fost imprudent: am căzut în mărturisiri... Mi-a citit din viitorul volum de *Memorii* capitolele despre Ion Barbu, Sarina Cassvan Pass, Sorana Țopa, Vladimir Streinu, B. Fundoianu, Al. Țuțuianu și Ilarie Voronca. Acestea două din urmă formidabile. Lovinescu e înainte de toate un mare poet, un mare liric. Ce ironie ca tocmai el să fie primul nostru critic! (O.Ș., 21 ani)

10 sept. (1931)

Șuluțiu și apoi Sahia îmi vorbesc despre *Memoriile* lui Lovinescu. A făcut un portret d-rei Soranei Țopa scriind că ea i-ar fi spus o dată că, mică, la țară, a păzit gîștele. Sorana Țopa, în fața tuturor protestează cu îndîrjire... (C.P.)

1.X. (1930), miercuri

Lovinescu Eugen. *Universul*. (O.Ș.)

30 sept. (1931)

Am citit manifestul lui Crainic în „Gîndirea”. Ce formidabilă ipocrizie. Acest tip care a împins dușmănia literară pînă la asasinat vorbește de împăcarea scriitorilor. Dar ce-a făcut cînd era secretar general? Dar cum a atacat Educația poporului... (C.P.)

(fără dată)

N-am mai urmărit de foarte mulți ani poezia d-lui Nichifor Crainic pentru cuvîntul că nici poezia nu l-a urmărit pe d-sa. (E.L.)

22.II.1936

Nu pot citi efectiv decît

- a) 1 1/2 oră pe zi dimineața ziarele
- 1/2 oră la prînz ziarele
- 1/2 oră seara ziarele

În afară de asta

- b) 1 piesă de teatru cam într-o oră
- c) o oră hebdomadare și reviste streine

d) o oră manuscrise pentru Fundație

Adunînd fac 5 1/2 ore de lectură în genere neinteresantă, „vițioasă”, care mă obosește enorm(...) Să adaug că azi am cetit pînă la ora aceasta, 11 1/2, următoarele: *Dimineața*, *Universul*, *Curentul*, *Zorile*, *Naționalul*, *Gazeta sporturilor*, *Facla*, *Rampa*. Nu în întregime, firește, dar foarte amănunțit, cu teama să nu-mi scape ceva care m-ar interesa... (C.P.)

Simbata 14 (martie 1936)

Dejun la „Corso”, cu Camil, care mă

chemase să revedem împreună *Teze și antiteze* - despre care, înainte de a le publica are o sumă de îndoieli și ezitări(...) Am recitit articole de-ale lui din 1922, 1924. Sunt uluitoare prin precizie, prin ton, prin stil. (M.S.)

Proustienii

INTR-O seară, la „Elysée”, discutam despre roman cu Ion Vineu, care îmi declara că nu crede că Proust, ca și Stendhal, au vreo valoare pentru că il... plictisesc la lectură. Tînarul Dianu, care ezita între *Cetatea literară* și *Contemporanul*, aprobă pe Vineu cu surisuri și figuri din cap. (...) confirmă, nu prea tare, că e de părerea lui Vineu. Îi spun că dacă nu-i place Proust, n-are nici o justificare de colaborare la *Cetatea literară*, căci pentru mine e un simptom de mediocritate literară neînțelegerea lui Proust. (C.P.)

1932

În iarna aceea îl cunoscusem, la Mircea Vulcănescu, pe Dan Botta(...) Cînd a intrat pentru întia oară în cele două odaie ticsite cu cărți a exclamat: „E o bibliotecă de alexandrin!”. Deși cîtea puțin, și numai pe clasici (de la poezia populară la Proust), admira bibliotecile în care găsea instrumente de lucru precise...(M.E.)

20 ianuarie 1934

Singură. Al 13-lea volum din *A la recherche du temps perdu*. Aș vrea mult să cunosc un om care l-a cunoscut pe Proust. Aș vrea de asemeni să văd una din fotografiile acestuia. Numai că mi-e teamă că voi fi deziluzionată și din acest motiv nu-mi satisfac curiozitatea. Cînd am început să-l citesc, ceea ce îmi plăcea era stilul său și ușurința cu care descria lucruri destul de dificile. Fratele meu m-a întrebat dacă îmi place, la care am răspuns da, fără să mai pot spune de ce sînt profund impresionată. El mi-a spus: Ai văzut cum totul se încheagă ca o simfonie? (J.A., 18 ani)

9 februarie 1934

...Mă-nchid în odaie și termin de citit *A la recherche du temps perdu*. E tot ce am citit mai bun pînă acum(...) Am citit în numere vechi din „Nouvelles littéraires” cîteva critici, unele juste, dar și multe idiotii. (J.A.)

Luni, 17 iunie 1935

Lectura *Albertinei* mi-a redat cu violență gustul de a mă întoarce spre Proust. Voi mai ceti poate un volum din *Le temps retrouvé*, al doilea volum din *Du côté de chez Swann* (mai ales *Un amour de Swann*, de care propriile mele întâmplări m-au apropiat în ultimele trei săptămîni, și în sfîrșit cîte ceva din *A l'ombre des jeunes filles...*). Deocamdată mi-a făcut plăcere să citesc un Marcel Proust de Robert de Billy, fără prea mare interes, dar avînd cîteva scrisori și fotografii necunoscute. (M.S.)

Continuarea dialogului între jurnale și punctul final al rubricii în numărul următor.

Vorbesc cu buze pline de sânge

Mă plimb prin oraș cu cenușa poemului
în buzunar
cenușa creierului tresare în somn
lumina roade o coajă de pâine
vorbesc cu buze pline de sânge cei mai mulți
se feresc
limba este pur și simplu fascistă
mîna mea în cenușa orașului s-a făcut de cenușă.
Nu aș putea să-i cer mai mult vieții
fără să-i aduc o ofensă.

Respir direct prin pereți

Am început cu nu și așa voi sfîrși.
Printre cei care trăiesc cu sânge în buna tradiție
a pieței de gross
încă o dată îmi amintesc cuantica mortii
care-mi trece mîna prin păr
încă o dată am dubla viziune a idiotului care-l
îngîină

pe Einstein.
Respir direct prin pereți. Am mers prin roua
necesarei crime.
Voi scrie pe limbă și limba mi-o voi tăia.

Frumusețea contemporană

Sînt pe urmele mele. Biata frumusețe
contemporană
insulte fac gloria ta
cel care a vorbit a tăcut
pe cărarea ce duce în creier o lumină se stinge
aprinde părul păpușilor schiloade
cînd lumina va reveni mă vor găsi cu minerale
în gură
fixînd cerul camerei mele. Eu mor acum în
prezent

cadavrul care voi fi mă lasă indiferent
scriu într-un colț cu gustul limbii pe limbă -
sînt un romantic cu inima de fier

Nicolae COANDĂ

înconjurată de cîmpuri narrative.
Am cîteva păreri despre viață.

Casa ciorilor

Muzica vine din trecut cu sângele cald
se hrănește cu el spate în spate
limbile biciuie aerul
un portativ abject
cînt cu nervi sfișiați
în casa ciorilor
minte
scui pă
pe jos
limba

Un acoperiș deasupra capului

Sînt un biet ecou un biet poet închis între pereții
unei lumi pe care n-o cunosc
în anotimpul peste care plutește suverană scîrba
preferința pentru ironie a diavolului mă

preocupă
eminența neștiută a metodei sale de a provoca în
solitudine

sînt un biet opozant strivit de dogma cu cotor

aurit
care ne ține loc de viață
o țară de cîmpie cu cerul tot mai depărtat
pe zi ce trece
(avem un acoperiș deasupra capului -
plutește suverană)
cîndva voi obosi să mai privesc în sus -
cu toții sfîrșim cu privirile în pămînt
căutînd un soare al umiliților
(ar fi o ironie să existe)

Poemul cu pîini și semne misterioase

L-am visat și cred că există cu adevărat
scris și acum pe o masă de fier

CERSETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Tristetea genului epistolar în univers

Domnului Mircea Martin

Voi crăpa în orașul acesta,
Fără prieteni, fără iubită.
Veți spune că, vai!, vă joc festa,
Lăsîndu-mi pe-o creangă de plop tăiat vesta
S-atîrne-n amurgul topind cărămidă.

Voi pleca braț la braț cu motanul
Ce mi-a tors, credincios, pe piept versuri.
Dau de-a valma fotoliul, mormanul
De Proust, ceasul copt cît bostanul
Și-al trenului tom cu opriri și cu mersuri.

O să pară ciudat c-aveam pietre
În haine și sîrme crescînd pe pereți
Din cuie. Dumnezeu o să-mi ierte
Și inima fleată și mințile fierte
În zeama lila de melci indolenți.

Rătăci-voi. Nici apă, nici aer, nici vise
Promise demult, oh!, promise, promise...

I-am înțeles atît de bine dar l-am uitat definitiv
la trezire -
n-am uitat cum stăteau nemișcate printre cuvinte
pîinișoare rotunde
fără de care poemul n-ar fi avut înțeles.
Mi-era foame n-am atins nici o pîine
mai degrabă mi-aș fi mîncat mîinile
am citit poemul cu pîini sărăcuțe făcute anume
pentru săraci
apoi am văzut un bărbat în mijlocul unui rîu
scria liniștit la o masă
mușca dintr-o pîine
soarele delira în clopotul de bronz al ospiciului
cuvinte vii printre pîini vii mici semne misterioase -
apoi bărbatul bău apă din rîu
apoi el însuși și rîul dispărură împreună.

Un cot dat brusc apelor limpezi

Părea să mă privească prin fereastră
Fața lui
ochi stinși privind în ochi stinși
cu multe mîini îndurerate
întinse spre lungă zi a groazei
în miezul căreia stau gînditor la pîndă
ca soarele pe străzi de nisip
după o lungă așteptare cînd mîngîierea lui
pe fața mea
va smulge în anii de pe urmă un surîs
cu ochii în lacrimi
mut cum este lumina ascunsă prin casele omului -
ce nu înțeleg este cum orbii înaintază în cercuri
perfecte
(printr-un cot dat brusc apelor limpezi?)

**CRONICA
EDIȚIILOR**

de
Z. Ornea

Memoriile lui Belu Zilber

AM SCRIS în 1992 despre memoriile lui Belu Zilber, tragică spovedanie a unui întemnițat timp de 17 ani. Era, acea carte, a doua versiune a ei pentru că prima fusese, în 1970, confiscată de Securitate (împreună cu ale ei vreo trei copii dactilografiate), în urma înscenării unei spargerii banale. Autorul, înverșunat, s-a reasezat la masa de lucru și, cu amintirea intactă, și-a rescris cartea. Pe aceasta a editat-o în 1991 dl Gh. Brătescu la Editura Humanitas, avînd parte de o foarte bună primire. Dar, între timp, în arhiva S.R.I. s-a descoperit forma primară a cărții, cea confiscată de Securitate. După avataruri care au fost complicate (trebuia dovedit cu acte notariale că editorul este legatorul legal al lui Belu Zilber mort în 1978) manuscrisul (și dactilogramele pe care autorul mai operase modificări) a fost recuperat. Acum, a apărut tot la Humanitas. Această a doua ediție a cărții e, totuși, cea dintîi și, citită, demonstrează că prezintă semnificative deosebiri față de versiunea (ediția) din 1991. A doua versiune, apărută cea dintîi, e parcă mai prudentă, mai puțin completă decît prima, mărturisirea țîșnind, atunci, drept din primul jet, care e, totdeauna, cel mai autentic. Astfel încît deși e vorba de aceeași spovedanie a unui întemnițat avem de-a face cu aproape două cărți, deși, repet, trama ei e aceeași. Și, s-o spun încă o dată, aceste memorii ale suferinței limită au caracter expresiv, sporind, prin artisticitate, valoarea lor documentară. E, de aceea un volum de memorii care, sînt sigur, va fi reținut de literatura de tip subiectiv românească.

L-am cunoscut pe acest nefericit autor. Prin 1968-1969 încalzisem ideea de a scrie o carte despre viața lui Pătrășcanu, începînd să-mi fac documentarea. Am avut o lungă convorbire cu soția lui Pătrășcanu și, apoi, l-am abordat pe Belu Zilber, despre care știam că fusese, în a doua jumătate a anilor treizeci, mult apreciat de Virgil Madgearu, acesta încredințîndu-i importante funcțiuni la Institutul de Conjunctură Economică. Îi citisem studiile și articolele în presa vremii și îl știam un economist (nu numai!) strălucit. Fusese membru al grupării „Criterion“, prieten cu mai toți criterioniștii și i se remarcase inteligența și cultura la conferințele publice ale grupării. Și asta deși se știa că e comunist, fiind, în 1928-1930, implicat într-un proces de spionaj. (Am citit, prin anii optzeci, într-o arhivă acest dosar, de acolo reieșînd limpede că a fost incontestabil spion sovietic). Și, totuși, atunci, după doi ani procesul i-a fost rejudecat și achitat, după obișnuita șperțuire a anchetatorilor și a judecătorilor. După 23 august 1944 rămăsese bun prieten cu Pătrășcanu și cum acesta era dușmănit aprig de Gheorghiu-Dej, oprobiul s-a extins și asupra lui Belu Zilber. Acesta, deși știa bine despre realitatea proceselor staliniste, se credea la adăpost, devenise profesor de economie politică la Academia de Studii Economice, în cursul de inaugurare rostind vestita premoniție că în România socialismul se va construi sub tutela spirituală a lui I.V. Stalin și I.L. Caragiale. Neprevăzător în toate, o tot ținea în glume și calambururi, spu-

nînd chiar că România nu poate să aștepte pînă ce Gheorghiu-Dej își va fi luat bacalaureatul la seral, bătîndu-și joc de trogloditismul conducătorilor comuniști care, deodată, se înmulțiseră, depășind mult cei vreo mie de membri cîți fuseseră pînă în 1944 și erau, toți, agresivi foarte. Dar să revin la convorbirea mea de prin 1969 cu Zilber, acest omuleț de 1,56 m înălțime, totdeauna elegant îmbrăcat, strălucitor în conversație, caustic și înțelept. M-a sfătuit să abandonez proiectul pentru că așa-zisa reabilitare a lui Pătrășcanu nu a fost decît o înscenare a lui Ceaușescu menită să-l ajute să scape de cîțiva adversari periculoși. M-am convins destul de repede că avusese dreptate, refuzîndu-mi-se accesul la dosarele procesului Pătrășcanu și la arhiva sa. Din tot proiectul meu naiv nu m-am ales decît cu cunoașterea cîtorva oameni interesanți, printre care Belu Zilber, fermecător în toate, deși trecuse prin atîtea grozăvii.

Destinul îl pîndea cu asprime pe acest om, care tot spera că va izbuti să o scoată la liman, el, nefiind printre cadrele conducătoare ale partidului, va fi trecut cu vederea. Se înșela. În aprilie 1947 e exclus din partid, din dispoziția lui Miron Constantinescu. A făcut apel. Inutil. Era peste tot respins, înclinîndu-se sentimentul că e un om periculos. „De aici încolo începe moartea mea civilă. Un comunist exclus este ciumat, nu poate fi angajat, oamenii îl evită pe stradă, prietenii se depărtează, rămîne singur. Fără singe în vine, așteptam sfîrșitul. În afara de familie, ultimul om care începu să mă părăsească a fost soția mea.“ Și-a dat seama cît era de iluzorie speranța sa că după excludere va fi lăsat în pace, putîndu-și vedea de catedră. A fost implorat să fugă din țară, cum intenționase și Pătrășcanu. A refuzat. A fost arestat și plimbat prin mai multe clădiri. Tîrziu a fost adus în fața unui anchetator, care nu l-a chinuit, aflînd însă că era acuzat de trădarea partidului. Ba, la o altă anchetă, i s-a comunicat că fusese găsit nevinovat, convins fiind că va fi eliberat și chiar reabilitat. Iluzii deșarte. Între timp, se pregătea dosarul Pătrășcanu și aici Belu Zilber era potențial o piesă importantă. A declarat greva foamei, ținută 17 zile. A fost îndemnat s-o întrerupă pentru că, oricum, va fi eliberat. Au urmat alte greve ale foamei. A fost vestit că va fi trimis la Canal. I-a fost dat să rămînă în pușcărie, implicat fiind în procesul Pătrășcanu dorit mult de Gheorghiu-Dej. A început tortura, ridicat pe căpriori, și a bătăii la tălpi și spate, pînă i-au căzut unghiile de la picioare. I se cerea să recunoască toate crimele făptuite cu Pătrășcanu, altfel „îți arestăm familia și te omorîm în bătaie“. Au urmat alte bătăi, în aceleași locuri, după aceleași procedee. A venit, drept consecință, căderea în lășitate a complicității cu anchetatorii. S-a gîndit că orice ar fi declarat nu are însemnătate pentru că, oricum, Pătrășcanu, fire tare și curajoasă, va refuza să-și recunoască vinovăția. Or, fără recunoașterea lui Pătrășcanu, procesul nu putea avea loc. Năivitate. Dar Zilber a început să fabrice scenarii rocambolești, cu cele mai năstrușnice întîmplări cu spioni și acte de

spionaj. Apoi, în 1968, a aflat că Gheorghiu-Dej și Chișinevschi le citeau pe toate (inclusiv ale celorlalți implicați în pregătirea procesului), indicînd care declarații să fie folosite. În 1952 ancheta era încheiată, dar reluată în 1953, deși Zilber continua să creadă că procesul nu va avea loc. Dar procesul era pregătit febril, în anchete tot mai complicate, cu confruntări cu personaje pe care nu le cunoștea, dar despre care trebuia, apoi, să recunoască inventate comploturi comune. Confruntat și cu Pătrășcanu, acesta a refuzat să recunoască orice crimă i se imputa, apostrofîndu-l pe Zilber, pentru romanele foileton elaborate în chip de declarații, „ești un ticălos“. Zilber a tras din această confruntare, din nou concluzia că, de vreme ce Pătrășcanu, principalul acuzat, refuză să recunoască, procesul nu va avea loc. Însă Dej era decis. În 1954 procesul a avut loc, fiind, ca și ancheta, o sinistă înscenare. A fost avertizat că, dacă la proces va nega ceea ce recunoscuse la anchetă, va fi condamnat la moarte. S-a supus încă o dată. A fost condamnat la muncă silnică pe viață, eliberat fiind la amnistia din 1964. Pătrășcanu, ca și Cofler, fermi negatori și la proces, au fost condamnați la moarte, fiind executați în celule, cu revolverul, de înfricoșătorul Pantiușă-Pintilie. Zilber și-a ispășit calvarul prin cele mai grele închisori, iar cînd a fost eliberat a constatat că mai toate rudele sale apropiate muriseră. Eugen Ionescu, prietenul său de tinerețe, aflînd de caz, a scris în *Le Figaro* un articol amar intitulat *Închisoarea care conservă*, spre indignarea cam prostească a lui Miron Radu Paraschivescu, care a protestat într-un articol publicat în revista *Luceafărul*. Dar cel care l-a ajutat, cu pachete, pe Zilber a fost Eugen Ionescu. Zilber a mai trăit 14 ani, i s-a refuzat orice post (inclusiv cel, solicitat, de cercetător sau documentarist la Institutul de Cercetări Economice trebuind să se mulțumească cu o pensie mică (socială), dar ajutîndu-se bine cu meditațiile de matematică (studiasem matematicile la Grenoble), fiind, întru aceasta, mult solicitat. În 1967 i-a scris lui Ceaușescu, relatînd sinistra înscenare a procesului Pătrășcanu. Părea că a fost ascultat și era fericit că nu supraviețuise degeaba. De fapt a servit un alt ticălos, căruia i-a oferit prilejul de a-și lichida și el adversarii. Ceruse prietenilor apropiați să i se inscripționeze pe piatra de mormînt epitaful: „Aici zace Belu Zilber, căruia, în viață, i-a plăcut orezul cu lapte și pateul de *foie gras*. A prevăzut totul, dar n-a putut împiedica nimic“. Apoi a renunțat la ideea înmormîntării, făcînd inutil epitaful. A fost incinerat, prietenii legatari (Gh. Brătescu și Henri Wald) avînd misiunea să-i arunce cenușa în lacul Cișmigiu. Decizie simbolică. Fum și cenușă s-a ales, într-adevăr, din toată viața sa, spulberînd-o în amarul vîntului indiferent.

CEEA CE aduce nou această nouă ediție a cărții lui Belu Zilber (pseudonimul său înterbelic a fost Andrei Șerbulescu) este procesul intentat marxismului și ipostazei sale socialiste materializat în URSS și, apoi după război, în țările din

Herbert (Belu Zilber), Actor în procesul Pătrășcanu. Prima versiune a memoriilor lui Belu Zilber. Ediție de Gh. Brătescu. Editura Humanitas, 1997.

Estul și Centrul Europei. „Continui să cred că la început a fost patima monistă a lui Marx. Fără materialismul dialectic, concepție atotcuprinzătoare și atotexplicativă, n-ar fi existat nici Uniunea Sovietică, nici Republica Socialistă România, nici eu n-aș fi fost închis vreme de 17 ani“. A tot meditat, căutînd originea urgiei. „Nu-mi pot ierta cum de am acceptat, zeci de ani, enunțul unor legi, pentru ca apoi să accept explicația faptelor prin expresia «în ultimă analiză», care totdeauna dovedea că Marx avusese dreptate. În definitiv, n-a existat decît o singură revoluție burgheză aproximativ conformă cu schema lui Marx, cea franceză. Toate celelalte sînt reduse prin formule convenționale și «în ultimă analiză» la aceasta... Abia după ce am fost eu însumi anchetat în numele consecințelor materialismului dialectic, am început să înțeleg că orice sistem monist devine omicid, dacă ajunge să fie biserică și biserica-stat“. Stalin a început construcția socialismului într-un imens imperiu „fără altă moștenire decît citate din Marx și Lenin“, iar Gheorghiu-Dej și-a putut pune în faptă odioasă, arestări și omucideri pentru că a avut parte de scara de valori a lui Lenin. Și Lenin „a stabilit că socialismul și partidul constituie sacrul, iar dialectica - metoda de gîndire. N-am auzit ca în științele exacte să se fi ajuns la vreo descoperire aplicînd metoda dialectică. În general, cercetătorii nu au o idee preconcepută asupra metodei... Singurul domeniu în care aplicarea unei metode este punct de doctrină este în politica leniniștilor... Fantastica experiență istorică pe care o trăim de o jumătate de veac demonstrează cît de pernicioasă este“. Și încă: „Singura societate socialistă, așa cum a visat-o Marx, este cea stalinistă. De îndată ce este lăsată să funcționeze fără aparat de constrîngere, se transformă în haos... Fascismul a fost o mișcare antiumană, dar a avut sprijinul maselor. Stalinismul nu este mai puțin antiuman, însă fără mase. Aparatul realizează ideea, masele se supun. Nu este un fenomen trecător, o boală a copilăriei. Producție pentru producție, ca și lupta împotriva curentului sînt blestemul acestei societăți construite după schemă“. Și mai aflăm, aici, desule asemenea meditații amare, răfuieli cu propria fostă ideologie și convingere.

Dl Gh. Brătescu a făcut foarte bine, publicînd această ediție din cartea lui Belu Zilber în forma sa originală. A înzestrat-o cu un remarcabil aparat critic alcătuit dintr-o prefață, o postfață și un indice de nume. Dacă mai marca, la variante, deosebirea textuală dintre cele două versiuni ieșea o adevărată ediție critică. Dar și așa, darul e de preț și ediția cu adevărat demnă de reală stimă.

Un pasionat cronicar de ediție și nu numai

Z. ORNEA este sigur unul dintre cei mai activi și mai prodigioși istorici literari de la noi din ultimele decenii. Monografiile sale asupra unor curente literare și politice (*Junimismul, Sămănătorismul, Poporanismul*) biografiile masive consacrate lui Titu Maiorescu, C. Dobrogeanu-Gherea, C. Stere umplu bine un raft de bibliotecă. El este, în același timp de prin 1982 un devotat cronicar de ediție, din 1990, publicată săptămânal în chiar paginile *României literare*, având convingerea că edițiile critice „care restituie opera scriitorilor noștri clasici în integralitatea ei, cu aparatul critic de rigoare (constituie) momentul cel mai fericit și necesar de a conserva și a-i prelungi posteritatea”. O vreme, el se va ocupa numai de acest tip de ediție, dar pe parcurs, mai precis, după 1990, când condițiile materiale devin din ce în ce mai vitrege pentru editurile specializate, el își va lărgi aria, comentând și ediții (necritice), jurnale, memorii, corespondență (gen de care se simte foarte atras), studii de istorie literară, de filozofie și de istoriografie, încât volumul *Medalioane*, corpolent, cum îi place autorului să spună, și pe care îl comentez, conține în fapt cel puțin două volume.

Schema unei cronici de ediție constă în expunerea biografiei scriitorului, utilă mai cu seamă pentru cititorul neavizat, prezentarea succintă și mai rar analiza operei (Ion Pillat, Gala Galaction), aprecierea fidelității sau infidelității textelor, a variantelor și a recepției critice.

Deși nu toate volumele sunt ediții (cu atât mai puțin critice), așa începe cu primul și cel mai important grupaj pe care l-aș intitula *Ciclul eminescian*. Când se încheie ediția critică Eminescu, Z. Ornea ține să omagieze memoria lui Perpessicius, inițiatorul ediției în 1939 și autorul primelor 7 volume, și în același timp să-și exprime recunoștința față de noii editori, mai ales Petru Creția și D. Vata-maniuc. Cronicarul vede necesitatea reluării ediției Perpessicius, care ar trebui să ia în seamă toate descoperirile (corectări de lecțiuni și atribuiri, identificări noi și texte răzlețe) și plasate acolo unde le e locul. Z. Ornea apreciază, ca bine informate studiile lui Ion Buzăși - *Eminescu și Blajul* și al lui Radu Economu - *Eminescu în confruntare cu justiția*. Respinge, în schimb, ca și G. Calinescu, *Naționalismul lui Eminescu* de D. Murărașu („o carte proastă”), explicând judicios xenofobia lui Eminescu, care izvoră din conceptul păturii suprapuse. „În concepția socio-politică a poetului, ține să sublinieze cronicarul, există straturi pure ale unui patriotism (naționalism) ardent pe care l-a slujit fără hoină.” Presumțioasă i se pare lui Z. Ornea cartea lui N. Georgescu, *A doua viață a lui Eminescu*, plină de injustiții grave la adresa lui Maiorescu, chiar pentru anii îmbolnăvirii poetului, când se știe ce rol important de ocrotitor al nefericitului geniu a jucat criticul. Presupusa cabală pusă la cale de liberali și junimiști spre a-l scoate din publicistică pe intransigentul gazetar (acum atât de bolnav!) se sprijină și pe o serie de articole atribuite poetului, a căror paternitate cronicarul o consideră neconvingătoare. Un comentariu dens, polemic, face Z. Ornea pe marginea studiului *Un roman al lui Eminescu* („*Aur, mărire și amor*”) pe care Al. Piru, contrazicând pe G. Calinescu, îl considera ca atare, ipoteză de lucru care pentru criticul nos-

tru e puțin probabilă. Bune cuvinte are autorul *Medalioanelor* despre cartea lui Mihai Cimpoi, *Spre un nou Eminescu* (Dialoguri cu eminescologi și traducători din întreaga lume), cuprinzând substanțiale puncte de vedere despre sensuri și metode în interpretarea operei marelui poet, numai că se arată rezervat de modificarea atât de adâncă a opticii și dimensiunilor, Eminescu rămânând în esență același poet, așa cum l-a văzut G. Calinescu, a cărui vastă monografie Mihai Cimpoi o consideră, surprinzător, o carte conservator estetică. Aceeași înaltă vibrație îl însufletește pe Z. Ornea când vorbește despre opera lui Ion Creangă „care va viețui atâta vreme, nesfârșită, cât va exista sufletul românesc și cultura românească” și despre Caragiale, cu ocazia apariției originalei ediții a lui Dan C. Mihăilescu: I. L. Caragiale: *Despre lume, artă și neamul românesc*. Pronunțându-se împotriva detractorilor lui Caragiale, care vedeau în el (vă amintiți de N. Davidescu) un exponent spiritual al balcanismului nostru, Dan C. Mihăilescu face observația, într-un totuși remarcabilă, că Eminescu și Caragiale alcătuiesc o imagine binară, două fețe ale sufletului românesc, unul neptunic, altul, diurnul. Ediția (antologia) la care ne referim, alcătuită numai din corespondență și publicistică, înfățișează un alt Caragiale: „serios, patriot și profund”.

Z. Ornea menționează ca reușite edițiile I. Slavici, *Românii din regatul ungar și politica maghiară*, îngrijită de C. Mohanu și cu o prefață de Dumitru Micu, *Din oratoria lui Delavrancea* de Emilia St. Milicescu, ce adună texte, ce n-au putut intra înainte de 1989 în ediția de *Opere*, de asemeni vol. 39 din *Scrieri* de Tudor Arghezi, care cuprinde textele cenzurate din volumele 31-34. Cronicarul regretă în același timp faptul că nu avem încă o ediție critică Arghezi, pleddând pentru publicarea operei unui mare scriitor în întregime (ex. *Jurnalul* lui Liviu Rebreanu și textele așa-zis „colaboraționiste”). Oarecum asemănătoare cu antologia lui Dan C. Mihăilescu, din Caragiale este „ediția provocatoare” a lui Ion Simuț din poezia lui Arghezi (*Între două nopți*) originală prin modul de selecție.

D ISCUTATĂ mai mult protocolar, ediția de *Opere* Mateiu Caragiale îngrijită de Barbu Cioculescu, Z. Ornea se dovedește, ca de obicei, aplicat cu pasiunea și competența lui cunoscute, atunci când comentează edițiile Blaga, G. Calinescu, M. Sebastian. Referindu-se la ultimele piese de teatru ale lui Lucian Blaga, cronicarul se apleacă îndeebi asupra variantelor, stabilite cu o conștiinciozitate și minuțiozitate exemplare, de către editor, George Gană, despre care Z. Ornea crede, cu îndreptățire, că „a realizat cea mai bună ediție critică din opera unui clasic apărută la noi.” Bucuria de a fi fost inaugurată ediția critică G. Calinescu este dublată de un reproș la adresa iconoclaștilor actuali la adresa lui G. Calinescu și Tudor Vianu, care, în ciuda unor concesii, au reprezentat modele de înaltă intelectualitate și profesionalism pentru cei care le eram studenți acum o jumătate de secol. Cronicarul subliniază contribuția substanțială a lui Nicolae Mecu în descifrarea unor chei biografice ale romanului *Cartea nunții* și la asigurarea unei ținute filologice impecabile a textului. De asemeni, sem-

nalează studiul introductiv cumpănit și exigent al lui Ion Bălu. Un real sentiment de satisfacție îl are Z. Ornea și la inaugurarea ediției critice Mihail Sebastian, care constituie un caz mai special. Excelentă cunoscătoare a vastei publicistici a autorului, editoarea, Cornelia Ștefănescu, se abate, observă comentatorul, de la regula canonică, și anume, de a începe ediția cu opera beletristică a scriitorului. Două impedimente au dus la această situație: ediția a fost pregătită înainte de 1989 fiind urmată de alte câteva volume. A fi deschis-o cu romanele, însemna a renunța poate la cel mai important dintre ele, *De două mii de ani*, care n-ar fi putut apărea atunci. Se aduce acum corectivul că vor fi două serii ale ediției (succesive? se întreabă cronicarul), cea a literaturii de ficțiune și publicistica. Ediția Sebastian devine una mai singulară, pe care Z. Ornea o apreciază pentru doctul aparat critic și pentru imensa muncă de exhumare a sutelor și sutelor de articole, ce se află, cele mai multe, la nivelul publicisticii interbelice a „noii generații”.

Încheind această acoladă, să adaug și alți îngrijitori de ediție de înaltă profesionalitate pe care autorul îi remarcă și le acorda prețuire, Gabriel Ștrempel pentru marea lui știință și acribie, Teodor Vărgolici pentru îndelungata și prodigioasă lui activitate, Dan Horia Mazilu pentru judecățile lui temperate, Mircea Popa, pentru spiritul său disociativ și pasiunea recuperatoare, Tiberiu Avramescu pentru scrupulozitatea lui științifică ceea ce-l face să dubleze cu o a doua carte, prin foarte informativă sale comentarii, lucrarea lui C. Bacalbașa, *Bucureștii de odinioară*.

U N ÎNTREG ciclu îl formează și articolele consacrate publicisticii și jurnalului lui Mircea Eliade, editate de mereu neobositul Mircea Handoca. Cronicarul este impresionat de imensul farmec intelectual, de intuiția autorului privind romanul de idei, socotind *Patul lui Procust* o excepție în literatura română, de atitudine cu adevărat contemplativă din *Miorița*, opinie combătută cu furie, în tinerete, de Cioran. În exilul, început în 1944, Mircea Eliade trăiește o viață de om chinuită de nostalgie, apăsată mereu de tragedia deștărrii. El deplânge faptul că opera lui Blaga n-a fost tradusă într-o limbă de circulație europeană, nenorocul istoric al unei culturi mici, ameliorat câtva de opera lui Cioran, E. Ionescu și a lui Mircea Eliade însuși. Comentatorul observă în același timp că autorul lui *Maitreya* a evoluat de la tradiționalismul patronat de Nae Ionescu la modernismul care a creat din România o țară de tip occidental. *Jurnalul* reia unele idei din publicistica din exil, aduce precizări în legătură cu dubla sa vocație pentru știință și literatură, de asemeni, cu modelele sale.

Un articol extrem de interesant este acela despre volumul *Cioran în interviuri*, unde marele filozof se autoportretează excelent și unde își modifică unele idei din tinerete, ca aceea care contestase ethosul *Mioriței*, afirmând acum că țărâmul român avea dreptate: „Ideologia aceasta de victimă este și concepția mea actuală”. De asemeni, judecă sever Garda de fier, al cărei adept fusese, ajungând să-și revizuiască o carte precum *Schimbară la față a României*, pe care Z. Ornea o consideră cosmetizată și din care nu se poate reconstitui portretul artistului din epoca debutului. Dar, dacă e să

MEDALIOANE

Z. Ornea

INSTITUTUL EUROPEAN

Z. Ornea, *Medalioane*, Institutul european, 1997

acceptăm principiul general al ultimei voințe a autorului, Cioran nu cred că poate fi condamnat. O ediție critică va consemna în viitor ambele variante, constatând evoluția ideilor autorului, ca și în cazul *Mioriței*. Mircea Eliade și-a modificat și el concepția autohtonistă, cum observă mai sus însuși Z. Ornea.

Salutat ca un eveniment extraordinar este *Jurnalul* lui E. Lovinescu, editat de Monica Lovinescu și Gabriela Omăt, cu o prefață și note de Alexandru George, important nu numai pentru cunoașterea omului Lovinescu, dar și pentru evoluția ceneclului „Sburătorul”. Scurtele notații sumare, percutante, sunt adesea tăioase, ele constituind o primă variantă și mai puțin generoasă a portretelor din *Memorii*.

O carte care i-a plăcut foarte mult lui Z. Ornea este volumul de corespondență *Traversarea cortinei* de I.D. Sărbu, care recomandă (am aceeași părere) un mare scriitor. Ediția a fost îngrijită de Marius Ghica și Virgil Nemoianu, acesta scriind și prefața. Oprimat în fel și chip în timpul vieții, trecând prin pușcărie, având interdicția de a publica, marginalizat și ignorat până și de unii prieteni cerchiști, autorul romanului *Adio, Europa* a fost răzbunat în posteritate, care l-a instalat nu numai în primul eșalon al cercului literar de la Sibiu, dar și al literaturii române în genere. El este unul dintre scriitorii care nu și-au putut publica volumele importante în timpul vieții, dar care a avut convingerea că datoria sa intelectuală e „să militeze prin scris împotriva răului fortificat”, și că opera sa - așa cum s-a întâmplat - va avea o postumitate învingătoare.

A LȚI MEMORIALIȘTI și epistolieri care rețin interesul lui Z. Ornea, mai ales pentru valoarea lor documentar-politică sunt Vaida Voievod, N. Iorga, I.G. Duca, C. Argetoianu (la ultimii doi sunt relevante și calitățile literare), Grigore Gafencu, Raoul Bossy, Petre Andrei, Generalul Rosetti, Generalul Sănătescu. Lipsa spațiului ne obligă să oprim comentariile noastre aici, fără a mai putea aborda capitolele *Cugetători și Istoriografie și istoriografi*, acesta din urmă comportând o discuție mai largă, date fiind unele probleme controversabile, atâta vreme cât documentele celui de-al doilea război mondial abia încep să iasă la iveală, anumite arhive rămânând încă inaccesibile. Dar și în aceste capitole ideile lui Z. Ornea nu sunt mai puțin substanțiale, chiar dacă ele depășesc în bună măsură domeniul istoriei literare românești, pe care autorul îl stăpânește ca puțini alții. Neobositul cronicar de ediție și comentator de studii de texte memorialistice și epistolare este fără îndoială unul dintre cei mai avizați, impresionând prin ritmul său aproape neîntrerupt de muncă, prin întinsul câmp al cunoștințelor sale interdisciplinare, și, nu în cele din urmă, prin sensibilitatea lui artistică.

Al. Săndulescu

Făcătorii de regi

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE'SITĂȚI

AM MAI SCRIS chiar în această revistă despre dificultatea Alianței Civice de a se poziționa, în ultimii ani, cu suficientă adecvare într-un context ce nu mai este cel al anului în care s-a constituit acest puternic nucleu al societății civile românești. Inadecvarea a condus la o criză de identitate ce nu poate fi rezolvată nici prin comunicate despre rosturile înalte ale moralei în societate, nici prin retragerea sprijinului acordat de „civi-ci” „politicilor” ce i-au dezamăgit și nici măcar prin autosuspendarea din CDR. Mai mult, un asemenea ultim gest poartă, involuntar firește, umorul unui cunoscut desen din anii '80 - aflat pe marginea unei prăpăstii, înainte de a se arunca în ea personajul lui Mihai Stănescu spune „Am hotărât în unanimitate să mă sinucid.”

Idealurile ce au animat membrii fondatori ai Alianței Civice nu și-au pierdut validitatea, volumul și calitatea muncii depuse de membrii organizației s-au constituit într-un capital solid al societății românești, iar rolul jucat de AC, în diversele ei etape de existență, a marcat profund desfășurarea unor procese decisive la nivelul societății. Din păcate, de la un anumit moment, inadecvarea de care vorbeam a început să atragă ironii de toate felurile, bună parte a eforturilor conducerii AC au început să fie privite mai mult decât cu suspiciune. Prelungindu-se, criza de identitate de astăzi riscă să dea apă la moară celor ce au adus AC permanent acuze dintre cele mai absurde.

Așa cum am spus-o cu ani în urmă unora din liderii ei, AC nu a înțeles că trebuia să rămână în afara politicului, că șansa idealurilor ei de a deveni și idealurilor cit mai multor cetățeni români era să-și aleagă cu atenție mijloacele de acțiune.

Practic, AC a pierdut o bună parte a pariului împotriva murdăriei politicului atunci când unii din liderii ei au devenit adevărate mașinării politice. Pierderea de altitudine a devenit cu atât mai vizibilă, cu cât, pe de o parte, asemenea lideri ai AC se declarau constant împotriva mijloacelor proprii politicului, pirghiilor folosite de acesta, iar pe de altă parte, foloseau asemenea mijloace. Granița dintre influențarea politicului și folosirea blamatelor căi ale acestuia a fost încălcată de lideri ai AC din ce în ce mai des. Când ei au început să impună competitori politici, să aspire la rolul de eminențe cenușii ale CDR-ului, să-și dorească a face legea într-o alianță politică precum CDR-ul, erodarea imaginii AC nu putea fi evitată. Politicianismul, ferm acuzat în declarațiile AC, nu i-a ocolit pe toți liderii ei. Prețul pentru o asemenea slăbiciune se poate dovedi foarte piperat.

O altă eroare a fost cea a dorinței de a fi asumate, simultan, roluri ce se exclud. Nici măcar într-o partidă de fotbal nu poți fi, în același timp, jucător, arbitru, comentator la partidă, spectator, membru al colegiului de disciplină, maseur etc. Am spus-o și altă dată, AC s-a simțit datoră să umple cu un conținut benefic pentru societate cit mai multe din zonele vacuumului în care s-a trezit România după decembrie 1989. Nu poți acuză pe nimeni pentru că încearcă să facă foarte mult, dar nici nu poți evita să observi unde și de ce a eșuat un efort ori altul. Slăbiciunile cronice ale activității la vîrf au fost lipsa de management a strategiilor organizației, incapacitatea de a formula precis și concis discursul organizației, inadecvarea mijloacelor la scopurile propuse - o confuzie conceptuală asupra rolului (și limitelor acestuia) unei organizații civice. Timoul a adăugat ac-

tor slăbiciuni „sistemice” povara unor orgolii și ambiții personale nici ele oarecare. Nu întotdeauna vanitățile „civiciilor” s-au dovedit neapărat mai mici decât cele ale „politicilor”.

După noiembrie 1996, confuzia din mesajul AC s-a accentuat, inadecvarea mijloacelor a grevat și mai profund activitatea organizației. Dacă există ceva comun politicului și civicului acest ceva ține de managementul strategiilor și se compune din trei elemente - a acțiunea, a reacțiunea și a interreacțiunea. Lideri ai AC s-au dovedit alerți în a reacționa - mai ales la ce îi irită. În schimb, s-au dovedit nepregătiți uneori pentru a acționa adecvat și, mai ales, pentru interacțiune cu „politicii” pe care-i produsese sau sprijiniseră. Oricît de greu i-ar veni să o facă, AC trebuie să accepte, măcar cu titlu de ipoteză de lucru, faptul că a contribuit direct, prin inadecvare, la declanșarea crizei politice despre care n-aș putea afirma că s-a încheiat. Am spus-o, nu o dată, pentru mine unul confecționarea în condiții „neelucidate” încă a primului ministru Petre Roman a constituit un dezastru pentru România, așa cum prezența acestui produs de lux al nomenclaturii comuniste în viața politică reprezintă un pericol permanent pentru normalizarea acestei vieți. Îmi este imposibil să identific fie și o brumă de principii în prestația d-lui Roman, să nu observ o grobiană foamă de putere, să întrevăd cel mai vag interes de ordin colectiv, ca să evit cuvinte mari, care să poată supraviețui intereselor personale din agenda acestui, de altfel nu lipsit de abilitate, personaj politic. Este o părere la care, ca simplu cetățean român, am dreptul. Dar, membră a coaliției de guvernământ, AC nu avea dreptul să-i ofere d-lui Petre Roman nici o sansă de a se

plînge de tratamentul pe care i-l aplică partenerii de alianță. Din păcate, lideri ai AC i-au oferit d-lui Roman, foarte repede după noiembrie 1996, asemenea șanse. Ce a urmat se știe - legea talionului. În felul acesta, AC nu și-a ajutat „politicii” pe care i-a trimis la putere, ci le-a creat dificultăți suplimentare.

O alianță politică nu este un club de măicuțe Tereza. A contrapune mecanic moralitatea psișcherismului politic nu este o dovadă de inteligență; nici politică, nici civică. Implicată imprudent în sforările politicii o parte a conducerii AC a acționat după principiul „fată mare, ușor însărcinată”. Mesajul a fost înregistrat. S-a zîmbit. Eșecul d-lui Victor Ciorbea este și eșecul AC. Un posibil și de nedorit eșec al d-lui Emil Constantinescu ar fi și el un eșec al AC. Dacă atacurile nedemne împotriva AC trebuie penalizate cu promptitudine și solidaritate de idealuri, erorile AC nu trebuie negate. Dacă lideri ai AC se arată azi nemulțumiți de prestația unuia sau altuia dintre politicieni pe care i-a produs și propulsat la putere, nota de plată trebuie asumată de AC. Nu este responsabilitatea altcuiva decât a AC că nu a putut produce „politicii” de o calitate mai bună decât cei de care se plînge astăzi. Atunci cînd unul sau altul din liderii AC s-a simțit, fie și doar o clipă, flatat de dubiosul compliment „moașă a națiunii”, ar fi normal ca repercusiunile unei astfel de mitologii să fie asumate și nu pasate. Cum tot așa, jocul de-a certificatele de adopțiune, bună purtare și excomunicare este un semn de infantilitate în operarea pe o scenă majoră - fie ea politică ori „numai” civică. Cînd lideri ai AC au fost mulțumiți de prestația sau poziții publice luate de d-na Zoe Petre, nici unul din ei nu a ținut să ne spună că d-na Petre nu a fost, de fapt, niciodată membră a AC. Dar a fost de ajuns ca d-na Petre să spună un lucru de bun simț în legătură cu felul cam rudimentar (termenul îmi aparține), profund inadecvat (termenul îmi aparține din nou) în care lideri ai AC încearcă să opereze cu ideea de moralitate în parametrii vieții politice ca să apără o declarație din care să aflăm că d-na Zoe Petre nu a fost niciodată membră a AC. Ce relevanță ar putea avea o asemenea informație în contextul dat? Evident, nici una.

Lucrurile stau mai simplu și mai puțin dramatic decât sînt prezentate de lideri ai AC. În toate țările postcomuniste din Europa Centrală și Răsăriteană, în fosta Uniune Sovietică, consolidarea partidelor politice și a vieții parlamentare a preluat o parte a preocupărilor organizațiilor civice - proces absolut normal. Multe din asemenea structuri civice au dispărut, dacă nu și-au adaptat activitatea la noua configurație a scenei politice și sociale. Nu de renunțare la principii este vorba, ci, repet, de adecvare la parametrii tabloului general. Pentru a rămîne cu adevărat un nucleu semnificativ al societății civile românești, singurele lucruri pe care ar trebui să le facă AC ar fi regîndirea propriei identități și adecvarea activității ei la modificările din societatea românească. Cramponarea de activități politice - fățișe sau doar de culise - și nerezolvarea propriei crize de identitate nu vor face altceva decât să subțieze șansele de supraviețuire ale AC. Din normalitatea pentru care s-a luptat, cu rezultate remarcabile AC, face parte și postulatul că politicul este derulat de partide politice. Dar dacă politicul le-a devenit atât de propriu, liderii de azi ai AC nu au nimic altceva de făcut decât să propună și să înfăptuiască transformarea organizației într-un partid politic. Altfel, chiar principiile înaltei moralități invocate de AC riscă să fie luate în derizoriu prin clivajul între cele proclamate și activitățile ei. A dori să fii mai mult decât rege - făcător de regi - este dintotdeauna o tentație imensă. Riscurile ei sînt și ele nu tocmai mici.

Neutrul și „tendințele limbii”

DESPRE neutrul românesc s-a scris extrem de mult: lingviștii au încercat să stabilească dacă acesta este sau nu un gen aparte, ce origine are, ce tendințe de conservare, care desinențele sale de plural e preferată și de ce etc. Așa cum am mai văzut și altă dată, în studiul limbii contemporane nimic nu e mai riscant decât stabilirea „tendințelor”, decât formularea unor previziuni pe care deseori evoluția limbii le infirmă. Acum cîteva decenii apăruse ipoteza (susținută, printre alții, de Al. Graur) că una dintre tendințele limbii române moderne ar fi cea de devitalizare a neutrului, dovedită de preferința pentru încadrarea neologismelor între masculine. Erau aduse ca exemple cuvinte din terminologia tehnică, precum *elefienți, robineți, suportți, transformatori, tranzistori* etc. De fapt, multe din judecățile despre stadiul modern al limbii române au fost făcute, în deceniile trecute, sub impresia ușor deformată produsă de o repartitie stilistică limitată și controlată. Discursul public fiind dominat de limba de lemn și de tehnicisme, se părea că limba inovează mai ales în stilurile științifice și tehnice. Trăsăturile acestora - ușurința în producerea de cuvinte compuse, încadrarea unor nume de piese și elemente ca masculine, internaționalizarea lexicală - puteau să apară ca principale tendințe inovatoare ale limbii în genere, în vreme ce trăsăturile evolutive ale oralității, rareori consemnate în scris, treceau mai mult sau mai puțin neobservate. De altfel, chiar dicționarele noastre generale au acordat mult spațiu unor termeni științifici și tehnici de circulație redusă, în dauna altora mai larg culturali sau pur și simplu familiari. În momentul de față s-a schimbat nu numai raportul reprezentării în scris a variantelor stilistice ale limbii. Puternica influență engleză, care a substituit în mare parte franceza ca sursă de împrumuturi, poate deveni un revelator interesant pentru atât de incerte „tendințe”. În cazul care ne interesează, situația e destul de elocventă: majoritatea anglicismelor sînt încadrate în română în clasa neutrelor. Adaptarea treptată a împrumuturilor din engleză urmează criterii formale și semantice. Fiind de obicei terminate în consoană sau semivocală, cuvintele englezești se pretează din punct de vedere formal încadrării între masculine sau neutre; diferența apare la plural. Decizia repartizării în cele două genuri e semantică: numele de agenți umani (sau, mai general, de animate) devin masculine (*brokeri, dealeri, designeri, fani, globetrotteri, killeri, lideri, manageri, out-sideri, rockeri, sponsori, setteri* etc.), celelalte neutre. Neutrelor formează pluralul în -e (mai ales cele cu finala -er, care nu presupune

nanțe vocalice sau consonantice: *computere, pagere, playere, postere, scannere*) sau în -uri. Neutrelor cu pluralul în -uri par să constituie categoria cea mai numeroasă: *e-mail-uri, best-seller-uri, body-uri, card-uri, clipuri, flash-uri, hit-uri, hobby-uri, horror-uri, job-uri, lobby-uri, remake-uri, sandwich-uri, scoop-uri, show-uri, spoturi, summit-uri, talk-show-uri, thriller-uri, weekend-uri, walkman-uri*. Așadar, în cazul împrumuturilor din engleză nu se confirmă nici ipoteza mai veche conform căreia cuvintele noi ar ezita între cele două principale terminații de plural; cu puține excepții, de pildă cînd se extinde și asupra seriei în -er (*best-seller-uri, thriller-uri*), terminația -uri nu e amenințată de vreo concurență; ea apare nu numai cînd e condiționată fonetic, ca pentru *show* sau *body*, și nu numai cînd cuvintele sînt monosilabice. Astfel că și ideea, susținută la un moment dat mai ales de Iorgu Iordan, că terminația -uri ar deveni neproductivă în română contemporană, e contrazisă de situația actuală. Mai mult: chiar unele nume de statut social sau profesional devin neutre (*VIP-uri*), ceea ce pare uneori neobișnuit cînd desemnează direct persoane; Theodor Hristea observase fenomenul pentru *star*, între timp, s-au răspîndit și *porno-star, sex-simbol, top-model* - și am înțeles chiar pluralul *miss-uri* pentru a desemna nu concursuri, ci chiar persoane de sex feminin. Faptele pe care le-am amintit aici au mai fost consemnate; de altfel, și bibliografia anglicismelor (Andrei Bantaș, Maria Bota, Ilinca Constantinescu, Mariana Gruia, Theodor Hristea, Hortensia Pârlog, Adriana Stoichițoiu etc.) e impresionantă și crește permanent. Într-un articol mai vechi, publicat de Florica Băncilă și Dumitru Chițoran în *Analele Universității București - Filologie*, în 1976, autorii arătau că din ansamblul anglicismelor înregistrate pînă atunci, 70 la sută deveniseră în română neutre; puținele nonanimate devenite masculine erau limitate la seriile unităților de măsură și monetare și ale obiectelor de îmbrăcăminte. În plus, autorii lansau ipoteza că des pomenita trecere a unor neologisme nume de non-animate la clasa masculinelor s-ar fi datorat unei influențe a limbilor-sursă române, înregistrîndu-se mai ales la împrumuturile din franceză. La întrebarea dacă masiva influență engleză are acum efectul de a întări poziția neutrului în română sau doar dovedește că acesta a fost și rămîne o categorie puternică și productivă - este, desigur, mai greu de răspuns; înclin, totuși, către cea de-a doua interpretare.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica
Zafiu

ALT ROMAN EPIS

DELIU PETROIU ne-a fost profesor de Istoria artelor. A fost unul dintre profesorii cei mai iubiți ai Facultății de filologie a Universității din Timișoara. De vreo patru decenii, vernisează expozițiile artiștilor din Banat. Cărturar de o generozitate proverbială, a fost și a rămas unul dintre marii risipitori ai Orașului. Orator strălucit, n-a vrut să ilustreze vreo performanță: a ținut la libertățile sale. Neînscris în competițiile creației, a rămas cel mai pur dintre cerchiști.

Correspondența cu I.D. Sîrbu (pe care ne-a încredințat-o) alcătuiește un „alt roman epistolar”, poate la fel de lămuritor precum cel realizat de Negoîtescu și Radu Stanca, în ceea ce privește destinul unei generații literare. Avem în față scrisorile pe care I.D. Sîrbu le trimite de pe front, de la Cluj, de la Petrila. Din perioada în care e sergent, din lunile în care e asistent, conferențiar, șomer. Din anii tuturor speranțelor și din zilele spaimelor, ale bolii și ale disperării. Sunt pagini didactice, pagini exaltate sau pur și simplu indicații de viață.

Altfel, I.D. Sîrbu își trăiește cu brio spectacolul. E don Quijote în ebuliție, mereu asigurându-și scutierul de grija pe care i-o poartă. Îl somează în scrisori tandre să se cumintească. Îi evocă teribilele sale *contes drolatiques*, pentru a se păzi cel puțin el, fratele, de cele rele. Îl instruiește, îl sfătuiește, îl muștră. Îi poartă de grijă. Vrea să-l aducă în rândul cerchiștilor, așezați în Centru. Evocă avatarurile sale universitare. Se plânge: e un păgubos. Își descrie proiectele: va triumfa.

În celebrul său roman epistolar, Ion Negoîtescu credea că Deliu Petroiu va fi prozatorul care să dea viață programului euphorionist. (Doinaș era poetul, Radu Stanca dramaturgul). Citind corespondența Sîrbu-Petroiu am senzația că I.D. Sîrbu a preluat pe umerii săi puternici și misiunea sortită prietenului său Deliu.

Cornel Ungureanu

Cluj, 23 XI 1946

Dragul meu,

Astăzi seara plec pentru 12 zile la Petrila. Mi-am consumat bugetul pe luna în curs și sunt nevoit să recurg la bucatăria mamei în restul zilelor care mă mai despart de data primirii salariilor. Îmi iau și câteva cărți și sper să continui fertilul ritm în care am muncit la Cluj în ultima vreme.

Orașul este umed, rece și mizer. Generală deprimare morală. Un anume indiferentism politic, colorează în absurd toate speranțele în bine. Nu mai e nimic de făcut. Zarurile roșii s-au aruncat. Să așteptăm.

Băieții s-au înscris la comuniști. Nego adică, Regman și Doinaș. Li s-a promis o revistă săptămânală, fonduri etc. Nego speră și o viză la un pașaport pentru Franța.

Azi am vorbit cu Regman despre tine și am fost ferm hotărâți să facem totul ca să te aducem cât mai devreme la Cluj. Dacă săptămânalul se pune pe roate, tu vei fi primul care va fi chemat. Eu, din motive de scrupul personal, am refuzat o colaborare. Nu din exces de conștiinciozitate: azi e ridicol să mai vorbești de așa ceva. Din comoditate însă. Politica, o știm, nu e deloc potrivită pentru un om alintat oarecum de propriul său spirit critic. Deoarece material nu sunt obligat să fac vreo concesie, țin să fiu încă pe linia indiferenței mele politice. Desigur, asta nu mă împiedecă să consider gestul băieților puțin riscat. Riscat, nu pentru consecințele politice. Riscat pentru că în spiritul dogmatic, tendențios, riguros programat al partidului comunist, nu vād cum se vor desfășura talentele lor libere, subtile și estetizante. Dar asta-i o chestiune care nu mă mai privește. Îmi aduc aminte de o discuție a noastră din trecut. Vorbeam atunci dacă există într-adevăr o justificare a pasivității. Găseai, tu cel puțin, că totul e actul făcut, munca efectiv realizată, lupta dată nu gândită numai. Cred că aceleași argumente au dus și pașii prietenilor noștri spre P.C. Sunt sigur că vor fi schimbați: comunismul e foarte captivant mai ales când tratezi cu el din periferiile sale. (arte, de ex.)

Cât te privește însă cred, eu, ar fi bine să vii și să te înscrii și tu. Mai ales că nu

te vād în alt partid politic. Crede-mă, nici eu nu mă vād aiurea. Ceea ce mă împiedecă este deocamdată o rezervă formală (reneg anumite metode) și una psihologică (detest anumiți oameni), nu însă vreo rezervă filosofică ultimă. Tu însă, odată ce Nego a făcut pasul, poți foarte liniștit să faci la fel. Sunt ferm convinși că dacă vei fi un mănunchi solidar, vei reuși și să faci o insulă onestă în haosul acela de ignoranțism măturis și legalizat.

Cât mă privește, până la o aranjare a ta mai bună, sper să reușesc să te adăpostesc la mine. Aș ține foarte mult să te ajut și altfel, dar deocamdată nu vād nici o ieșire: totul e să câștigi timp. Caută și învață nemțește. Ar fi foarte bine. Cu Rusu am hotărât oarecum (hotărârile acestea sunt totdeauna „oarecum”) că în cazul unei destinderi politice, vom înființa imediat și al doilea post de asistent la Estetică (secția literară). Tu ai fi cel indicat. De aceea, deși această perspectivă e foarte vagă, cred că e totuși bine să faci oarecari sacrificii și să vii la Cluj, îndată ce ți se va oferi ceva, indiferent de eventualele sacrificii morale. Eu însumi, a trebuit să mă înscriu la social-democrați și să iscălesc niște manifeste insorite. Am făcut-o scârbit, revoltat, dar am făcut-o. Nu trebuie să uităm că „libertatea, pentru unii, este necesitatea ajunsă la gradul de conștiință”.

Repet că nu am putut trece pe la tine. Uneori mi-a fost sincer și foarte dor de tine. Frecventez, din când în când, comemorativ, mici cârciumi. La Rudi mai ales. Un pahar de țuică sau de vin (clasic), întotdeauna mă înduioșează destul pentru liniștile mele de înrăit burlac, solitar și decrepit, să le trăiesc sub forma celui mai autentic regret pentru prezența ta, micalită și onestă. Din când în când, Pintilie mă târăște în spelunci unde îmi face confidențe infinite despre nerealizare, despre lipsa de stimulenți existențiali, despre aventurile sale ratate etc. Stau și-l ascult și nu reușesc niciodată să dizolv acea distanță rece care mă separă de cazurile pe care le cuprind și le înțeleg. Alteori, mărunta perfidie feminină a lui Gigi o iau drept pretext pentru perverse efuziuni boeme și alcoolice. Gigi are o perfectă receptivitate indiferentă: sub formă de uvertură la acuplare e în stare să mă asculte cu cel mai duos aer din lume.

Astea însă foarte rar. Încolo viața monotona. Pensiuni proaste, seara eternii cartofi prăjiți în ulei pe reșou. Filme imposibile, un teatru decăzut și nerușinat și o Universitate murdară și falsă.

Plec pentru câteva zile. Mi-e dor de Dorel și de mama.

În vacanța Crăciunului trec pe la Doinaș după niște făină. Cu ocazia aceasta te voi revedea, dacă nu cumva vom face un program împreună. (Poate vii tu la Petrila)

Cu tot binele, al tău

Gari

P.S. Cum stai cu armata? În 5 Dec sunt la Cluj.

5 III 1947 - Cluj

Dragă Deliu,

Îmi pare că am în sfârșit ocazia de a-ți scrie - fără să trebuiască să mă tem de eventuala suspiciune pe care rândurile mele le-ar putea trezi în conștiința polițienească a vreunui cenzor hiperzelos.

De câteva luni de zile - aproape imediat de după Crăciun - în discuțiile noastre (aproape zilnice) numele tău intră regulat. Nu ți-am comunicat până acum nimic pentru că mi-a fost teamă. Chestiune în care dornic să te știu al nostru - e mult prea gravă să fie posibilă orice risc, oricât de insignifiant, din partea noastră.

Ascultă-mă deci: Caută o dată pentru totdeauna să înțelegi că în momentul în care îți scriu aceste rânduri am încetat să fiu nereseriosul, absurdul, mincinosul tău prieten. Tot creditul pe care îl am încă la tine ți-l cer: de aceea nu-ți dau voie să te îndoiești de nici o literă din cele ce ți le spun. Sunt conștient de actul și de consecințele lui în așa măsură că nu arunc nici un cuvânt în vânt - cuvânt care să nu aibă o reală și serioasă acoperire în realitatea simțirii și a cinstei noastre.

Fără să știu, în tot timpul tratativelor pe care le-am dus, ai fost prezent. Recunosc că sunt ingrat, că nu-ți scriu, ci te neglijez. Un lucru nu ai dreptul să contesti. Că țin foarte serios și mult la prietenia ta și că nici o hotărâre mare din viața mea nu aș putea să iau fără tine. Vorbesc despre tine de câte ori mă îmbăt și-ți acord, ție și faptelor tale, o aureolă romantică și duioasă. Și regret enorm, uneori aproape tragic, că nu ești aproape, să poți fi martorul acestei stupide insinjurări și inutile existențe pe care o duc în Clujul acestui ridicol și murdar.

Oarecum am hotărât și pentru tine. Pentru că nu m-am înșelat, sunt sigur, atunci când am presupus că tu, ca și mine - sunt în momentele tale de luciditate și onestitate intelectuală - că viața pe care o ducem e o viață de condamnat la moarte și că felul în care se circumscriu în jur șansele noastre, de viitor, noi nu avem nici o fărâamă de speranță în ceea ce privește garantarea cerului de care avem nevoie pentru a respira, a simți și a gândi. Numai o meschină lașitate, o abulie de sclavi ne împiedecă să ne dăm seama că beția, existențialismul, umilința nu rezolvă nimic. Că în fond noi ori am greșit nascându-ne, ori societatea din jur e greșită și contraindicată pentru esență și sensul nostru. Nu vorbește aici un ambițios refutat și nici un reacționar redus la impotență. Sunt suficient de matur pentru ca, uneori, să pot judeca și ca simplu om

în genere. Dragul meu, sunt membru celula de 4 săptămâni. Ieri am defilat între Blaga și D.D. Roșca în fața Vasile Luca și P. Groza: cu pumnul ridicat în ritm de lozinci. Am convins pe ultimă și definitivă - și-mi vine să tip în tot timpul la ureche: nu există nici o posibilitate de compromis: orice idee de reconciliere a noastră cu viața e apriori absurdă. Se pune alternativa: capitulare totală a spiritului din noi, a singurei diferențe specifice ce ne definește ca oameni în fața forței - sau acceptarea jertfei ca să ne absolve de viitoare umilințe.

Am fugit, ca un laș, îndelung timp în fața acestei alternanțe. Tu știi: obsesia mea de mariaje, marasmul alcoolic, toată flora de pseudojustificări morale de care m-am înconjurat - nu au fost altceva decât vanul efort de a găsi o justificare pentru o viață vegetativă și comodă în exterior și aparență. Nu am putut înfronța sorocul actului de confruntare cu mine însumi, a nedei realități. Cu încetul, pe tr-o foarte lungă și chinuitoare evoluție am reușit să dau la o parte din fața cinstiții mele toate paravanele false din mele poziții. Am suferit ca om, ca animal, ca spirit. Nu vreau aici cuvinte mândre umilințele mele din ultima vreme le-ai trăit și tu într-un anume fel. Citesc articolele lui Jdanov despre literatură, mărește soarta lui Prokofiev și a lui Șostakovici, gândește-te la Patrășcanu - scrie-te în celula și adu-ți în fiecare aminte că dincolo de ce trăiești, tu și eu un cer instelat și în tine e o lege morpe cale de alterare. Trăiește ca mine, tot complicația dialectică a lașității care justifică, gândește-te la destinul ce-ți e rezervat: să îți prostituezi idealurile pentru ca să servești încarnarea răului și minciunei. Să asisti din viață la amănăntarea propriei tale inteligențe: să destinat să înveți oamenii nu să cunoască și să ocolească răul, ci să-l accepte și să-l justifice.

Am dus-o foarte greu și lunile acestea m-au costat enorm. Am cunoscut prieteni care m-au trădat, am cunoscut idoli care i-am văzut tremurând de frică cedând - am asistat la toată abjecta demență a așazisei noastre rezistențe.

S-au adăugat la acest plan al existenței mele (tu știi cât de important) - o altă lăitate: nu mai am putere să caut. Tu cât de mult am visat eu absolvirea dragoste, prin femeie. Pe Gigi am părât imediat după Crăciun. Cred că în parte pentru inconștiența mea e răspuns toare. A fost pentru mine o infinită mîtină morală prin care mi-am astupat și ma și ochii și simțurile. Am căutat pe mîmă să iubesc. Aș putea spune că aler pe străzi, oferindu-mi viața și fericire

Totul fără rost. Nu-mi este dat: niște. Nu pot rezolva nimic prin asta.

M-am oprit câțva timp asupra Sa Decusoni. Poate că ea ar fi putut să facă ceva pentru mine: a simțit însă că „din mine e absent pentru totdeauna oarecum sunt „veșnic plecat în altă parte” (cuvintele ei) și mi-a spus: „nu”. rătăcit câteva zile calm și limped gheața. Pe urmă mi-am dat seama că de mult sunt oarecum mort și că a tuirea (cuvântul acesta e cel mai frec în viața mea acum) e absolut necesară

Nu sunt adolescent și nici alt

ROLAR

exaltat. Eu îți rezum aici, poate puțin febril, un proces îndelung: un proces rațional și adânc cântărit.

Am întâlnit, spre norocul meu, încă doi oameni, care, mutatis mutandis, trăiseră o criză asemănătoare celei trăite de mine. Ne-am întâlnit la sfârșitul crizei, când fiecare avea *hotărârea* definitiv și irevocabil luată. Unul din ei e Nego Ramon, iar celălalt Nic. Balotă. Las imaginației tale să reconstituie întâlnirile și discuțiile noastre. Îți comunic doar hotărârile noastre definitive. Aceste hotărâri au fost luate de toți trei, sub jurământ moral de a le păstra secret și de a le duce la îndeplinire. Tot planul a fost în amănunte discutat: eu am gândit și pentru mine și pentru tine. Căci de la început am pus ca o condiție a participării mele faptul de a fi adus și tu în această combinație.

Ascultă-mă deci:

1) Dacă până la data când se da vacanța de Paști nu se întâmplă în politica internațională nici un act, care prin necontestabila sa gravitate să poată determina radicale schimbări în țară la noi (clauza aceasta personal îmi pare exclusă) - atunci noi patru, eu, tu, Nego și Balotă vom încerca o evadare spre Apus.

2) Vrem să ajungem în Italia unde avem toate șansele să ne aranjăm. Punctul greu și critic al acestei excursii e granița română-maghiară. Riscul e foarte mare, totuși sunt zilnic oameni care reușesc să o facă.

Îzâmb pe:

1) inteligența și spiritul nostru de adaptare

2) pe noroc

3) pe bani: Nego și Balotă (și eu însumi) riscăm câte o sumă destul de mare pentru a putea deruta conștiința unui grănicer;

4) eventual pe relațiile tale din Nadlac-Cenad sau aiurea. Misiunea ta ar fi să încerci să obții informații și (să) studiezi condițiile, șansele etc., pe care le-am putea avea la această primă etapă.

5) Plecarea, irevocabil fixată pentru vacanța de Paști. Eu și cu Bal. putem absenta sub pretextul vacanței, din Cluj fără să creăm suspiciuni.

Pentru a călători prin Ungaria și Austria avem

1. Valută forte și aur, suficient ca să ajungem fără grijă până în Italia (Nego și Balotă dispun de aceste stocuri). Eu pun la contribuție forța, voința și experiența mea militară - precum și poligloția mea. Tu, ceea ce ai.

5) (sic!) Riscurile suntem dispuși a le accepta. Vom face tot posibilul să evităm orice sacrificiu inutil. Dacă plecăm, cu orice preț, *noi* trebuie să ajungem. Avem destule informații și relații și putem spera că, deși la graniță măsurile sunt severe, o tentativă inteligentă și curajoasă are oricând șanse de reușită.

6) Consemn: discreție și curaj. Îți vom comunica dispozițiunile noastre în privința eventualelor informații pe care ar trebui să le procuri. Noi avem aici câteva scrisori de recomandare foarte eficiente.

7) Ceea ce îți scriu e fapt: nu e fantasmagorie de-a mea. Voi pune pe Nego să-ți scrie o c.p. prin care să ateste cele din scrisoarea aceasta.

Eu am contat pe tine. Asta nu înseamnă că tu nu ai libertatea de a deli-

bera. Pentru noi însă, cred eu, e singura șansă pe care o mai avem de a ne salva viața și sensul. Dacă, din anumite motive, vom rata acest plan, ultima șansă de a parveni la libertate va fi exclusă și nimicită pentru totdeauna. Gândește-te bine și scrie-mi (cu toată prudența). Rămân oricum bunul și fidelul tău prieten,

Gari.

P.S. Indexul ți-l voi înmâna în Arad, eu. Complectat în ordine. Să-l pui în ramă.

[1954]

Iubitule, neuitatule,

Cenzura mea immanentă (Gigi) îți va transmite verbal, nostalgiile mele - și-ți va dovedi prin fapte și demonstrații că deși nu ți-am scris, ai fost prezent în viața și camera mea, ca un steag de producție. (La unul din celebrele mele chiolhanuri am pus să se scrie deasupra mesei unde beau: „- Nu mă deranjați. Sunt în întrecere cu Deliu Petroiu“).

- Gigi îți va relata, realist socialist faza în care se găsește asistența ta. Tot ce mi-a fost tovarășește (nu, uman) posibil, am făcut. Acum aștept rezoluția Bucureștiului. (De altfel, și numirea mea spânzura de ața subțire a unei așa zise verificări).

- Prietenii vechi, despărțiți, au aere de stafii. Enescu e internat la nebuni, Iencica se piaptăna cu cărare la mijloc și poartă papillon. Nego - scrie articole la un jurnal viitor (care nu va apare niciodată), eu studiez posibilitatea fizică (citind tratate de fizică nucleară) căutând modalitatea prin care, în cazul unei mondiale explozii atomice, o celulă din mine să se poată întâlni cu o celulă a ta, spre a se îmbăta împreună de perspectiva infinitului albastru.

- Seara, nu mai ascult Radio. Nu are rost. Mă cert cu Gigi și sunt fericit că combativitatea mea, odinioară legendară, a ajuns azi să fie redusă la dimensiunile unui conflict de basse-cour.

- Seara întorc privirile după femei bine și refulez ca un laș în mine porniri huliganice. Vai mie, bătrânețea, iremediabila bătrânețe îmi dă târcoale psihologice (deocamdată).

- Cu Blaga vorbim de Rinascimento-ul ce va să vină. (Nimeni nu mai crede în el, dar subiectul e la modă și e plăcut).

- Lucrez la un Dicționar al literaturii (Litteratur Lexikon) și mi s-a repartizat spre definiție cuvântul „artist“, „beatitudine“ și „cinism“ (în literatură, bineînțeles).

Dacă nimic nu va rămâne după mine, sper totuși să dau o frumoasă definiție cinismului.

- Neuitatule, iubitule, uneori în revelațiile mele conjugale (care se succed ritmic, ca evoluțiile planetare) - o viitoare, la bătrânețe conviețuire, alături de înțelepciunea ta, mi se pare tot ce poate fi mai sublim. Noi doi, pensionari, calmi și tăcuți. Lângă o veche licoare bahică. Vorbind de trecut, de ce ar fi putut să fie, de timpul care a trecut ca o febră, ca un coșmar peste capetele noastre albe... Tu și eu, undeva într-o podgorie, sub un prun optimist înflorit.

Salve, iubitule,

Gary

[1955]

Stimate Domnule Deliu Petroiu

Întregul „cerc literar“ s-a regrupat în

Ion D. Sirbu

jurul revistei „Teatru“. Eu voi fi numit de astăzi redactor la „studii“. Deci postul de la Revista de Pedagogie e liber. Eu, *te propun*. Ca trambulină bucureșteană. Nego, Stanca, Doinaș, Eu, Regman, Todoran etc. toți suntem aici. Și toți scriem. Bine, rău, - asta vom vedea. Lui Cotruș i-au făcut post (numai să se vindece). Oficial, doi dintre noi sunt aranjați: *eu* și Doinaș. Dar toți ceilalți *publică și vor publica* la rev. *Teatru*. Eu am mai încercat să *te smulg*. Dar tu confunzi încăpățănarea *în viciu*, cu încăpățănarea *în principiul de morală*. Fals. Noi - eu, Nego, Doinaș, Regman, Stanca, - îți zicem - oprește-te. Ești la o răscruce. Alege: rătăcirea splendidă în Arad - sau minora, meschina și totuși *româneasca* luptă în Buc.

Eu sunt cel care - bețiv fiind - te simt cel mai aproape. Fără să întreb eu, mâine depun o cerere pe numele *meu*. Vei lua locul meu la Rev. de Pedagogie (nu este chiar așa de rău: 1500 lei lunar, plus redevențe). Însă deocamdată 8 ore de muncă! (Am certitudinea că în 15 zile se vor reduce la 5).

Măgarule, cretinule, iubitule, *eu* fac totul. *Lipsești din colectiv*. Aici *se bea*, dar se și muncește. Ca să te ușurez, fac maximumul de sacrificiu: *te accept colocatar în camera mea* pentru trei luni de zile. În aceste luni te vei aranja.

Boule, Măgarule, Bețivule, te iubesc totuși cel mai mult dintre toți!

Gary

P.S. Două adrese: 1) Revista „Teatru“. 2) Acasă: București, Locot. Victor M. 42, Bloc G 1 Ap.) Raion 23 Aug.

Notă ed. *Te propun, lipsești din colectiv, se bea* sunt subliniate cu trei linii.

Petroșani, 23 V 1963

Dragul meu Deliu,

Mă pregătesc de o lună de zile în fiecare zi să-ți scriu. De ce am amânat? Nu știu. Nu am de fapt nimic să-ți spun - mai bine zis ceea ce aș vrea să-ți spun nu se poate spune în limitele meschine ale unei epistole. Că sunt sănătos, că sunt „liber“: ce importanță au aceste formule față de ceea ce trăiesc și simt eu în fond...

Am fost sigur - de acolo chiar - că unicul meu „prieten“ care nu mă va uita vei fi tu. Și nu m-am înșelat. Ai fost singurul care ai găsit o ocazie să treci pe la nenorocita mea mamă să-i spui două cuvinte bune. Eu îți rămân recunoscător și sper să am ocazia în viața aceasta să-ți dovedesc acest lucru. - (mai ales că cele

mai cumplite lovituri ce le poate primi un om eu le-am primit din partea unor așa ziși prieteni)

Nu am post, nu am locuință. Absolut tot am pierdut: biblioteca în întregime, toate fișele, toate manuscrisele. Chiar și volumele mele depuse la Edituri (erau pe cale de apariție în '57) au fost „topite“. Haine, albituri, tot. A trebuit să încep de la zero absolut.

Am primit din partea C.C.-ului și a U.S. tacita sarcină de a scrie „ceva“ până în toamnă. Adevărata mea reabilitare depinde de aceste scrieri. Ce era să fac?

Stau închis în casă, absolut singur (sora mea are un splendid apartament în Petroșani) timp de săptămâni de zile nu ies nici până la poartă. Lucrez. Cu ce folos încă nu știu - dar eu sunt mulțumit observând că munca îmi face să uit anii trecuți, mă recondiționează moral și deși - deocamdată muncesc fără să câștig ceva - consider această luptă cu meseria mea veche salutară și cinstită. Și apoi nici nu aș avea altceva mai bun de făcut. Sunt singur în lume, fără dragoste, fără prieteni apropiați (aici), ca după un cumplit incendiu. Sunt un pic „cauterizat“ pe linie afectivă, mă feresc de oameni, de piețe, de zgomot, încerc în singurătate și liniște să-mi refac condiția umană. (Psihologic am definit complexul meu prin termenul paradoxal de „claustrofobie“.)

La toamnă va trebui probabil să intru undeva într-un serviciu. Unde, nu știu. Sora mea insistă să mai stau un an și să scriu. De fapt, acesta e cel mai cuminte lucru - și cred că, până la urmă, așa voi face. Sunt ca un violonist care n-a mai cântat de mult și acum se ascunde în pivniță să exerseze.

Iubitule, te-am pomenit mult și mereu. Am povestit atâtea despre tine (exagerând, bineînțeles) că până la urmă a ieșit un volum de mare circulație și popularitate: „les aventures drolatiques du malheureux Deli Petroiu“.

Sunt bătrân și trist: mi s-a cuibarit moartea în inimă și fiecare cuvânt mă doare. Dar muncesc. Uit. Încerc să privesc cerul, copiii - și mă gândesc că poate, cine știe, va mai veni o zi în care numele meu să te bucure și să-ți facă cinste.

Scrie-mi.

Te sărută

Gari.

Adresa mea: I.D.S. Petroșani, bloc Dimitrov 22 ușa 3 ap. 3 reg. Hunedoara.

Mihai Ursachi

Stângăcie de aristocrat

POEZIA solemnă și livrescă a lui Mihai Ursachi a fost bine primită de critica literară, încă de la debutul autorului, în 1970, cu volumul *Inel cu enigmă*, deși n-avea nici o legătură cu ce se scria atunci (și, bineînțeles, nici cu viața de fiecare zi din România). Succesul se explică, în parte, prin secreta solidarizare a comentatorilor cu un tânăr care își petrecuse trei ani din viață în închisoare din motive politice. Era la mijloc, însă, și un farmec al textelor înseși, derivând dintr-o „politețe a formulării” (sintagma aparține lui Lucian Raicu).

Mihai Ursachi pare *străin de poezie*, dar nu străin ca un ignorant, ci, dimpotrivă, ca un spirit elevat și ceremonios, care nu mai poate cobori la dezmățul unei trăiri lirice. El face poezie de la distanță, având grijă să nu se păteze cu azurul ei.

Titlurile lungi și protocolare ale poemelor, expresiile arhaice, citatele latinești și însuși stilul discursiv, de dizertație medievală în care sunt dezvoltate ideile îl protejează pe poet de propriul său lirism. Chiar și când vorbește despre sine, Mihai Ursachi rămâne distant, luându-și și o măsură suplimentară de protecție: ironia. Iată, ca exemplu, un fragment din poemul intitulat *Poem despre domnișoara Gabriela Șerban și despre unica noastră întâlnire la o expoziție suedeză de pictură*:

„Ce melancolice goarne legănau Universul în/ după-amiaza de toamnă în care străin/ și stingher rătăceam printre turnuri și case.../ Dar Gabriela Șerban nu știa/ că cerul anume din goamele sale sunase/ singura mea întâlnire cu ea./ Desigur că înainte de asta milenii/ s-au drămuțit, chiar Napoleon a murit/ și multă vreme la denii/ eu serile mele m-am dus fericit./ Dar Domnișoara - ochii ei faruri/ violacee în noapte - ca dintr-un somn m-a trezit.../ Domnișoara, înaltă, frumoasă, avea ceva militar./ de june cadet cartofor, ce anume, m-aș întreba în zadar./ ceva citadin și rural totodată, în fine, s-a oprit chiar la cel mai obscen/ dintre nuduri, l-a cercetat cu priviri delicate, experte./ în vreme ce sângele meu se urcase la ten./ căci presimțeam că-n curând o voi pierde./ Am vrut să îngaim ca o scuză, ea mă fixă curioasă./ (era atât de frumoasă)/ apoi se-n dreptă amuzată către o carte/ cu escalituri și impresii, a scris ceva englezește și-apoi/ s-a scufundat între viață și moarte/ în frunzele care plouau peste noi./ Dar vouă de toată istoria asta nici nu vă pasă.”

Fiorul existențial nu este pur și simplu filtrat prin cultură, ci respins și reconstituit, într-un limbaj esoteric, complet desprins de realitate. Această tehnică, barocă și (inevitabil) parodică este mai evidentă ca oriunde în poemul *Moartea și viața câprioarei*, care prezintă

avantajul de a putea fi comparat cu un poem prin excelență direct și patetic, *Moartea câprioarei* de Nicolae Labiș. Iată ce enunțuri sacerdotale și sibilnice (rafinată comedie a misterului existenței) opune Mihai Ursachi candorii geniale a lui Nicolae Labiș:

„Trupul mistic al animalului/ veșnica lui viețuire//Purtătorul Morții marele/ Vânător intonează// marșuri sonore/ de vânătoare// vinul roșu și dulce în trupul/ câpriței de la pădure// Anima mundi// trupul mistic al animalului/ veșnica lui viețuire/ horrible visu/ hoitul la marginea străzii// organele roșii înfipte-n țepuși/ și tăvălite-n jăratec// trupul mistic al animalului/ văzul mirosul auzul pădurea// Anima mundi// focul s-a stins Vânătorul/ are podagră// exemplar împaiat în vitrina școlară/ capreola silvestris carpatica”.

Până și *jocul* este practicat de poet cu aceeași inaderență, cu o evidentă lipsă de spirit ludic. Poetul se joacă dintr-un fel de bunăvoință seniorială față de cititor:

„Când vremea-i propice/ și bieteii furnice./ aceasta își zice:// lui Friedrich Nietzsche/ poate să-i strice/ o pereche de brice?” (*Vremea furnicilor*).

Citind poemele lui Mihai Ursachi, îți vine să crezi că te afli în vizită la un aristocrat care, constatând că servitorul însărcinat cu compunerea versurilor lipsește din castel, se apucă - gest de supremă curtoazie - să le compună el însuși. Stângăcia lui, de om ales care *coboară* la o inelețnicire populară, este cuceritoare.

Fabricantul de mister

„NU CRED că am talent de prozator.” Aceasta este declarația pe care o făcea Mihai Ursachi, în 1980, într-un interviu acordat revistei *Luceafărul*. Cu numai doi ani în urmă publicase o carte de proză, *Zidirea și alte povestiri*, primită cu mare interes de cunoscători. Ca să se... scuze, autorul o considera o culegere de poeme în proză.

Prinși în capcana terminologică inventată de Mihai Ursachi, începem să ne întrebăm: „povestirile” sale sunt proză sau poezie? Iată însă că în timpul, lecturii *uităm* ce anume am vrut să aflăm și ne lăsăm seduși de straniețea textelor. Problema apartenenței lor la un gen sau altul începe să ni se pară lipsită de importanță.

Povestiri fantastice (având ceva din atmosfera prozei fantastice germane) sau poeme în proză (foarte asemănătoare cu poemele lui Mihai Ursachi însuși), aceste texte sunt, în orice caz, o literatură de bună calitate. Autorul istorisește întâmplări neobișnuite și în mod intenționat *neverosimile*, eliberându-ne de obligația prozaică de a participa sufletește la desfășurarea lor și încărcându-ne, în schimb, cu obligația de a le descoperi semnificația. Este ca și cum am fi intrat în pos-

esia unor inscripții străvechi, în limbi necunoscute și nu ne mai dorim altceva decât să le descifrăm.

Trebuie spus însă că dincolo de limbajul hieroglic folosit de autor nu există nici un mesaj. Cu un sadism de pervers al emoției estetice, Mihai Ursachi ne stârnește curiozitatea, ne-o întreține și ne-o ațăță, dar nu ne-o satisface. El face din folosirea stilului esoteric un scop în sine, nu un mijloc de transmitere a unor adevăruri oculte. Ceea ce ne transmite în cele din urmă este o *stare de spirit*: o vagă spaimă de tot necunoscutul din jurul nostru și, în același timp, o nostalgie a altui fel de existență decât cel în care suntem instalați. Nu vom ști niciodată ce semnificație are personajul fără nume din *Hotel „Paradis”* care inoată noaptea alături de delfini și apare a doua zi, la restaurant, cu o cunună de iederă și alge pe cap. Nu vom afla, oricâte dicționare de mitologie am consulta, cine este ilustrul mort, din *Marele Tudor*, adorat de treizeci și nouă de credincioși și ironizat de al patruzecilea într-un lăcaș de cult cu aspect oriental. Nu vom putea înțelege ce reprezintă coropișnița creată pentru a arde, în *aeternum*, alături din sacrificatul din *Viața pe rug*. Autorul nu scrie parabole, ci exploatează resursele stilului parabolic, pentru a declanșa în conștiința noastră *așteptarea unei revelații*.

El este pasionat de fabricarea misterului. Are un mod de exprimare ceremonios și desuet, care îl face să pară des-cins din alt timp (nu întâmplător a fost comparat de mulți critici cu un alchimist). Simbolistica luxuriantă, nedescifrabilă din povestirile sale este decorativă și creatoare de atmosferă. Umorul care își face din când în când loc în text, departe de a spulbera misterul, îl agravează, pentru că are o factură malițioasă și uneori macabră. În *Disparația lui Flory* este vorba, de pildă, de un poet mediocru, asasinat prin zăvorărea lui într-un closet și „gazarea” cu mireasmă de iasomie.

Dar mai mult decât orice contribuie la crearea misterului intensitatea sentimentelor personajelor. Numai în proza lui Eminescu mai sunt descrise asemenea trăiri, supraomenești, astrale. În *Augusta*, un bărbat se simte sufocat de propria lui iubire pentru o femeie cu care multă vreme nici nu îndrăznește să vorbească. Abia când aceasta se află pe patul de moarte, el ajunge să o sărute, sorbindu-i cu un deliciu mistic ultima suflare și împreunându-se apoi cu trupul neînsuflăit.

Sunt, de fapt, false trăiri, construcții artificiale, care au asupra noastră efectul unui drog literar.

MIHAI URSACHI se dedă acestor delicii ale livrescului de pe vremea când Jorge Luis Borges încă nu era la modă în România, iar Umberto Eco încă nu făcuse prozele cu *Numele trandafirului*. El și-a urmat mereu, cu o remarcabilă îndrăzneală artistică, steaua sa de poet-filolog. Aceasta nu înseamnă că tot ce a scris este inspirat. Adeseori, parodiarea discursului pedant alunecă în pedanterie, iar simularea unei atitudini grandilocvente se transformă în grandilocvență. Este riscul pe care îl implică renunțarea completă la spontaneitate.

Alex. Ștefănescu

Desen de Adrian Socaciu

Repere biografice

MIHAI URSACHI s-a născut la 17 februarie 1941, în comuna Strunga din județul Iași. După absolvirea prestigiosului liceu „August Treboniu Laurian” din Botoșani, în 1957, devine, la numai șaisprezece ani, student al Facultății de Filosofie de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași. În 1961 este arestat, din motive politice, și condamnat la patru ani de temniță grea. În 1964, pe baza unui decret de amnistie, părăsește închisoarea Jilava. Între 1965-1970 urmează cursurile Facultății de Germanistică a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, pe care o absolvă, ca șef de promoție, cu o teză despre Christian Morgenstern. În anul absolvirii debutează cu o carte de versuri, *Inel cu enigmă*, care atrage atenția criticilor literari. Succesele literare nu-l fac însă mai demn de încredere în ochii oficialității, astfel încât poetul, șomer, duce o viață retrasă, într-o modestă casă din Țicău („celesta mahala Țicău”). În 1981, folosind prilejul unei călătorii în Statele Unite, rămâne în această țară. Lucrează ca asistent la Universitatea Statului Texas (1981-1986) și, în continuare, ca lector la Universitatea Statului California (1986-1990). Între 1982-1986 își pregătește și își susține doctoratul, cu o lucrare despre raporturile dintre filosofia lui Martin Heidegger și poezia lui Paul Celan.

În 1990, în atmosfera de entuziasm care i-a cuprins pe românii de pretutindeni după înlăturarea de la putere a lui Nicolae Ceaușescu, se repatriază și este numit imediat director al Teatrului Național din Iași. În 1992 își dă seama însă că nu are vocație pentru conducerea unei asemenea instituții și renunță la directorat. Este membru fondator al Alianței Civice și președinte al Filialei Iași a acestei organizații. Îndeplinește, de asemenea, funcția de secretar al Asociației Scriitorilor din Iași. Din 1996, predă la Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza” din Iași în calitate de profesor asociat.

Repere bibliografice

POEZIE. *Inel cu enigmă*, Iași, Ed. Junimea, 1970 • *Missa solemnă*, București, Ed. Eminescu, 1971 • *Poemul de purpură și alte poeme*, Cluj, Ed. Dacia, 1974 • *Diotima*, Iași, Ed. Junimea, 1975 • *Marea înfățișare*, Iași, Ed. Junimea, 1977.

Poezia lui Mihai Ursachi mai poate fi consultată în următoarele volume: *Poezii*, Iași, Ed. Junimea, 1972 (cuprinde texte din primele două volume ale poetului) • *Arca*, Iași, Ed. Junimea, 1979 (antologie de autor, cu o prefață de Ștefan Aug. Doinaș, intitulată *Vânător al realului, sacerdot al lui Hermes*) • *Some Poems of Magister Ursachi, Translated by His Friends*, Eulert & Junimea, 1980 (ediție bilingvă americano-română) • *Inel cu enigmă*, București, Ed. Cartea Românească, col. „Hyperion”, 1981 (cuprinde aproape întreaga operă poetică a lui Mihai Ursachi, cu o postfață și o notă bio-bibliografică de Laurențiu Ulici) • *Poezii*, București, Ed. Vitruviu, col. „Poezia română contemporană” îngrijită de Mircea Ciobanu, 1996 (antologie de autor).

PROZA. *Zidirea și alte povestiri*, București, Ed. Cartea Românească, 1978 (ediția a II-a, revăzută și adăugită, Iași, Ed. Moldova, 1990).

O ediție bibliofilă din opera lui Émile Verhaeren

ÎN EXPOZIȚIA *Cartea - obiect de colecție*, organizată de Oficiul pentru patrimoniul cultural național în anul 1990, a figurat un exemplar de excepție din colecția doamnei Alexandra Slătineanu, și anume un exemplar din tirajul de 230 exemplare din cartea lui Émile Verhaeren, *Les villes tentaculaires*, editată în 1919 de Helleu și Sergent, la Paris. Acest exemplar merită o prezentare mai amănunțită. O facem cu întârziere dar timpul a lucrat cumva în favoarea noastră, în sensul că o cercetare a fondului Mihăescu de la Biblioteca Academiei Române ne-a pus în față încă un exemplar din acest tiraj. Mai mult, suntem acum în măsură să prezentăm un exemplar, de asemenea de excepție, din al doilea titlu care aparține „dipticului” de orientare simbolistă al lui Émile Verhaeren. Este vorba de cartea de poeme *Les campagnes hallucinées*.

Émile Verhaeren, poetul belgian de expresie franceză, mort în 1916 într-un accident de tren, este un reprezentant al curentului simbolist. Temperament nevrotic, inclinat spre dezechilibru psihic, el va scrie până în jurul lui 1900 o poezie în care fantomele, delirul, angoasa, mirajul, dezabuzarea cu viziuni de coșmar vor mărturisi despre modul de percepere a civilizației moderne de către spiritele hipersensibile. În această atmosferă se înscriu cele două volume apărute la distanță de doi ani: *Les campagnes hallucinées* apărut în 1893 și *Les villes tentaculaires* apărut în 1895, ale căror principale „personaje” sunt orașul și angoasa citadină, învăluite într-un lirism amplu și profund.

Aceste două cărți au atras atenția editorilor francezi Helleu și Sergent, care, imediat după moartea poetului le editează în condiții excepționale: *Les campagnes hallucinées* în 1917, și *Les villes tentaculaires* în 1919.

Din echipa care a lucrat la această ediție făceau parte meșteri francezi și englezi: de text s-au ocupat tipograful francezi Blanchard și Reichert, litograful au fost executate de R.G. Praill la Londra, imprimarea s-a realizat cu presa manuală Lahure de către Marpon „Presier”. Specializarea pe operații mergea destul de departe în viziunea și practica acestor artiști ai cărții, care erau editorii Helleu și Sergent, ca de altfel și ale altor editori francezi din prima parte a secolului al XX-lea.

Suportul pentru ediția în discuție, hârtia deci, este distribuit astfel: pe hârtie „japon á la forme” sunt tipărite primele 25 de exemplare din primul volum (*Les campagnes hallucinées*) și 24 de exemplare din cel de-al doilea volum, (*Les villes tentaculaires*); pe hârtie „Chine” - 25 de exemplare din primul volum și 20 de exemplare din al doilea volum; pe hârtie „Arches” 240 și respectiv 230 exemplare.

Exemplarele pe care le prezentăm sunt exemplarul numărul 45 pe hârtie Chine și, respectiv, 207 pe hârtie Arches cu filigran.

Caracterele sunt semicursive puternice, elegante, bine conturate; ele țin piept forței frontispiciilor sau vinițelor finale - gravuri în lemn cu negru-uri apăsătoare în concordanță cu spiritul textului. Pagina degajă o forță extraordinară, elementele constitutive (suprafața tipărită, marja albă, spațiile între rânduri, ornamentele) fiind dozate de așa manieră încât echilibrul este perfect.

Cel care realizează ilustrația ediției este Frank Brangwyn, pictor, gravor, litograf belgian, cu părinți englezi, asociat al Academiei regale din Londra începând din 1906. Împreună cu William Morris a conceput desene pentru tapiserii. El realizează pentru ediția lui Helleu și Sergent a textului lui Verhaeren atît frontispiciile, vinițele finale, cât și ilustrațiile hors-texte-litografii în pline page. Numărul de litografii hors-texte anunțat de Grolier este de 7, dar volumul din colecția Pappia cuprinde un număr de 13. Și volumul aflat în colecțiile Academiei Române se remarcă prin existența suitei celor 6 litografii hors-texte.

VOLUMUL *Les campagnes hallucinées* începe cu poemul *La Ville*, iar primul vers este: „Tous les chemins vont vers la ville”. Aerul, cerul, spațiul liber există în *Les campagnes hallucinées* dar aproape dispar în *Les villes tentaculaires*. Constituite ca fundal, pe ele se conturează în *Les campagnes hallucinées*, siluete halucinante, contorsionate, de angoasante. Ele aparțin unui univers în destrămare în care contururile sunt difuze, regnurile se întrepătrund, copacii au răni care sugerează niște ochi. Totul este înghețat la un anume stadiu al descompunerii. Omul, - unealta creației - este încarcerat în casca aflată la capătul hâr-

lețului înfipit inutil în pământ. Ochii îi sunt acoperiți de cască. O sperietoare plasată în prim-planul uneia dintre ilustrații (la al doilea poem cu titlul *Chanson du fou*) este neputincioasă în fața agresiunii păsărilor care au cucerit pământul. Din om n-a mai rămas decât o sugestie, în varianta omul-truditor-al-pământului-firavă siluetă însoțită de plugul tras de cal. Într-o altă ipostază, omul, în vârtejul morii de vânt, orchestrează „realitatea”, o realitate nebună, fără repere. Confuzia este totală. Demiurgul însuși a înnebunit. (Al 3-lea poem *Chanson du fou* - fig. 1).

Omul este mic, plasat undeva la baza imaginii, lipit de pământ încovoiat, copleșit, apăsător de spațiul imens, cenușiu, ici-colo străpuns de siluete de copaci desfrunziți sau de o cruce pe care este răstignit un Christ. Refugiul în fața acestei realități a câmpiei, a așa-zisului spațiu liber ar fi ORAȘUL.

Volumul *Les villes tentaculaires* debutează cu poemul *L'âme de la ville*. Punctele de reper ale acestui volum sunt catedrala, bursa, uzina, bazarul, portul, statuile și OMUL-ființa socială. El se revoltă, el moare, el joacă spectacolul vieții, el privește spre viitor. Ilustrația acestui volum accentuează prin compoziție și proporție același dezzechilibru de forțe între om și mediul ostil. Omul nu mai este individualizat în nici una dintre ilustrații. El este reprezentat prin aglomerări de indivizi, siluete fără identitate, care caută ceva și nu se știe ce, care se revoltă dar nu se știe împotriva cui. Totul se desfășoară la umbra orașului bine înfipit în pământ, de nezdrcinat, cenușiu, care-l protejează pe om de spațiile libere halucinante (fig. 2).

Există, totuși, o categorie socială, creație a orașului, individualizată: „les promeneuses” - siluete grațioase care săvârșesc ritualul simbiozei cu orașul, forme elegante evoluând pe rampe de flăcări, „des femmes en deuil de leur âme”, victime „entrecroissant leurs pas sans bruit”. (fig. 3)

În aceste două volume Frank Brangwyn amplifică prin creația sa drama poetului. Chiar opțiunea sa pentru litografie - tehnică permițând crearea de câmpuri ample pe tonuri de negru și gri „pesimiste” - susține ideea simbiozei perfecte între spiritul poeziei și spiritul ilustrației.

Ana Andreescu

Fig. 1

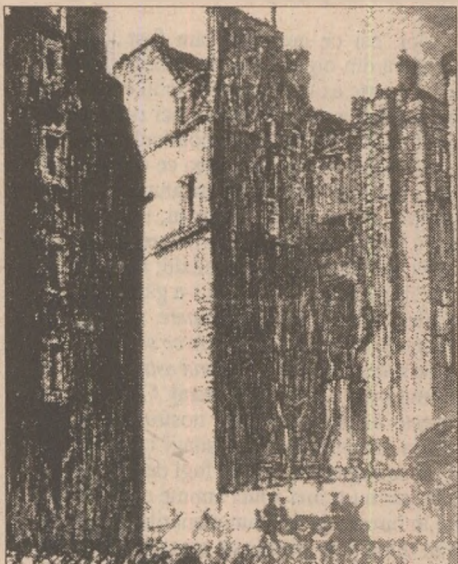

Fig. 2

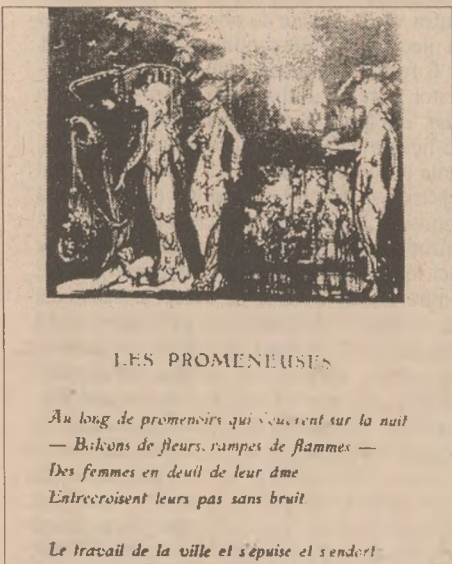

Fig. 3

Stefan RADOF

Mancurtzia -
O nepatrie a mea

Ai ajuns o Mancurtzie
O nepatrie a mea
Smulsă din matca străbună
Așa cum s-ar smulge din osii
Pământul de lună...

Patriofagii
Ți-au devorat renumele
Așa cum neghina
Roade țija de grâu
Și-o lasă fără de rod
Așa ți-au băut
Nesecate lacrimile
După copii-decemvrie
Împușcați de Irod...

Chiar suntem blestemați
A scrie-rescrie mereu
Cu sângele-om
Și cu țefele-rană
Despre originea noastră
Supra-daco-romană?

Aeuea, vecinic Aeuea

Mă înalț ca lov
Din propriul meu gunoi

Să caut iar cuvinte noi
Și nepereche

Anumele să-ți strige
În ureche

Spre ceru-întins ca un timpan:

Aeuea vecinic Doamne
Petrec același spațiu

Aeuea zac peste-un mormânt
De poște fără sațiu...

În paiul zilei

Acolo în paiul zilei
Țăiați de pleoapa-mi ochii

Abia mijesc
Prin apa milei
Cum cerul
Prins din muchii
L'adună Dumnezeu la brâu...

Cum jupuindu-se pământul
Devine transparent
Ca-n trupul unui râu

Prin care El
Se uită mai atent...

Eretica

Lasă-mi sudoarea să curgă
Ca vinul acri pe mesele din
piață

Mai iartă-mă-n lumină
Dacă se poate doamne încă o
viață

Și îți jur...
Voi merge pe pământ
Cum aș umbla pe ape

Voi repeta păcatul
Să mușc din fructul Evei
Îți mai jur...

Să nu tresar
Când apăsându-mă pe clape
Vei cere să dispar

În propriul tău fărdecontur.

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

ECONOMIA de piață își spune, și-și va spune, vai, cuvîntul, nu în ultimul rînd și în cultură. Prețul biletelor de tren (câci de avion nici nu mai poate fi vorba) și al camerelor de hotel a ajuns la asemenea înalte cote (să fim înțeleși, neincluzîndu-se în tarif și îmbunătățirea calității serviciilor, care, la multe capitale, au rămas de neclintit socialiste), încît deplasarea unui iubitor de teatru spre țară sau dinspre țară spre București va deveni, în scurt timp, o plăcută călătorie imaginară. O soluție încă posibilă rămîne cea propusă și aplicată de Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași: micro-stagiunea la sediu. Ce înseamnă asta? Programarea, într-un *week-end*, a ultimelor producții teatrale realizate. Adică, de vineri pînă duminică, se pot vedea șapte spectacole. Un tur de forță, desigur, atît pentru colectivul teatrului, cît și pentru cei invitați să-i privească și să ia pulsul unui moment. Dacă lăsăm într-o paranteză efortul trupei, al actorilor care sar dintr-o distribuție în alta, dar și pe cel al privitorului ostenit, poate, de succesiunea unor neîmpliniri, această formulă este extrem de profitabilă. Timp de aproape trei zile, niște oameni de teatru își petrec orele împreună. Asta dă naștere dialogului, unei comunicări reale, sincere și deschise. Lucru care lipsește în ultima vreme breslei noastre. Nu ne mai acordăm răgazul apropierii, al discuției asupra a ceea ce am văzut, al confruntării de idei. Nu mai avem răbdare să lăsăm gîndul să se exprime, cuvîntul să nască dialog, argumentele să ne fie instrumente ale întîlnirii spirituale. Totuși, cîtă nevoie avem de toate acestea! Teatrul înseamnă, prin excelență, arta comunicării. Petrecînd niște ceasuri, la invitația generoasă a Teatrului Național din

Un sfîrșit de săptămîină. La Iași

Iași, într-o clădire de o impresionantă frumusețe arhitectonică, alături de o trupă care și-a reanimat pasiunea față de profesie, am redescoperit savoearea dialogului la gura focului creației.

Voi trece în revistă patru spectacole pe care le-am văzut, fiind nevoită să părăsesc mai repede dulcele tîrg al Ieșilor. Plecînd de la texte, de la regizori și pînă la distribuții, montările sînt foarte diverse, dezechilibrate, uneori, unele în raport cu celelalte, sau chiar în interiorul aceleiași construcții. Este vorba, în ordinea vizionării, despre: *Azilul de noapte* de Maxim Gorki, în regia lui Cristian Hadji Culea, *Cu ușile închise* de J.P. Sartre, pus în scenă de Nikolov Pervelli Villi, student în ultimul an la clasa prof. Cătălina Buzoianu, *Nu muriți din întîmplare* de Ion Băieșu, regia - Ion Sapdaru și *Omul care aduce ploaie* de Richard Nash, regia - Irina Popescu-Boieru. Textul lui Jean-Paul Sartre (traducerea Mihai Șora) a fost lucrat cu grijă de tînărul Nikolov Pervelli Villi, dar prea ermetizat ca mesaj, încărcat de o simbolică prețioasă și inutilă pe alocuri. Suflete împovărate de vinovății majore, de tare tipologizate, cele trei personaje ce populează iadul-ospiciu încearcă să „conviețuiască”, să-și cîntărească greseliile, să se analizeze și să se psihanalizeze într-un timp și într-un spațiu în care moartea este suspendată. Conflictele îi separă sau îi adună în cupluri precare și bizare. Flash-urile în lumea de dincolo, a vieții și a amintirilor, sînt un pretext de spovedanie, dar și de calculare a erorii. În atmosfera intimă a sălii Studio, în scenografia simplă, reducționistă a lui Nicolai Mihăilă (costumele sunt destul de neglijent tratate), regizorul construiește un spectacol prea demonstrativ, fără final, nu lipsit însă de

rezolvări interesante și de tensiune. Florin Mircea (Garcin), Doina Deleanu (Estelle) și Monica Bordeianu (Inès) își conduc partiturile cu siguranță, păstrîndu-se în limitele unor interpretări tehnice și reci. *Omul care aduce ploaie*, tot la sala Studio, un text ușor, fără miză, nici chiar regizorală, aduce public. Și public tînăr. Asta și pentru credibilitatea relațiilor de pe scenă create de cei mai mulți din distribuție (Adi Caraleanu, Adrian Păduraru). De ce a atras-o pe regizoarea Irina Popescu-Boieru acest text astăzi, rămîne o întrebare. Ritmul spectacolului este însă susținut, alert, antrenant. Asupra așa-zisului spectacol *Nu muriți din întîmplare* aș vrea să mă opresc doar cît să spun că n-am înțeles ce caută în repertoriul teatrului și că aproape m-a speriat vulgaritatea, agresivitatea tinerilor actori (în special Constantin Pușcașu) în ton și rostire, inexistența preocupării față de corp, gest, cuvînt.

Inevitabil, greutatea acestei întîlniri ieșene a fost *Azilul de noapte* al lui Cristian Hadji Culea, în scenografia Marfei Axentii. Din păcate, și aici doar partea matură a trupei acoperă distribuția, punctul vulnerabil rămînînd „suflul” nou. Exterioare și neacoperite, atît ca personaje, cît și în cuplu, rămîn rolurile Vaska Pepel (Constantin Pușcașu), Vasilisa (Catinca Tudose) și Natașa (Monica Pricopi), interpreților fiindu-le foarte greu să intre în lumea lui Gorki. Obligați fiind să trăiască împreună, aici într-un fel de hală dezafectată și întesată cu paturi, personajele lui Gorki, dar și ale timpului nostru rătăcesc în spațiul eșecului. Eșecul per-

Cu ușile închise – regia Nikolov Pervelli Villi

sonal și al societății în care nu se mai știe cine este cauza și cine efectul. Chiar dacă spectacolul are multe inegalități și ieșiri din ritm, chiar dacă unele din simboluri nu se citesc (aparitia unui copac cu crengi uscate, de exemplu, poate scăpa unui spectator care stă în primele rînduri), meritul lui Cristian Hadji Culea este în primul rînd acela de a pune în valoare, cu nuanțe bine subliniate, cîteva actori de valoare ai teatrului: Dionisie Vitcu (Luca), Florin Mircea (Bubnov), Sergiu Tudose (Satin), Petru Ciubotaru (Actorul), Liviu Manoliu (Cleșci).

Popasul de la Teatrul Național din Iași ne-a făcut să descoperim o echipă managerială dinamică, dornică să-și motiveze colectivul artistic, dornică să aducă din nou regizori importanți care să lucreze aici cu artiști disponibili, dornică să elimine false tensiuni și conflicte. De asemenea, am întîlnit un secretariat literar prompt în materialele oferite și profesional întocmite. Sigur că nu am plecat într-o stare de euforie provocată de cele văzute. Important este, mai ales pentru un teatru cu multe frămîntări și care se cufundase în negură și necunoaștere, că se întîmplă lucruri ce pot fi considerate un nou început. În orice caz, o bază de plecare spre orizonturi, de ce nu, luminoase.

PLASTICĂ

AM PRIMIT, cu cîteva zile în urmă, copia unei scrisori pe care sculptorul Bata Marianov, stabilit de peste un deceniu în Germania, i-a expediat-o colegului său din România, sculptorul Grigore Minea, secretar al secției de sculptură a U.A.P. Deși scrisoarea are formal un destinatar, ea este adresată, în fond, Uniunii Artiștilor Plastici și privește un set de probleme și o sumă de principii care au un caracter public, un conținut moral imposibil de ignorat și include, în același timp, o dorință imperativă, nu lipsită de un anume patetism, de a așeza relațiile umane și profesionale pe un fundament normal. Scris cu amărăciune, cu ironie și, în același timp, cu o evidentă vioiciune stilistică, acest document trebuie cunoscut de către opinia publică și judecat fără patimă, dar și fără atît de obișnuita și de păgubitoare noastră indiferență

Pavel Șușară

Uniunea Artiștilor Plastici din România
București, Str. Nicolae Iorga nr. 21
Frankfurt/Main 16.04.1998

Dragă Grigore Minea

Îți scriu ție din două motive: o dată că îmi tot parvin scrisori de la Uniune semnate de tine și, în al doilea rînd, pentru că te știu om integru, care stă drept în spatele spuselor sale. Ce scop are scrisoarea, și dacă are vreun rost osteneala, nu îmi dau încă seama precis. Simt însă că trebuie să îți(vă) scriu și cu astă să-mi expun părerea clar și răspicat:

După revoluție, la care am participat cu multă emoție, dar de la distanță, ca marea majoritate a celor din diaspora, am așteptat cu nerăbdare de la colegii de breaslă, adică de la Uniune, o scrisoare; anume una în care să fim anunțați, simplu și nu neapărat cu multă emfază, că sîntem din nou considerați colegi cu voi, cei rămași acasă, așa cum în alte condiții decît cele care au fost, ar fi fost și normal...

Bineînțeles, scrisoarea pe care eu o așteptam nu a sosit niciodată, nici pe adresa mea și, din cit îmi este cunoscut, nici alții din dias-

pora nu au primit una asemănătoare. Ce ar fi trebuit să însemneze pentru noi (zic pentru noi, dar, de fapt, eu acum, și asta te rog să remarc, voi vorbi numai în numele meu; cunosc bine diaspora, știu cum gîndești și simți, dar eu nu o reprezint și de aceea nu generalizez), deci, ce ar fi trebuit să însemne pentru mine așteptata scrisoare? Păi, în primul rînd ar fi fost un semnal clar că voi o rupeți cu trecutul, că încercați să recuperați o minimă ipostază morală, că doriți să vă plasați într-o altă cronologie ce nu mai suportă continuitatea cu trecutul corupt de pe vremea dictaturii. (Din cît mi-e cunoscut, scriitorii au făcut gestul, dar, din păcate, - și cînd zic din păcate, zic pentru voi, că eu aici în Occident, indiferent de ce aștept sau nu, m-am obișnuit să exist și să lucrez, adică să-mi văd de treabă, și fără Uniunea Artiștilor Plastici -, din păcate, zic, voi nu ați făcut-o).

De mai multe ori, am sugerat actualei voastre conduceri (în primul rînd lui Alexi) cum că așa ceva ar fi util pentru toată lumea; pentru voi o *spalare* de obraz, iar pentru noi, cei plecați, un fel de sentiment de *reîmpăcare*. Ar fi fost un fel de semnal trimis fratelui ră-tăcitor, căruia familia îi spune: *noi nu te-am uitat, oricînd vei voi, acasă ești binevenit...* De fiecare dată primeam diferite răspunsuri, altele tot timpul, cum că: 1. scrisoarea a fost deja trimisă (trimisă cui? pentru că nimeni n-a primit-o), 2. că, de fapt, noi nici n-am fost expulzați vreodată (la fel, minciună gogonată, căci toată lumea știe că în Plenarele pe țară, printre altele, cu asta se începea: scoaterea din evidență a decedaților și expulzarea celor emigrați) și 3. că totul nu-i decît o procedură birocratică întrucît noi sîntem recunoscuți automat, din nou, ca membrii de Uniune. Păi, dacă este așa, atunci de ce mi s-a transmis în final că *Marianov să facă cerere dacă vrea să reîntre...*? Norocul lor că au zis numai *cerere*, că în sărăcia lor de duh puteau să spună că trebuie *dosar* și lucrări depuse *Comisiei de primiri...* În acest caz știi ce făceam, Minea? Veneam acolo, pe Iorga și, cu riscul de a intra în conflict cu organele de ordine, vă lăma picioare în fund, pe rînd, pe care vă prindeam

pe acolo... Și acum hai să-ți povestesc cum a fost de am făcut, totuși, *cererea*, că, de fapt, nu îmi venea deloc să o fac, așa, din principiu; astă toamnă, cînd am trecut prin București, Fulga mă suna să mă întreb de una, de alta, printre altele și dacă am trecut pe la Uniune. Cicălitoare ca toate nevestele, îmi zicea: ia nu te mai ține atîta cu nasul pe sus și fă *cererea* aia dacă așa e procedura... Cu nasul pe sus nu m-am ținut niciodată dar nici nu l-am tîrit pe jos și ca să scap de gura nevestei am făcut *cererea*. Numai că acum, după ce am făcut *cererea*, nu vă scutesc nici de ce am să vă spun, chiar cu riscul de a vă indigna: toate scamatoriile astea, pe care le-ați făcut și le mai faceți, nu sînt altceva, după a mea părere, decît perdele de fum, un soi de tactici de derutarea de tipul... *seminlizat stînga, luat dreapta sau invers...* Pentru ce anume? Pentru a masca starea coruptă din care descindeți și din care nu ați reușit să ieșiți încă. (Găscăreală, profitorism, oportunism și mahalagism sînt caracteristicile principale ale acestei stări gregare.)

Noi, cei ce emigram, am fost automat dați afară din organizația de breaslă din care făceam parte exact după principiul excluderii din partid (nu e cazul meu, căci n-am fost), fapt din care reiese clar că politicul era translat la nivelul profesiunii, ceea ce era aberant. Știm cu toții în miinile cui era atunci Uniunea (funcționari de partid, securiști, turnători) și cîteva păpuși de paie (artiști) care se mișcau după cum trăgeau sforile ceilalți; nu năi că se pune întrebarea: cum de nu s-a găsit nimenea să aibe curajul, la acele *plenare*, să zică: *nu, domnule, eu votez contra, de ce să-i dăm afară din moment ce ei n-au cerut asta...* Arată-mi tu unul care a avut acest curaj. Oare asta nu trezește în subconștientul nostru o stare de vină și un sentiment al lasității colective? O să mi se răspundă, precis: fugi de aicea domnule, păi nu-ți mai aduci aminte cum stăteam noi în birouri, în fața funcționarilor, cu căciula în mînă și în poziție de smerenie? Ba, îmi aduc aminte foarte bine, un astfel de curaj devenea o frondă și făcea din tine un *dizident*, automat un viitor candidat la *plecare*. Or, ma-

ioritatea nu voia, de fapt, să plece și aceasta nu neapărat din patriotism, ci de frică pentru că afară *valurile sînt mari și reci, mai bine stăm noi cu fundul în bălțuța noastră stătută dar sigură...* Mon cher, cam asta a fost schema de opțiune. Sînt, toate astea, legitime și umane, au fost vremuri dure, numai că ceea ce nu pot eu înțelege este cum de nu sînteți în stare să o rupeți cu trecutul, acum, cînd ați avea numai de cîștigat? De cîștigat moral, vreau să zic, căci în rest...! De ce vă spun eu toate astea? Păi, de aceea, că întrezăresc în comportamentul vostru de acum aceleași tare din trecut.

Minea, te rog să mă înțelegi foarte bine, eu nu vorbesc așa, pașal, de toți artiștii români, Doamne ferește; printre ei sînt oameni minunați și artiști excelenți, cu mulți sînt la fel de bun prieten ca și înainte de plecare. Cînd spun ce spun mă refer la Instituția U.A.P. și la cei care o reprezintă. Și știi ce-mi vine să spun? Cei dinainte, din conducere, erau derbedei dar mulți dintre ei de calibru, pe cînd cei de acum, pare-mi-se, nu sînt altceva decît niște terchea-berchea...

Mă gîndeam că poate măcar acum, după ce am făcut eu primul pas (*cererea* depusă), o să vă luați osteneala să-mi scrieți cîteva rînduri, nu neapărat culante și amicale, ci pur și simplu o scrisoare *normală* în care să-mi comunicați că osteneala mea de a depune o cerere a fost încununată de succes și că mă considerați din nou confratele vostru de breaslă care are cutare drepturi și cutare îndatoriri... Nu, nimic, pauză! În schimb primesc scrisori xeroxate să viu la ședință sau că, vezi Doamne, m-ați *selecționat* ca să expun cu voi la Atena... Oare nu vă dați seama că la un astfel de comportament din partea voastră răspunsul meu este cam unul singur: cu voi împreună nu îmi prea vine să fac nimic.

Mă aștept din partea ta, ca acestei scrisori, într-un fel sau altul, să-i dai o publicitate internă, ca să se știe clar ce poziție am. Copia ei o voi trimite, oricum, și altora.

Îți doresc numai bine și salutări colegiale,

Bata Marianov

CRONICA FILMULUI

de Eugenia Voda

PENTRU un film care ține sălile pline, pe tot globul (deși durează 3 ore și 20 de minute), cred că merită să mai adăugăm, și noi, un episod de cronică (deși intelectualii subțiri, prin preajmă, sînt de părere că „nu merită“!). Ei bine, merită! Pentru simplul motiv că *Titanic* e, în genul lui, un film frumos. Și nu un super-spanac melo-catastrofic de larg consum, cum le place „anti-titanicilor“ să creadă. Apropo de „frumos“: criticii de la „Cahiers du Cinéma“, sofisticăți cum îi știm, au făcut, totuși, un *coup de foudre* pentru *Titanic*; în cronică lui Frédéric Strauss, de o admirație tandră, revine ideea de „magie“, de „miracol al cinematografului“. Cronicarul vede în *Titanic* o alegorie a libertății, a „moralei individuale“, un film nu la persoana întâi, ci *despre persoana întâi*. Un film cu un subiect ținînd de „imaginarul colectiv“ al acestui secol. Și un regizor care își asumă, cu forță, subiectul și care extrage, dintr-o catastrofă, un sunet armonios, de o stranie blîndețe, o senzație de plăcere naivă, cam așa cum ar cînta Charles Trenet: „Un pachet bot care ia apă, ce frumos“... Dar, s-a remarcat pe bună dreptate, acest *Titanic* naiv, sentimental și năvalnic e mai labirintic și mai cerebral decît pare.

S-ar putea spune că James Cameron a avut, mai mult ca oricînd, capul pe umeri - condiție esențială într-o asemenea „întreprindere“ gigantica, în care numai construcția decorului a echivalat cu ridi-

ADIO, DRAGĂ TITANIC!

carea unui imobil cu 75 de etaje! Doar că, în cazul unui imobil, investiția se întoarce lent, în mod normal în circa zece ani. Pe cînd în cinema cîștigul poate fi rapid și spectaculos (ca și pierderile, de altfel). Investiția în cinema presupune, prin definiție, o uriașă doză de risc (nici chiar americanii nefiind în stare să descopere rețeta succesului). Efectele speciale au fost folosite, în *Titanic*, în „cel mai scump film din istorie“, cu parcimonie: un singur plan poate să coste în jur de 400.000 dolari. Și totuși, există în film cîteva imagini create pe ordinator, care, acum doi ani, nu s-ar fi putut face.

Dar marea problemă a regizorului nu au fost efectele speciale, ci găsirea unui *stil vizual*, după propriile mărturisiri, care să lege publicul de azi cu 1912, cu epoca Titanicului: „Am folosit mult steady-cam-ul, camera pe umăr; am recurs mai puțin la gros-plan și mai mult la planuri largi; tot timpul am filmat gîndindu-mă la marele ecran. *Titanic* nu e un film de văzut pe casetă video. Am folosit, cu predilecție, focale scurte, cu încadrături largi și cu o profunzime a cîmpului care să le permită personajelor să evolueze cît mai mult în interiorul cadrelor. Cu mare atenție am lucrat și culoarea. Am ales culori neutre pentru 1912 și culori vii, primare, din estetica *high-tech*, pentru secvențele submarine. Am evitat filtrele și alte trucuri în evocarea trecutului: n-am vrut să-i dau spectatoului impresia că interpretez stilistic anul 1912, am vrut

să-i dau senzația că ne întorcem în acel punct, cu o mașină a timpului...“

Regizorul-scenarist recunoaște - semnificativ - că a iubit în mod special, la acest proiect, partea lui de *documentare*, tot ceea ce a descoperit prin arhive despre lumea Titanicului. (Un motiv în plus ca să nu bagatelizăm acest film, care n-a fost făcut „cu bani și după ureche“, cum se mai întîmplă.) Decorurile s-au construit după planurile originale ale fostului vapor, furnizate de compania constructoare de nave *Harland & Wolff*. Tapiseria și covorele din film au fost comandate la aceeași companie care, cu peste 85 de ani în urmă, le-a executat pentru Titanic: compania britanică *BMK Standard* (care păstrează în arhivă toate schițele și tiparele originale!). Dintr-un spațiu plasat sub steaua unei continue (și, prea des, grotești) metamorfoze, nu putem decît să ne entuziasmăm: mai sînt și lucruri durabile pe lumea asta!

În toată operațiunea de documentare, porțiunea cea mai palpitantă rămîne redescoperirea *oamenilor* care au inspirat personajele și a destinelor lor mișcătoare. De pildă, iată-l, în fotografia alăturată, pe adevăratul căpitan al Titanicului, E.J. Smith, supranumit „căpitanul milionarilor“; avea 62 de ani și 46 de ani de navigație. Era ultima lui cursă înainte de retragerea la pensie. A rămas un mister de ce a lansat vaporul în plină noapte, cu toată viteza, printre iceburguri înaintele!... Sau, iată un cuplu de îndrăgostiți, după 41 de ani de căsnicie: Ida și Isidor Straus. Acasă îi așteptau șase copii și o

Un cuplu celebru, nedespărțit de naufragiu

avere considerabilă. Femeia a refuzat să se despartă de soț și să urce în barca de salvare. A instalat-o în locul ei pe cameristă și i-a pus pe umeri haina ei de blană, cu vorbele: „N-o să mai am nevoie de ea“... Sau regele oțelului, Benjamin Guggenheim, care a refuzat vesta de salvare, s-a îmbrăcat elegant („intenționez să mor ca un gentleman“) și a plecat, împreună cu valetul, să bea un brandy și să fumeze o țigară...

...*Titanic* a mizat pe fascinația cinematografului și a mulțimilor, pe bunele sentimente, pe marele spectacol *fin de siècle*. După acest *Titanic*, e de presupus că nici un cineast al viitorului nu va mai fi interesat să atace subiectul. Poate că abia acum, după filmul lui Cameron, povestea Titanicului s-a încheiat cu adevărat. Poate că abia acum - chiar dacă sună patetic - Titanicul de pe fundul oceanului și-a găsit, în sfîrșit, pacea.

MUZICĂ

DISPARIȚIA lui Sergiu Celibidache a stîmuit o adevărată avalanșă publicistică în scrisul muzical internațional, căci împotriva dorinței sale, declarate adesea, Celibidache a fost un „super-star“. Aparițiile sale covârșitoare pe podium, afirmațiile șocante, alura impresionantă, refuzurile greu de înțeles, originalitatea ideilor, intransigența, enorma știință muzicală și mai ales charisma unică au făcut din el una dintre figurile cele mai fascinante ale secolului. Viorel Cosma a avut excelenta idee de a aduna într-un volum substanțial (*Sergiu Celibidache: Concertul de adio*, Editura Arc 2000) o documentație foarte bogată rezultantă a „șocului mondial“ produs de dispariția Maestrului, prin care încearcă să pună jaloanele unor viitoare cercetări.

O primă tentativă de a valorifica materialul adunat într-o schiță biografică o face V. Cosma în capitolul introductiv intitulat „Un pelerin pe cărările vieții, în căutarea adevărului Muzicii“. Întemeiat pe mărturiile culese din varii surse, fragmentare, unele chiar contradictorii, Viorel Cosma încearcă să completeze golurile lăsate voit sau nu chiar de Maestru sau de biografii săi de pînă acum; este vorba mai ales despre anii de formare și începuturi. Căci deși, aparent, nu refuza discuția despre împrejurările vieții sale, Celibidache își apăra cu strășnicie intimitatea, iar din frînturile de mărturisiri apărute în timpul vieții sale (unele chiar acceptate de el) nu numai că lucrurile nu se clarifică, ci dimpotrivă.

Viorel Cosma ridică o serie de întrebări, cărora încearcă, în măsura posibilităților, să le dea răspuns. Enigme sînt destule: Celibidache a studiat sau nu, sistematic, muzica înainte de a ajunge la Berlin? Cu cine? Cum și-a început activitatea dirijorală pînă la debutul fulminant cu Filarmonica berlineză? I-a fost sau nu Furtwängler profesor? El îl recunoștea numai pe Hans Tissen ca mentor. Ce s-a întîmplat cu manuscrisele lucrărilor sale din

„Celibidache, inflexibilul“

aceia perioadă (teza despre Josquin des Prez)? Dar cursurile de Fenomenologie muzicală de la Mainz, Trier, există ele înregistrate? Celibidache vorbea (l-am auzit chiar eu) despre o reluare a studiului de la primele elemente - un fel de perioadă de aștează muzicală - în plină glorie berlineză, la îndemnul profesorului său Tissen în scopul de a-și clarifica sensurile adînci ale forme muzicale și a lupta împotriva tendinței juvenile spre efect. Există o referire fugitivă la acest foarte original episod dar el merită o investigație mai amănunțită: traseul inițierii budiste, care a avut un rol esențial în devenirea sa spirituală, este de asemenea o enigmă de analizat. Schița lui V. Cosma are meritul de a fi început defrișarea, dar rămîn multe aspecte pe care studii amănunțite la surse, în arhive și în enorma literatură existentă, ca să nu mai amintim și de ceea ce înseamnă deschiderea arhivelor sonore, le vor scoate la suprafață.

V. Cosma reflectă pe larg ecourile prezenței lui Celibidache la București în 1970, 1979 dar nu spune nimic despre motivele care au dus la ruptura cu țara și nici la refuzul autorităților de a găzdui cursurile de măiestrie dorite de Maestru. Nu se știe îndeajuns că propusese să țină cursuri internaționale de vară de 2-3 săptămîni anual, la București sau Sinaia; singura problemă ce rămînea de clarificat era aceea a unei orchestre pentru practică (Emil Simon ar fi vrut să pună la dispoziție Filarmonica clujeană). Oferta a fost respinsă de către Ministerul Culturii, ca și dorința lui Celibidache de a prelua Filarmonica bucureșteană, mai ales în urma intrigilor venite din lumea muzicală.

Celelalte secțiuni ale cărții sînt menite a demara defrișarea de care vorbeam prin publicarea unor materiale de presă. Mai întîi articolele apărute cu prilejul morții sale, și interviuri dintre anii 1965-1996 din presa românească. Acestea din urmă sînt îndeosebi interesante pentru că în ele îl regăsim pe artist autentic, cu simpatiile și idiosincraziile sale, cu replicile

esențializate, cu butadele sale. Și nu este vina lui dacă unii gazetari lipsiți de har sau pregătire pun întrebări banale sau de-a dreptul stupide; la acestea iritarea străbate sub cuvinte și răspunsurile sînt adesea tăioase. Întrebările vizează, mereu, aceleași teme: revenirea în țară, refuzul discului, citeodată și principii muzicale, dar gradul de interes variază și doar cîteva sînt cu adevărat revelatoare, în măsura în care s-a stabilit un dialog real.

Mai interesante sînt textele de presă apărute în presa străină la moartea artistului. Aria geografică cuprinsă este foarte largă și găsim materiale din aproape toată Europa, SUA, Brazilia și Japonia. Nu lipsesc nici aici textele convenționale, dar și pertinente analize estetice, nu întîmplător în special în zona germană. Și spre deosebire de textele românești unde tonul ceremonios nu lasă să treacă observații personale, maniera - în tradiția presei occidentale - este mult mai liberă, iar titlurile sînt de-a dreptul șocante („Descoperirea lentorii“, „Pentru unii era ultimul Maestru“, „Un ghimpe în inima culturii muzicale“, „Un mare ‘difícil‘“, „Sergiu Celibidache ne-a învățat să auzim“, „Gesturi autoritare împotriva autorității“, „Charismaticul care nu ocolea nici un scandal“, „Darling demon și dictator“, „Singurătate și măreție. Cuceritor al înălțimilor“, „Marele Mag“, „Un bădăran furios din Balcani sau un geniu?“, „Magia unui guru“, „Ultimul sfînt al muzicii“. Aceste titluri-bombă acoperă uneori texte pătrunzătoare și o neprecupețită admirație. Temele centrale - dîncolo de cîteva date biografice preluate identic probabil dintr-un material publicitar - sînt începuturile berlineze, relația respectuoasă cu Furtwängler, trauma psihică prilejuită de înlocuirea sa prin Karajan, „era Celibidache“ la Filarmonica din München, refuzul discului, dificultatea relațiilor sale cu breasla confrăților și cu autoritatea, oricare ar fi fost ea, non-conformismul său etc. În toate textele este subliniată originea sa românească. Unele analize estetice sînt de un real interes, atîngînd:

revelarea sonoră a unor principii compoziționale, filozofice și acustice, fuziunea dintre exactitate extremă și extaz mistic, caracteristicile interpretărilor sale în plan concret orchestral mai ales raportul special cu timpul muzical, trăsături care fac din el cel mai profund brucknerian al timpului nostru precum și alte observații ce vizează poetica sa muzicală atît de originală.

Presupun că din grabă nu s-a recurs la o formulă unitară în ceea ce privește traducerea sau redarea în original precum și unificarea trimiterilor bibliografice - ele se pot remedia pentru viitor.

O bibliografie românească mergînd în urmă pînă în 1936(!), o listă de filme și casete video sînt utile și mai pot fi completate. Foarte interesantă și în totală contradicție cu prejudecata unui repertoriu limitat, precum și dovada că documentele sonore nu lipsesc chiar dacă vîntul rezultatului pirateriei, este lista care încheie volumul și în care Viorel Cosma a adunat o cantitate de informație impresionantă. În general, deși V. Cosma consideră acest volum ca o fază incipientă într-o cercetare ce se cere continuată, acesta este o contribuție substanțială, care prin intermediul unei informații directe, nefiltrate - deci într-un anume fel pure - ne apropie, puțin, de Sergiu Celibidache, despre care Lorin Maazel spune: „În secolul nostru nu a mai fost nimeni care să fi dus o luptă mai acerbă pentru a apăra arta interpretării, pentru a atinge astfel nivelul suprem și a-l păstra cu perseverență“.

Elena Zottoviceanu

PREPELEAC

de Constantin Toiu

IDEEA DE CIOCAN

(27 febr.-2 martie 1978)

ÎNGRĂMĂDIREA de urne cu cenușe avînd pe ele fotografiile celor incinerati,... totul ca niște... lădițe?... orînduite într-un depozit... Toți foști activiști comuniști...ilegaliști, mulți dintre aceștia din urmă evrei... și care sînt expuși o oră,...în timp ce ceilalți?... numai o jumătate de oră... Senzație de kiosc de stațiune balneară... Karlsbad... lipsește doar fanfara...*Goarne de lut...*(?)...

Ceva imperial. Stalinismul ca urbanistică, vezi arhitectura lui semănînd cu cea mussoliniană, ca aleea „grandioasă”, ce duce la Vatican cu lampadarele ei, îndreptîndu-se către arhitectura cealaltă, a Renașterii, a Bazilicii San-Pietro a cărei cupolă a ridicat-o Michelangelo. Apoi, arhitectura totalitarismului german... Aceeași monstruoșitate e abstractă... Pustietatea suprafețelor...Puneți alături de o asemenea Alee de blocuri cu unghiuri ascuțite un bordei de paie cu acoperișul încărcat de lucruri gospodărești și unelte plus frînghia pe care atîrnă rufele multicolore întinse la uscat, - construcție oricum mai umană. Arhitectura totalitarismului de tip sovietic seamănă, în spirit, cu cel italian și german, iar urmele acestui mod de viață, oricare ar fi diferențele dintre puterile ce le susțin, sînt aceleași pînă în Siberia și pînă la Vladivostok...

* * *

În timpul, acțiunii din cînd în cînd apare CREȘA de monștri, creșa larvară, îngrijită și condusă de clasa dominatoare, care creșă este de fapt un soi de academie politică în care viitorii stăpînitari, ieșiți din „supa biologică” a viitoarelor cadre, încă mai palpită, inconștientă de direcția creșterii. Invers decît „Grădina plăcerilor” a lui Bosch, aici este infenul curat, inform, larvar, gelatinos, lipsit de orice formă, deocamdată, pregătit însă să se înscrie în viitor în *forma finală și incontrolabilă*...care este forma absolută a Puterii...

Sunetele acestei CREȘE-ACADEMII... mișcările, forfota neobosită a mormolocilor, viitorii stăpîni, deci, lacul incremenit de puzderia de făpturi neclintite, înghesuite, oarbe încă, dar tresăltînd de pe acum de fiorul Forței fără nici o limită sau fără vreun gest de insubordonare.

* * *

AMINTIND de arhitectura totalitaristă care s-a întins pînă în Siberia, ale cărei orașe mai mari se confundă *ca linie stilistică* de construcție cu noile cartiere din Brăila,... Galați,... de București nu mai vorbim... întîmplarea de la T., hotelul din centru în care sîntem cazați, camera pe care nu putem s-o deschidem, deși avem cheia în mînă, însă ivărul ușii, stricat, se învîrte fără folos, un defect care ne amuză; și, tot învîrtind noi ivărul ca pe-o morișcă, o femeie voinică, *rurală* în mod vizibil, după mișcările și portul ei întreg, cu o mătură în mînă, una din cameriste, desigur, trece pe lingă noi cu un suris al ei de femeie simplă, rudimentară. O oprim din mers și îi arătăm ivărul stricat; iar femeia începe să ridă ducîndu-și palma la gură țărânește, ride, precis, ca muierile de prin satele noastre și dă din umeri la întrebările pe care i le punem cit de cit pe rusește în legătură cu ivărul, clanța stricată, din vina căreia nu putem să intrăm înăuntru... Ea dă din umeri și spune tare *Nicevo!* și face un gest cu mîna în sens că s-o lăsăm baltă; asta-i situația: *Nicevo!* - cunoșteam mai de mult expresia intrată și în romanele din literatura română, însă nicaieri ca aici, nu-i înțelesesem conținutul exact și folosirea expresiei *în mediul ei natural*. Îmi aduc aminte de această femeie, - cumsecade de fapt, primitivă însă,

- ca de un eșec propriu-zis al regimului lui Lenin care spusese totuși că nu Rusia era locul cel mai potrivit pentru sădirea ideilor comuniste. Nu am văzut un loc mai puțin potrivit tehnicii și răspîndirii ei, în formele civilizate, deși Rusia avea să devină una din țările energiei nucleare cele mai înaintate, plus aventura cosmică. Față de acestea, înapoierea populației din provincie, mai ales, este dezastruoasă... Femeia, pe care o rugăm insistent să ne ajute cu ceva, să demontăm broasca ușii ca să intrăm în cameră, cerîndu-i prin cuvînte răsplată rostite în limba rusă,... *clește*,... *ciocan*,... să demontăm broasca, - *șurubelnița* nu știm, - dar *ciocanul* ni se pare cea mai obișnuită unealtă, mai ales că el, *ciocanul*, figurează pus peste *seceră*, zugrăvit pe drapelul roșu sovietic; *ciocanul*, făcînd semn cu miinile, toți, care mai de care, doar-doar ne vom face înțeleși,... ni se pare, în acest moment, instrumentul universal al civilizației omenești; femeia însă nu înțelege, deși unii rostesc limpede cuvîntul în limba rusă, însoțindu-l cu semnele respective pe care le-ar pricepe și-un mut; ei bine, camerista noastră nu știe, n-a văzut, n-a auzit de ciocan, și ride de noi din ce în ce mai tare privindu-ne cum ne agităm să ne facem înțeleși. Ceva-ceva, tot s-a înțeles, deși în felul ei, fiindcă ea, în chip de concluzie, apucă bine mătura în mînă, mătura simplă, gospodărească. și începe să dea cu ea pe jos, rîzînd ca mai înainte, în timp ce noi ne oprim din explicațiile noastre, pîncepînd că ea atît știa, - și ne arăta cum, - anume doar să mature, și-atît.

Un confrate de-al nostru, un german, de la noi, pășise la fel în Mongolia: un mongol, foarte simpatic, de altfel, care tot așa, nu știa ce este ciocanul, și la ce servește el. Trebuie să-i explice mult timp rolul uneltei. O iurtă, în adevăratul înțeles al cuvîntului, *se leagă*, nu se bate în ea cu ciocanul; pentru înțelegerea acestui instrument și *intrarea în dotare*, în sinul populației nomade, mai trebuie să treacă secole...

* * *

SIGUR, se poate spune că era vorba de un caz izolat. Analfabeți și înapoiati sunt pretutindeni. Astfel încît n-ar trebui să generalizăm.

Bineînțeles... Totuși, ideea că această sculă,... *ideea de ciocan*,... unealta primitivă, pe care, dacă o apuci de coadă, *poți bate ceva*, - în plină lege a gravitației, - a servit ca imagine... siglă,... ca simbol,... înscris pe o flamură revoluționară. Acest lucru este, oricum, ceva prea puțin față de geniul uman atît de inventiv și-de spiritual. Înțeleg pentru maimuțe; dacă ele ar avea vreun imperiu, și nevoie de un scop, cit mai concret: să-și confecționeze, ele, drapelul lor, *cu una seceră* peste care *stă culcat ciocanul*, - acel lucru nemilos care...

P.S. Tîrziu de tot aflasem și de proverbul chinezesc, pe care nu-l pot formula într-o traducere cit de cit firească, însă al cărui înțeles, - al proverbului, - este că un ciocan e totdeauna făcut, ori nimerit, să bată la loc imediat cuiele, rebele, realinindu-le, cap cu cap, la aceeași, strictă, înălțime totalitară.

În legătură cu însușirea tehnicii occidentale de către Rusia barbară și înapoiată prin decretale lui Petru cel Mare, - luîndu-se din Europa doar meșteșugurile și nimic altceva, cultural, - este de pomenit formula lui Emil Cioran despre imitația aceasta, - anume „parazitismul genial”, al unei lumi întîrziate, de lene și de incapacitate meșteșugărească mai de soi... Rusia, mai devreme, cucerise Siberia cu armele de foc născocite tot de apuseni.

DIASPORA LA PLURAL

de Paul Miron

Scrisoarea XXIV

Bonn, vineri...

Domnișoarei Josefa von Kaulbach
München

Dragă Josefa,

ÎN BONN îți scrie Enache, prietenul tău. Întîrzierea se datorește faptului că mi-e frică să nu-mi găsești prea multe greșeli de limbă și ortografie și să-mi dai o notă proastă la examen. Petrișor Carp mă corectează și astfel îmi mai trec fiorii de teamă, închipuindu-mi judecata ta. Am primit cele două scrisori de la tine. Abia aștept să mă întorc la München, deși și aici e frumos. Greu este să înțelegi graiul renan după ce te-ai obișnuit - nu fără chinuri - cu acela bavarez. Gazda amicului Carp, Alois Braubacher, e profesor de matematică și de felul lui de la Köln. Cînd mă vede, se grăbește să-mi spună o glumă și ride, și ride! Nu știu, dacă se veselește de spusa lui sau ride de mine că n-am înțeles nimic. Rîd și eu, ce să fac? Bănuiesc că e vorba de doi scamatori, Tünnies și Schäl, care se ocupă de tot felul de boboabe și măscări după cum mi se pare urmărind geșturile amfitrionului. Doamna Braubacher, stăpîna casei, se simte obligată să-mi explice ea înțelesul ascuns minții mele pînă ce, pe plic, dă laptele în foc sau rața friptă din cuptor se preface în scrum.

Miercurea trecută am vizitat orașul. Am intrat în catedrala zidită la 1270, dar n-am găsit nimic interesant în afară de o statuie măreață în bronz a lui Beethoven. Mă duceam să caut casa în care s-a născut compozitorul, coboram spre Rin, cînd am avut o întîlnire memorabilă. Înainte mea mergea, sărînd cînd pe un picior cînd pe altul, o fată de vreo 14-15 ani, însoțită de o doamnă în vîrstă. S-a împiedecat deodată de un pietroi, a căzut și și-a julit genunchiul care sîngera. Am alergat și i-am ajutat să se scoale, i-am curățat rana de praf și i-am legat-o cu o batistă. Doamna - era guvernanta bieteii victime - s-a prezentat: Fräulein Levater, apoi a spus și numele copilei: Elisabeta principesă de Wied. M-am recomandat la rîndu-mi spunînd din ce țară provin, dar nici una din ele nu auzise vreodată de România. „E cumva pe lingă Brazilia? Acolo a călătorit unchiul meu Maximilian”, zise prințesa. „Domnul Sauerwein, profesorul meu, mi-a descris pînă și ultima stîncă stîngeră din Marea Britanie, dar despre țara dumneavoastră n-a suflat

nici un cuvîntel. Aș vrea să aflu mai multe. Aveți tigri, lei, cămile?” - „Urși și lupi, altele, dar nu ducem lipsă nici de vulpi, nici de mistreți.” - „Ce interesant! Veniți miine la ceai la noi; fratele meu Otto, care este foarte bolnav, s-ar bucura să audă ceva dintr-o țară atît de depărtată.” Am rămas încurcat. Guvernanta nu părea de acord la început, dar pînă la urmă, mi-a scris adresa pe o cartolină ornată cu o coroană de aur.

A doua zi am sunat la ușa unei vile impunătoare, aproape de castelul Popelsdorf. Un lacheu mi-a deschis și s-a apucat să mă dezbrace de palton. N-am vrut să-l las, dar am capitulat de teamă să nu-mi rupă mincecele cusute cu artă de domnul Talic de la Fălticeni. În salon m-a primit prințesa; prințul Otto, un copil delicat, alb precum cașul, a fost adus într-un cărucior. Mă privea cu ochi mari și triști. Cît am stat a trebuit să povestesc cite și cite despre țara mea. Le-am spus istoria cu ciobanul care în noaptea sfîntului Andrei, patronul hoților și al lupilor, s-a suit într-un copac să asculte ce misiuni împarte sfîntul bestiilor. La urmă a rămas numai un lup bătrîn, știrb și schiop: „Eu ce mînînc, sfînte Andrei?” - „Mînîncă-l pe ăsta din copac!” Otto a adormit oboșit, dar încîntat; prințesa mi-a mărturisit că scrie poezii, are un volum întreg. Mi-a citit una despre Bonn, orașul atît de iubit de ea. Și-a ales un pseudonim, Carmen Sylva, dar m-a rugat să n-o trădez la nimeni, fiindcă e încă secret. A fost o după-amiază plăcută. La despărțire, după ce am aflat că-i plac călătoriile - tocmai se întorsese din Italia și Elveția, unde fusese cu părinții - am invitat-o să vină odată în România. M-a privit lung cu ochii ei albaștri senini și a murmurat: „Mai bine să rămînă un vis!”

Îmi pare rău, că n-am copiat poezia să ți-o aduc, mai ales că vrei să studiezi la Bonn. Universitatea de aici, înființată în 1756, a fost închisă la 1789 sub ocupația franceză și redeschisă în anul 1818. Are 700 de studenți și încă nici o studentă. Mă bate gîndul să mă imatriculez și eu, deși mă simt prea bătrîn. Simbătă plec de aici, vreau însă să mai văd Kölnul. Mă mai aștepti? Am zîmbit de unu'singur cînd am citit că ți-e frică de urîtenie. Fii pe pace! Frumusețea ta izvorăște din neprihănire. Te sărută rătăcitorul tău logodnic nr. 3, cel care îmbrățișîndu-te se purifică, Enache.

■

POLIROM

NOUTĂȚI
mai '98

Cornel Ungureanu
A muri în Tibet

Serge Moscovici
**Psihologia socială
a relațiilor cu celălalt**

Elena Niculiță-Voronca
**Datinele și credințele
poporului român**
adunate și așezate în ordine mitologică

Dan Stanca
Muntele viu

Michael Pollak
Viena 1900 O identitate rănită

În pregătire:

Paul Zumthor

Babel sau nedesăvîrșirea

CARMINA BURANA Antologie de poezie latină medievală (ediție bilingvă)

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel.& Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C.Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)6138978
Brașov, str. Toamnei nr.7, bl. 4, Tel.& Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

CĂRȚI STRĂINE

prezentate de
**Andreea
Deciu**

Helas, feminismul...

SÎNT aproape cincizeci de ani de cînd manifestul feminist al imprevizibilei și impetuoasei Simone de Beauvoir a șocat și chiar scandalizat cercurile intelectuale franțuzești. De atunci, feministele au continuat să șocheze, să provoace scandaluri, dar din ce în ce mai puține, apropiindu-se, mai ales peste ocean, atît de mult de o normă oficială, încît multe regretă vremurile militantismului periculos și temerar de demult. Firește, nici o feministă de bun simț nu va consimți la ideea, falocrată și provocatoare prin definiție, că am trăi într-o lume a șanselor și posibilităților egale. De fapt, nici o ființă de bun simț nu va accepta o asemenea idee...

Al doilea sex, prin însăși scurgerea timpului de la momentul primei apariții la cel al traducerii românești oferite astăzi de editura Univers, e o carte greu de calificat. Interesantă, extrem de agteabilă ca lectură, fără îndoială, pentru că Simone de Beauvoir e o bună scriitoare, iar traducătoarele Delia Verdeș și Diana Bolcu au reușit o tălmăcire de remarcabilă calitate. Însă categoric depășită la nivelul informației propriu-zise (textul geme de psihanaliza primei jumătăți a secolului), deloc scandalosă după gusturile unui public actual, cituși de puțin îndrăzneată ca viziune filozofică. Mai mult, cum nu degeaba i-a reproșat la momentul convenit mișcarea feministă, studiul este uneori de un izbitor antifeminism. Nu pentru că Simone de Beauvoir ar afișa acea atît de antipatică detașare, foarte ușor de întîlnit și astăzi, a femeii intelectuale jenată să își discute statutul de inferioritate și de aceea doritoare să îl anuleze ignorîndu-l, ci mai curînd pentru că preia fără a părea că își dă seama, stereotipuri culturale ale unei perspective masculine, judecînd din perspectiva lor *femeia*. Amestec de feminism pe care numai prin reconstrucții istorice îl putem recepta ca fiind radical ori curajos, dar și de antifeminism involuntar (sau nu, rămîne de văzut), *Al doilea sex* e, orice s-ar spune, puțin dezamăgitoare pentru un manifest copleșit de atîta faimă.

Cartea are două volume, și oricît de neobișnuite ar fi asemenea remarci, trebuie să recunoșc că mi s-a părut considerabil mai interesant al doilea dintre ele. În primul volum de Beauvoir concepe o teorie filozofică a feminității ca Alteritate într-un univers mental și real construit și populat de bărbați. Teoria este ulterior confirmată de autoare prin excursuri în is-

toria culturii (comprimată uluitor în cîteva pagini care își păstrează coerența și nivelul de interes în ciuda schematismului), în psihanaliză, mituri, și chiar în materialismul istoric, curent foarte important, se știe, în lumea intelectuală franceză a acelor ani. În final, Simone de Beauvoir se dovedește capabilă a practica o subtilă critică literară feministă pe romanele lui Montherlant, D.H. Lawrence, Stendhal, și pe poezia lui Claudel și Breton. Textele alese sînt generoase pentru o abordare feministă, astfel că și comentariul autoarei e pe măsură; dar, la urma urmelor astăzi s-au tocit multe demersuri feministe pe *Fii și îndrăgostiți* al lui Lawrence, de pildă. De Beauvoir nu strălucește la nivelul analizei punctuale, de detaliu, ci mai curînd în planul reconstrucțiilor de amploare, legate de mentalitate culturală și de stereotipii intelectuale. Spre exemplu, pornind de la constatarea că prin căsătorie, care încearcă să legitimizeze senzualitatea, eroticismul e de fapt anulat, autoarea declară că marile mituri ale iubirii sînt în mod fundamental povești de adulter sau de dragoste interzisă. Tristan este, după de Beauvoir, epopeea adulterului. Prin corelație, mitul femeii apare și el atunci cînd adulterul este cultivat ca temă literară, astfel încît femeia redevine personaj mitic în jurul lui 1900, cînd dragostea extramaritală e un subiect favorit de roman.

Al doilea volum reia cumva raționamentele din primul: după ce a interpretat datele biologiei feminine pentru a schița o identitate feminină în volumul întîi, cel de-al doilea reduce femeia la o serie de roluri, studiate cu minuție și sagacitate, copila, tînără, femeia aflată în procesul inițierii sexuale, lesbi-ana, soția, mama, prostituata, narcisista, îndrăgostita, femeia mistică și femeia independentă. Lesne putem observa că acestea sînt roluri eteroclitice, care vin din planuri diverse ale vieții femeii, unele din zona socialului, altele dintr-un spațiu stricte mental. Clasificarea nu ține cont nici de o dimensiune istorică, diacronică, în sensul că stipulează un prototip feminin invariabil în timp sau cultură. Tocmai aici aflu eu "păcatul" antifeminist al autoarei: a porni de la premisa că există anumite roluri feminine imuabile, neinfluențate de conjuncturi, sau de un context anume echivalează e periculos de aproape de a o transforma din prototip în stereotip. *Femeia*, astfel tipologizată, (re)devine captivă unor scheme sociale care o ținutiesc

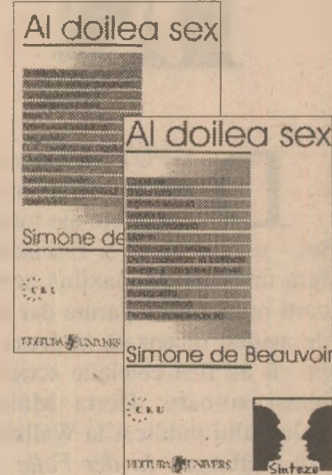
la un rol și îi dictează atît comportamentul cît și universul interior, deci îi prestabilesc identitatea.

Că acesta este subtextul subversiv (pentru o politică feministă) al scriitoarei o dovedește cel mai limpede capitolul "Viața de societate" din al doilea volum. După ce a stabilit în prealabil că Ea este Alteritate, că e învățată din copilărie să se perceapă pe sine însăși ca obiect al conștiinței altuia, a bărbatului în mod fundamental, și nu ca subiect autonom, de Beauvoir construiește o analogie suspectă între natură și femeie. "Prin podoabă – susține autoarea – femeia se înrudește cu natura, împrumutînd de la aceasta necesitatea artificului; ea devine pentru bărbat o floare, o piatră prețioasă. Înainte de a-i oferi unduirile apei, caldă moliciune a blănușelor, ea și le însușește. Mai intim decît de la bibelouri, covoare, perne, flori, ea a luat de la pene, perle și brocarturi atingerea mătăsoasă pe care o are carnea ei; aspectul lucios, contactul lor moale compensează asprimea universului erotic de care are parte; și prețul lor este cu atît mai mare în ochii ei cu cît senzualitatea sa este mai nesatisfăcută. Dacă multe dintre lesbiene se îmbracă viril, nu este numai din spirit de imitație al bărbaților și din sfidare la adresa societății; ele nu au nevoie de mîngîierea catifelei și a mătăsii pentru că surprind într-un trup feminin calitățile lui pasive. Femeia sortită asprei îmbrățișări masculine – chiar dacă îi place, și cu atît mai mult dacă nu simte nici o plăcere – nu poate îmbrățișa altă pradă carnală decît propriul ei corp; îl parfumează pentru a-l preschimba în floare și strălucirea diamantelor pe care și le pune la git nu se deosebește de aceea a pielii sale". Oricît de magnifică ar fi, literar, această imagine a odaliscei autoerotice și condamnată la narcisism, mă tem că ea e și greu de înghițit de feministele zilelor noastre. Femeia-decor, care își savurează ca pe un deliciu estetic propria senzualitate construită pentru Celălalt, dar adresată în chip subtil-pervers sieși, este mai aproape de eroinele proustiene decît de o faptură reală. De fapt, toate aceste roluri feminine construite de Simone de Beauvoir sînt stilizări ale unor personaje imaginare, preluate din literatură, de cele mai multe ori, deci asumate dintr-un canon masculin și reinterpretate de autoarea cu o bună doză de involuntară complicitate cu acel *El* advers și dominator. Întrebarea elementară, așadar, este: toate aceste roluri recompun o identitate feminină, sau sînt mai curînd umbrele seducătoare ale unui univers feminin straniu, con-torsionat în propriile sale con-

stringeri și contradicții, și misterios? Femeia pe care o descrie Simone de Beauvoir e fascinantă ca *personaj*, ca faptură ficțională, mai curînd decît ca om în carne și oase. Dacă una dintre răspîntiile teoretice ale feminismului este așa-numita chestiune a *diferenței* (sînt femeile precum bărbații, sau în chip esențial diferite?), răspunsul dat în *Al doilea sex* e lipsit de echivoci: femeia e *altfel*. Dar această diferență e impusă inițial (nu te naști, ci devii femeie, susține din primele pagini autoarea), iar mai tîrziu asumată. Feministele de astăzi, unele dintre ele, își asumă diferența orgolios, și-o declară, și-o arogă, în vreme ce la Simone de Beauvoir e mai curînd vorba de o supunere, în cel mai bun caz savurată cu masochism și tristețe perversă.

Orice "reproș" feminist adus scriitoarei se izbește însă de inconstanța atitudinii ei. La sfîrșitul celor peste 700 de pagini, cît însumează împreună volumele, e greu de decis ce înseamnă femeia pentru Simone de Beauvoir, dacă ea are o identitate esențială, aflată dincolo de inventarul de roluri impuse și asumate din exterior, sau dacă e reductibilă la ele. În fragmentul pe care l-am citat adineauri mi se pare clar că a doua variantă e cea valabilă. Dar cîteva pagini mai încolo de Beauvoir afirmă: "Multe defec-te care li se reproșează femeilor: mediocritate, meschinărie, timiditate, îngustime, lene, frivolitate, servilism, exprimă pur și simplu faptul că orizontul lor este închis. Femeia este, zice-se, senzuală, se tăvăleşte în imanență; dar mai întîi a fost închisă în imanență". (Sublinierea îmi aparține.) Dar chiar și aici, protestul feminist este minim: Simone de Beauvoir subscrie la o viziune masculină, pe care o amendează doar recunoscîndu-i proveniența, dar fără să încerce o clipă să o conteste, cum încearcă alte teorii feministe.

Pun toate aceste "infidelități" feministe ale cărții pe seama surselor analizei: femeile despre care vorbește Simone de Beauvoir sînt femeile analizate, descrise, catalogate de bărbați. Ca și Mary, personajul Virginiei Woolf din *A Room of One's Own*, care odată ajunsă în arhivele marii biblioteci din Londra constată cu stupefacție cît de mult s-a scris și gîndit despre femeie de către bărbați, pricepînd astfel că imaginarul nostru colectiv e bîntuit de imagini strict masculine ale feminității, Simone de Beauvoir construiește și ea o femeie în plin univers cultural și intelectual populat de bărbați. La apariția cărții, aflăm din prefața semnată de Delia Verdeș, intelectualii bărbați ai timpului au fost scandalizați mai cu sea-

Simone de Beauvoir - *Al doilea sex*, două volume, traducere de Diana Bolcu și Delia Verdeș, prefață de Delia Verdeș, Editura Univers, București 1998, 292+455 pagini, preț nementionat.

mă de aspectele legate de sexualitatea feminină descrisă în paginile ei. De ce oare? Simone de Beauvoir nu emite reflecții personale pe această temă, și nici nu vorbește dintr-o experiență personală, ci preia informații din tratate serioase semnate de bărbați. Eroinele ei descind fie din studii de psihanaliză, toate scrise de bărbați, fie din romane, dintre care puține sînt scrise de femei, iar cînd sînt, autoarele sînt mai cu seamă Colette sau Virginia Woolf.

Prejudecățile intelectualiste ale autoarei sînt cel mai lesne de depistat în capitolul despre prostituate și hetaire. Stînjenită în investigațiile ei, de Beauvoir se oprește o clipă scuizîndu-se către cititor: "tîrfele nu pot fi ușor psihanalizate, sînt stîngace în a se descrie și se ascund în spatele clișeelelor". Dar dincolo de orice lectură iritat-feministă, *Al doilea sex* este o carte excepțională. Dacă o acceptăm drept ceea ce este, deci *nu* un tratat feminist în sensul actual al termenului, putem descoperi farmecul scriiturii, splendidele stampe cu femei pe care le creează autoarea. "Cu acul sau croșeta, femeia își țese trist însuși neantul zilelor ei"; despre plînsul femeii: "dîra umedă de pe obraji, arsura pe care-o simte sub pleoape este prezența sensibilă a sufletului ei dureros; dulci pe piele, abia sărate cînd ajung pe limbă, lacrimile sînt totodată o tandră și amară mîngîiere; chipul ia foc sub o șiroire de apă iertătoare; lacrimile sînt în același timp plîngere și consolare, febră și răcoare liniștitoare". Astăzi, *Al doilea sex* greu își mai relevă vehemența de manifest. Timpul l-a domolit și îmblînzit, transformîndu-l în literatură. Pentru feministe, metamorfoza e puțin îngrijorătoare. Pentru simplii cititori, e probabil binevenită.

ÎN CAPCANĂ

DISPUTA declanșată de tentativele de a compara cele două fețe ale totalitarismului - comunismul și fascismul, - conferă un grad de maximă acuitate unei cărți nu demult apărute dar nu într-atît de asiduu recenzată în presa germană, pe cît au fost celelalte scrieri ale aceleiași autoare: Herta Müller. Titlul volumului publicat la Wallstein Verlag din Göttingen *In der Falle* - „În capcană” se înscrie în imaginarul ce structurează un așa-numit spațiu „cinegetic al terorii” reperabil în majoritatea prozelor autoarei (admițînd că este permisă utilizarea unei astfel de formule spre a denota ororile totalitarismului, percepute la nivel subiectiv, individual). De altfel, în romanele Hertei Müller, relația dintre victimă și călău este determinantă, la nivelul semantic al narațiunii. Personajele centrale (cel mai adesea alter-egouri ale autoarei) se află într-o goană permanentă, gîtuite uneori de o spaimă asemănătoare celeia pe care o încearcă animalul hăituit în fața țevii de pușcă, stăpînite de frica de a nu cădea cumva în capcană, de a nu rămîne prinse în vreo cursă. ...Titlurile românești ale celor două romane traduse și publicate la Editura Univers: *Herztier* - „Animalul inimii” și *Der Fuchs war damals schon der Jäger* - „Încă de pe atunci vulpea era vînătorul” se înscriu și ele în ceea ce am denumit spațiul cinegetic al terorii...

In der Falle nu este însă un roman ci un eseu, - mai exact, o prelegere de poetică din ciclul organizat de „Haus der Sprache und Literatur” de la Bonn. Cum spuneam, cartea nu a prea reținut atenția criticii poate și fiindcă-a apărut la o editură mai puțin cunoscută, poate și pentru că dimensiunile ei, doar 60 de pagini, sunt reduse. Deși programatic înscrisă în sfera poetologiei, cartea Hertei Müller nu este o carte despre literatură în sensul absolut al termenului. Autoarea admite de la început, de pe prima pagină a volumușului, că literatura se poate naște și prin transcrierea fidelă a evenimentului trăit în toată intensitatea sa, această intensitate fiind elementul generator al literarității. Textul literar nu fuge în spatele unei realități date, documentabile istoric. El reușește prin caracterul său autarhic, prin detaliile de sens să constrîngă întregul - făcîndu-l imaginabil. Aceste postulate, formulate de Herta Müller, sunt completate de convingerea că elementul singular poate deveni exemplar pentru mii de situații și întîmplări dar că acest miracol nu se poate produce în afara literaturii.

Cartile singulare despre care Herta Müller scrie în acest volum au fost la rîndu-le plătite cu un preț mare, mult prea mare, de către autorii lor. Cei trei aleși de scriitoarea germană originară din România nu sunt nici foarte cunoscuți de marele public și nici nu trec

drept novatori ai discursului literar - decît în măsura în care acesta devine, sub pana fiecăruia din cei trei, o modalitate de a înfrunta o angoasă existențială, provocată de permanenta amenințare a morții ori de apăsătoarea - insuportabila pentru autoare - perspectivă a supraviețuirii cu condiția unor compromisuri de conștiință. Înainte de a scruta destinul fiecăruia dintre cei aleși și desigur, textele lor, Herta Müller îi definește dintr-un alt unghi decît cel strict literar: „Autorii acestor texte au fost pentru mine, prin cărțile lor, ani de-a rîndul oameni a căror prietenie mi-aș fi dorit-o și mi-am închipuit-o pe cînd, în România lui Ceaușescu, mă aflam în căutarea unui sprijin. În textele lor am aflat o imagine umană după care tînjeam, pe cînd nu știam ce se va întîmpla de la o clipă la alta cu mine și nici cu mina de prieteni apropiați. Aceste modele umane lipseau într-un mediu care, fără să-și pună întrebări, se acomoda cu ceea ce era mai rău.”

CINE sunt acești trei prieteni care au ajutat-o pe Herta Müller să reziste dictaturii ceaușiste fără a face compromisuri, ferind-o și de căderea în capcană?

Cel dintîi: Theodor Kramer, un evreu austriac scăpat ca prin minune de genocidul nazist, emigrat la Londra, chinuit de dorul țării în care s-a născut, în care se și reîntoarce după 33 de ani spre a muri, cu o valiză plină de poezii. Kramer, autorul a peste 10 mii de poezii, este un poet mort de mult - scrie Herta Müller, adăugînd că despre poezii morți, spre deosebire de funcționarii de la ghișeu, se poate vorbi la „prezent” și după ce ei nu se mai numără printre cei vii. Urmează Ruth Klüger, autoarea unei autobiografii intitulată „weiter leben” publicată la Göttingen în 1992, autobiografia fiind între altele și cronica internării ei, împreună cu mama, în lagărul morții, la Auschwitz; Ruth Klüger, devenită o autentică instanță morală, trăiește alternativ în Germania și în Statele Unite. În volumul „In der Falle” ea este autoarea care catalizează cel mai puternic, din triada aleasă, rigorismul moral al Hertei Müller dar și unele foarte incitante observații stilistice. În cele din urmă, eseu se transformă într-un fel de tratat de stilistică a moralei. La fel ca lectura textelor autorilor studiați, și lectura eseului Hertei Müller „reclamă pas cu pas, din partea cititorului, o poziție etică” - cum afirmă autoarea la pagina 33 referindu-se la textele lui Ruth Klüger. Între textele lui Theodor Kramer, cele ale lui Ruth Klüger și în sfîrșit, poemele Ingai Müller cea de-a treia autoare-model, există cel puțin o similitudine esențială definită explicit de autoarea eseului: dictaturile pot asmuți una împotriva celeilalte și cele mai mari

asemănări dintre oameni. Prin tot ceea ce au creat din propriul lor imbold, Kramer, Klüger și Müller (Inge) s-au îndreptat unul înspre celălalt. Ei sunt foarte asemănători prin structura psihică dar iremediabil inegali, în culpă. Toți trei au fost însă, în mod aproape identic, forțați să facă niște experiențe limită. Au ieșit ei triumfători din aceste experiențe? se poate întreba mereu cititorul. Moralmente, da. Practic însă, nu. Și aici urmează o explicație care cere un excurs obligatoriu prin lectură, în tipologia „artizanilor” capcanei - aceștia putînd fi neînfricați, de bună voie puși la dispoziția sistemului, apoi fricoși, acționînd la indicații, pe urmă complici pasivi al căror crez suprem este „capul ce se pleacă sabia nu-l taie” și în sfîrșit, refuznicii; dezertorii din convingere sau din neputința de a pricepe logica dementă a aparatului.

Evident, aceștia din urmă sunt și cei care nu vor scăpa totdeauna cu viață din ghearele dictaturii, din capcana întinsă să-i prîndă. Căci, Herta Müller crede că dacă un „făptaș ce nu cunoaște frica de Dumnezeu” nu ar fi construit cursa, dacă nenumărați alți făptași din specia celor fricoși, secondați de oportuniști, nu ar fi întreținut în stare de funcționare această cursă, „nici unul dintre cei trei autori nu ar fi fost înfrînt.”

Un cronicar german al cărții se întreba cu falsă inocență dacă nu cumva în orice capcană trebuie să se afle și o momeală? Dar - la rîndul nostru, putem întreba cu aceeași retorică ignoranță: nu se poate cădea într-o capcană și din eroare sau, pur și simplu, fiindcă așa-zisa capcană este întinsă cu bună știință în calea pașilor celui dinainte condamnat? Or, printre cei dinainte condamnați se numără intelectualii care vor și pot rămîne integri, cu prețul vieții sau al anihilării lor fizice. Numai că doi dintre cei trei autori pe care Herta Müller i-a simțit aproape în anii dictaturii comuniste din România sunt evrei. Cît despre Inge Müller, ea s-a situat de cealaltă parte a baricadei: ea a fost „unul din acei copii ai lui Hitler cu cheia raiului la gît”. Ea nu putea decît ipotetic să fie vinovată - în realitate, a suferit povara întregii generații de după 1945: a trăit într-un stat care s-a debarasat peste noapte de național socialism, aruncîndu-l în circa apusului, și declarîndu-se în mare grabă „antifascist”. Inge Müller, pentru care morala personală era o calitate firească, a refuzat să primească Crucea de Oțel pentru meritele ei în calitate de soră medicală care a salvat de sub ruinele Berlinului puținii supraviețuitori ai bombardamentelor. În fața nedreptăților istoriei și a urgiei celor două dictaturi, ea se retrage în literatură, este vreme de 13 ani soția dramaturgului

Heiner Müller și coautoare a unor piese de teatru... Poemele ei sunt scrise în stare de maximă alertă a sensibilității, în pragul unei prăbușiri ce pare iminentă. Dar poemele ei, circa 100 scrise între 1954 și 1966 cînd și-a luat singură viața, nu figurează în nici o antologie de poezie est-germană, constată Herta Müller. Interpretările de text, pe care autoarea acestui tratat despre capcană, literatură și morală le-a făcut, reprezintă și un act de dreptate pentru cei trei autori nedreptați...

COERENȚA internă a cărții Hertei Müller, este garantată de refuzul de a separa literatura de morală, de capacitatea autoarei de a aduce în permanență mărturia propriei ei experiențe de viață în vremea dictaturii. Și nu în ultimă instanță, de finețea cu care în destinele și textele celor trei autori, ea distinge componentele fundamentale ale totalitarismului indiferent dacă în cauză se află fascismul sau comunismul. Ultima întrebare pe care lectura acestei cărți o ridică ar fi: de ce, totuși, literatura deține o funcție salvatoare, izbăvitoare pentru cei sortiți aprioric, prin refuzul lor de a face compromisuri, să fie victime ale unei dictaturi? Iată cîteva răspunsuri - aflate în paginile acestei cărți. În România, scrie Herta Müller, mulți oameni au aflat un reazăm în poezie. Poeziile se potrivesc stării de nesiguranță, ele sunt punct fix în mintea noastră, prin cuvintele lor, ele ne ajută să ne stăpînim pe noi înșine. Dragostea pentru lirică, în Estul Europei, așa cum Herta Müller o cunoaște și o mărturisește, este un lucru ciudat. Poeziile structurează teama în cuvinte străine, gata făcute. Și nu doar refuznicii își au poeziile lor. Făptașii temători, complicitii și oportuniștii își au, și ei, propriile lor poezii. Nu numai fiindcă Herta Müller pare a avea perfectă dreptate, nu doar pentru că rigorismul ei moral este pe cît de legitim, pe atît de exemplar, nu doar pentru că nenumărate pasaje au ca sisteme de referință România, această scriere ar trebui neapărat tradusă la noi. Ci și pentru că se manifestă încă, subtil dar persistent, tendința de a admite că între complicitate, acomodare cu sistemul și dizidență, sau refuzul de a colabora - nu ar fi prea mari diferențe.

Rodica Binder
Deutsche Welle - Köln

OCTAVIO PAZ - MARIN SORESCU

A ÎNCETAT DIN VIAȚĂ, la câteva zile după împlinirea vârstei de 84 de ani, poetul și eseistul mexican Octavio Paz, laureat al Premiului Nobel pentru literatură în 1990. Omagiindu-i memoria, reluăm din volumul lui Marin Sorescu *Tratat de inspirație* (Ed. Scrisul Românesc, 1985) evocarea uneia dintre întâlnirile lor, precum și câteva poeme ale lui Octavio Paz în talmăcirea regretatului nostru poet.

AM EVOCAT cu alt prilej câteva întâlniri cu poetul mexican, lăsând de o parte discuțiile referitoare la poezie și climatul în care s-a format. Așa aici un mic fragment de jurnal.

Duminică, august 1981

Paz - Bunicul meu a fost prozator, primul care a scris în Mexic despre viața indienilor. Scriitor modest, dar care s-a bucurat de succes. Avea o imensă bibliotecă. Aici am venit eu pentru prima dată în contact cu cultura. Citeam clasicii greci și romani. Îmi aduc aminte (*Octavio zîmbește*) cum mă roșeam cînd dădeam peste pasaje mai tari, referitoare la viața intimă, pe care mai tîrziu le săream pur și simplu. Mă întreb de Paris. Da, l-am cunoscut foarte bine. L-am cunoscut bine pe Supervielle, la care am și locuit o vreme. Avea niște fețe foarte frumoase, și toți le făceau curte. L-am cunoscut și pe Tristan Tzara. Pe vremea aceea era certat cu Breton. Benjamin Péret, de care m-a legat o frumoasă prietenie, mi-a spus odată câteva lucruri profetice: suprarrealismul, zicea el, și-a trăit veacul, și-a îndeplinit misiunea. Acum el trebuie să stea ascuns, să existe subteran. Cred că avea dreptate. O mișcare suprarrealistă ar fi un nonsens. Tot de la el am auzit un minunat elogiu adus femeii. Femeia e păstrătoare a secretelor vieții. Bărbații habar n-au de ele. Și știi ce e groaznic? Femeile vor să devină bărbați! Luptă să aibă aceleași drepturi! Am locuit o vreme în casa lui Péret. (*Rizînd*) Nu i-am luat nimic. Am dat, sub birou, peste un geamantan de documente. Le-am răsfoit din curiozitate. Scrisori, fotografii ale suprarrealiștilor. Știu că era o fotografie a soției unuia dintre ei, goală pînă la briu. O pictoriță foarte frumoasă. Nici măcar poza aceasta n-am luat-o...

Și întorcîndu-se către tînarul poet Francisco Serrano, care m-a adus pînă la locuința maestrului, bucurîndu-se de ocazia ivită de a-l cunoaște, acum, personal, pe Paz.

Știi, spune Paz, românii au dat valori extraordinare occidentului. Pe Cioran l-am cunoscut la o recepție, cu mulți ani în urmă. A fost singurul dintre prietenii parizieni care îmi dădea sfaturi practice, pe cine să cunosc, pe cine să frecventez, ce relații mi-ar fi mai utile. Îi scriu rar scrisori, pentru că nu știu cum să mă adresez. El e filosof. Ștefan Lupășcu, și el un filosof foarte interesant, mi-a explicat multe lucruri de logică. Trebuia să fondăm împreună o revistă. Lupășcu, Michaux, un pictor brazilian și cu mine. Proiectul a căzut.

S - Am citit de curînd memoriile lui Pablo Neruda, *Mărturisesc că am trăit*. Mi-au plăcut, în general. Poate chiar mai mult decît poezia sa. M-a intrigat faptul că dintre toți poeții pe care-i amintește, despre unul singur

are, ori de cîte ori vine vorba, cuvinte tari. Se trezește în el un nerv pamfletar, ceea ce distonează cu tonul cărții, destul de calmă și echilibrată. Ori Huidobro este chilian și, după părerea mea, un poet excelent. De ce această pornire a lui Neruda împotriva unui contemporan?

P - Intră și aceasta în moravurile vieții literare latino-americane. Au existat, desigur, rațiuni personale. Cei doi poeți nu s-au prea înțeles. Primul meu contact personal cu Neruda a fost destul de dur.

Mama unei poete mexicane care a citit la festival, a fost de asemenea poetă. Destul de cunoscută. Era o femeie distinsă și frumoasă. Neruda mi-a trimis niște poezii de-ale ei, însoțite de o prezentare a sa, rugîndu-mă să le public. Ceea ce am și făcut, cu multă plăcere. S-a strecurat însă o greșală de tipar. După apariție, Neruda mă caută furios la telefon. Mi-a spus cuvintele grele, credea c-am făcut-o intenționat. Suferea pentru acea stupidă greșală de tipar. Era uneori suspicios și impulsiv. Cine știe ce i-o fi făcut Huidobro, în afară de alte deosebiri de opinii. După aceea, mulți ani mai tîrziu, amintindu-i lui Pablo incidentul nostru telefonic, noroc că eu am fost atunci destul de calm, simțindu-mă oarecum vinovat (vinovat fără vină), și-a cerut scuze și ne-am îmbrățișat.

Îi relatez o întâlnire a mea cu Neruda și Asturias, la Paris, prin 1967. Eram pentru prima dată la Paris. Sosisem de la Bienala de la Knocke le Zoutte, cu niște poeți români, mai în vîrstă, care m-au lăsat pur și simplu în gară și s-au făcut nevăzuți. Aveam telefonul unui poet din Uruguay, Rubén Bareiro de Sauer, pe care-l cunoscusem la festival. L-am sunat, noroc că era acasă, a venit cu mașina, m-a ajutat să-mi găsesc un hotel mai ieftin și a doua seară petreceam cu Neruda și Asturias cu soțiile, alți cîțiva poeți mai tineri, plus grupul Los Paragaitos, care se afla atunci la Paris. S-a discutat literatură, am băut, am dansat. M-am simțit foarte bine, înfiat de ghetto-ul latino-american. Modul lor de a fi, cald, zgomotos, pasional, mi-a plăcut.

Despre poezia sa, Paz refuză să vorbească. Scrie acum niște „mici poeme lirice”... Se pare că munca la revista „Vuelta” pe care o conduce îi ia destul de mult timp. Lîngă biroul său, într-o altă cameră se află un secretar, care este chemat să ne facă niște poze.

Deși greu de prins într-o formulă, bogata poezie latino-americană mi se pare că are ca numitor comun o anumită vehemență în exprimare. O drojdie într-un aluat de vorbe, crescînd unele din altele, pînă se coc și se rumenesc într-un fel de cîntec general: o piine pentru toată lumea. Frazele se excită parcă unele pe altele, se stimulează, se gîdîlă și pînă la urmă se încolonează în niște poeme care pot fi mici monologuri, ori discursuri. Mă gîndesc la unele poeme ale lui Neruda, la Joaquín Pasos, ori la brazilianul Carlos Drummond de Andrade. Pot apărea retorice, uneori chiar sînt, dar le stă bine patosul analitico-metaforic, făcut pentru dimensiuni vaste și pentru temperamente incinse. Poate că unul din secretele prozei latino-americane de azi constă în absorbirea acestei modalități poetice și în meșteșugul captării fiorului liric și al facerii prozei dintr-o poezie care se dilată. Îți vine să exclami ca în fața unui șarpe plîpînd care a înghițit un iepure: nici nu mă gîndeam că are o gură așa de mare. Din acest punct de vedere Paz e mai puțin „specific” și mai universal. Voluptatea zicerii îi lipsește. El nu e o silabă din vocea colectivă, care se spovedește în gura mare. Versul său se sustrage corului, individualizîndu-se public, în scurte incizii pe „pietre răzlete”, cu forță emblematică. Simbolul copilului cu sfîrlează i se potrivește: „De cîte ori o arunc/ cade/ exact în centrul lumii”. Acest fel de poezie se structurează pe esențe, căutînd și nimerind centrul lumii. E o poezie făcută din miezul lucrurilor. O poezie de contracție, cea care îți încrețește fruntea și provoacă bucurie tocmai prin acest îndemn la meditație.

Ciudad de Mexico, august 1981

Epitaf pentru un poet

A vrut să cînte, să cînte
ca să uite
viața lui cea adevărată de minciuni
și să-și aducă aminte
de mincinoasa lui viață de adevăruri.

Zeită Olmecă

Cele patru puncte cardinale
se reîntorc la buricul tău.
În pîntecul tău bate ziua, gătită de luptă.

Copil și sfîrlează

De fiecare dată cînd o aruncă
ea cade, exact,
în centrul lumii.

În plin soare

Ora e transparentă:
dacă e invizibilă pasărea,
vedem culoarea cîntecului ei.

Floare

Strigătul, ciocul, dintele, urletul,
nemicul carnivor și vraștea lui,
se risipesc în fața acestei modeste flori.

Doamna

Noapte de noapte coboară în fîntînă
și-n zori reapare
c-o nouă reptilă în brațe.

Clopotele în noapte

Valuri de umbre, valuri de năluciri
deasupra unei frunți în flăcări:
aruncați apă peste gîndurile mele, stingeți-le!

În fața porții

Oameni, cuvinte, oameni.
am șovăit o clipă:
luna sus, singură.

Peisaj

Insecte sînguincioase,
cail de culoarea soarelui,
asinii de culoarea norilor,
norii precum sfînci uriașe fără greutate,
munții ca niște ceruri prăbușite,
turma copacilor adăpîndu-se-n rîu,
toate se află aici fericite așa cum sînt,
față-n față cu noi care nu sîntem prezenți,
roși de turbare, de ură,
de iubire roși, roși de moarte.

În românește de Marin Sorescu

Marin Sorescu, Octavio Paz și Francisco Serrano în Mexic, 1981

Interesul pentru Nietzsche

◆ Într-un număr recent din "Le Monde des Livres", Roger-Pol Droit constată că, la fiecare 20-30 de ani, părerea despre Nietzsche se schimbă considerabil, el fiind pus să joace mereu alte roluri. Astfel, a fost considerat, între altele, ca un poet "fin de siècle", exaltat și religios, ca o brută opacă pangermanistă, ca un estet rebel și provocator, ca un spirit bolnav și divagant etc. - el însuși facilitând această deconcertantă multiplicitate a judecăților. Cert este că scriitorul și gânditorul continuă să suscite un interes pasionat. Nu mai puțin de trei cărți referitoare la el au apărut în ultimul timp în Franța: *Nietzsche 1892-1914* - volum coordonat de Bruno de Cesole și Jeanne Causse (Ed. Maisonneuve et Larose), *Nietzsche, Adevărul vieții intense*, un eseu inedit, scris în 1937, de Gaëtan Picon (Ed. Hachette) și *Elisabeth Nietzsche. De la prostie la trădare* de Diane Chauvelot (Ed. L'Harmattan). În imagine - Friedrich Nietzsche soldat, în 1867.

Viața cu Jerry

◆ Joyce Maynard, prozatoarea care a trăit, în urmă cu 25 de ani, timp de nouă luni în sihăstria lui J.D. Salinger de la New Hampshire și care s-a decis să-și relateze "viața cu Jerry" într-o carte, explică în "New York Times" ce a determinat-o să comită această indiscreție: "I-am jurat să păstrez secretul legăturii noastre, dar asta a fost cu mult timp în urmă. Cred că am și eu unele drepturi asupra acestui trecut comun. Când ne-am despărțit, eram o fată înspăimântată, complet zdrobi-

tă, și pentru mine el era omul cel mai important de pe pământ... Îmi spusese că nu valorez mare lucru... Când l-am revăzut, eram o femeie de 44 de ani, puternică, sigură pe sine și am înțeles că avusese dreptate". Acuzată că exploatează numele lui Salinger, scriitoarea se apără, susținând că timp de un sfert de secol a respectat promisiunea, dar că acum are cu adevărat poftă să scrie o carte răsunătoare.

Petiția pentru Ramuz

◆ În Elveția romandă e aproape o afacere de stat: o sută de persoane, între care numeroase personalități, au semnat o cerere pentru ca Charles Ferdinand Ramuz să fie publicat în „La Pléiade”. De mai mulți ani elvețienii francofoni speră ca cel mai mare romancier al lor să apară în prestigioasa colecție de la Gallimard. Acum citeva săptămâni presa a relevat că nepotul scriitorului l-a ales pe editorul elvețian Bernard Campiche pentru a publica operele complete

ale lui Ramuz. Drepturile autorului mort în 1947 aparțin acestui nepot, care de doi ani era în discuție cu Editura Gallimard. Petiționarii regretă că scriitorul va fi privat de apariția într-o colecție recunoscută în lumea întreagă pentru edițiile sale științifice alcătuite, cu un aparat critic foarte bun. Guido Olivieri, nepotul, încearcă să calmeze spiritele: „Sint două lucruri diferite, care nu se exclud. Pe de o parte, o ediție populară, pe de alta, una critică”.

Un succes

◆ Noua montare, realizată de regizorul Christian Schiaretti la Teatrul din Sceaux, a operei *Madame Butterfly* de Puccini a avut în rolul principal pe soprana Operei bucureștene Mariana Colpoș - "voce amplă, fluidă, cu timbru seducător" comentează "Le Monde de la Musique".

Ultimul caz al lui Sherlock Holmes

◆ Drepturile de autor ale lui Conan Doyle au intrat, pentru scurt timp, în anii '80, în domeniul public. Dar, ca urmare a modificării legii ce proteja drepturile, de la 50 la 70 de ani, Sherlock Holmes a devenit proprietatea unei anumite Andreea Plunket. Cum? Povestea nu e deloc simplă. În 1976, Andreea, o frumoasă unguroaică, și soțul ei, Sheldon Reynolds, un producător american, au cumpărat drepturile pentru a face un serial TV Sherlock Holmes. Serial care, în 1980, nu era încă început. Andreea a divorțat de producător și, în procesul de partaj, drepturile asupra celebrului detectiv i-au revenit ei. Dar, cum intraseră în domeniul public, nu mai valorau nimic. Recăsătorită cu un irlandez, unguroaică și uitase de ele când a aflat că fostul soț folosește de șapte ani aceste drepturi. L-a dat în judecată, s-a luptat aprig și a câștigat. Din păcate, iar pentru doi ani căci, dar legea nu se modifică din nou, în 2000 se implinesc cele 7 decenii de la moartea lui Arthur Conan Doyle (1859-1930).

Harnicul biograf

◆ Peter Ackroyd este foarte harnic: după biografiile lui Dickens, Chatterton și Blake, este prezent acum în librării cu o carte dedicată vieții lui Thomas More (Ed. Chatto & Windus) și lucrează la o „biografie” a Londrei, considerată de el nu doar un centru al puterii și comerțului, ci și un loc misterios și violent. „The Observer” dezvăluie și proiectele pe termen mai lung ale lui Ackroyd: a semnat deja contracte pentru biografiile lui Shakespeare, Defoe și Turner.

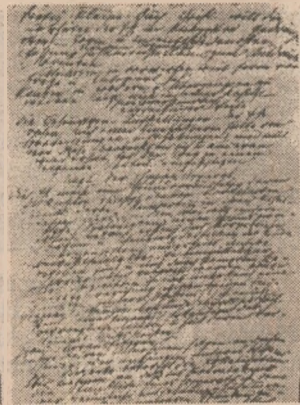
Freud după manuscrise

◆ Văzind viitorul psihanalizei amenințat în contextul acestui sfârșit de secol prea puțin preocupat de exercițiile introspective, psihanalista germană Ilse Grubrich-Simitis, exegetă a scrierilor freudiene,

vrea să facă mai bine cunoscută opera lui Freud, adesea supraincercată de interpretări discutabile. Și merge direct la sursă, adică

la manuscrise. Ultimul ei studiu, *Freud: întoarcerea la manuscrise face să vorbească documente mute* e o scrupuloasă investigație a notelor de lucru pentru identificarea metodelor și procedeele folosite de

părintele psihanalizei pentru a fixa gândirea în mișcare, în special în ceea ce privește teoria traumei psihice și a fantasmelor.

Castiliana în Banca de date

◆ Real Academia Española a alcătuit o bancă de date asupra evoluției limbii castiliane, vorbită de peste 300 de milioane de persoane în lume. *Corpus de Referencia del Español Actual* cuprinde de 90 milioane de cuvinte, ce vor fi accesibile prin Internet începând din această toamnă. 45% din referințele utilizate provin din cărți, ceva mai puțin - din ziare și reviste, iar 10% din diverse documente. Pot fi găsite toate felurile de cuvinte, de la variantele din limbile hispano-americane la argou, fără a fi uitate nici erorile cele mai frecvente.

Pavese nocturnul

◆ Unele au fost puse la index de regimul fascist, altele s-au pierdut sau au fost uitate printre manuscrise, 60 au rămas inedite. Toate poemele lui Cesare Pavese au fost adunate în volumul *Le Poesie*, apărut de curind la Ed. Einaudi, volum ce aruncă o nouă lumină asupra autorului *Meseriei de a trăi*. Figurii luminoase a prozatorului militant îi corespunde un poet tenebros și nocturn - scrie „L'Espresso”. Dureea, dezolarea, amestecul de vise destrămate, dorințe frustrate, tulburări sado-masochiste și singurătatea sint marca acestor poeme impregnate de „tristețea

din Torino”, oraș în care, la 18 august 1950, Pavese și-a pus capăt zilelor.

UNIVERS
EDITURA PUBLICULUI CULTIVAT

vă recomandă ultimele sale apariții:

<p>CARLOS FUENTES <i>Gringo Viejo</i> 184 p., 22.000 lei</p>	<p>RICHARD WAGNER <i>Viena, Banat</i> 152 p., 17.000 lei</p>
---	---

Acceste titluri le puteți comanda la Editura Univers, Piața Princi Libere nr. 1, C.P. 33-78, București • 79739
Tel. (401) 222.66.29; 617.55.25; Fax: 222.56.52

UNIVERS
EDITURA PUBLICULUI CULTIVAT

vă recomandă ultimele sale apariții:

<p>BERNARD MALAMUD <i>Cîrpaciul</i> 272 p., 29.000 lei</p>	<p>FRANZ KAFKA <i>Jurnal</i> 472 p., 42.000 lei</p>
---	--

Acceste titluri le puteți comanda la Editura Univers, Piața Princi Libere nr. 1, C.P. 33-78, București • 79739
Tel. (401) 222.66.29; 617.55.25; Fax: 222.56.52

59 de ani - 53 de piese

◆ Sir Alan Ayckbourn este autorul dramatic cel mai popular în Anglia. Numai piesele shakespearene sînt mai des jucate decît ale sale. În vîrstă de 59 de ani, el a avut recent premiul cu cea de a 53-a piesă ce-i poartă semnătura, *Ceea ce facem pentru dragoste*, pusă în scenă la teatrul Gielgud. Mare maestru al umorului britanic, Sir Alan seduce publicul prin situațiile meticuloase concepute în care își pune personajele aparținînd clasei de mijloc. „Scriu despre oameni care seamănă cu cei mai mulți dintre noi - spune dramaturgul în «The Economist». Unii autori par să se complacă în a imagina lumi cît mai îndepărtate de ei înșiși, de spectatori sau de cititori. Eu nu scriu despre regii azteci, sînt mai aproape de demersul unei Jane Austen“. Jucate cu succes în peste 30 de țări, comediiile dulci-amare ale lui Ayckbourn seduc nu doar clasa mijlocie, ci și pe intelectuali rafinați.

Acum 120 de ani

◆ „Am sosit în dimineața aceasta la Genova...“, îi scria Arthur Rimbaud, la 17 noiembrie 1878, mamei sale, înainte de a-și începe călătoria spre Alexandria. La Palazzo Gambaro din Genova s-a deschis de curînd o importantă expoziție consacrată lui Rimbaud.

O voce curajoasă

◆ Manuscrisul său a așteptat doi ani într-o editură de stat, apoi a dispărut în mod misterios. Exasperat, Vasil Bikau, pe care dictatorul bielorus Alexandr Lukașenko nu-l poate suferi, a hotărît să-și publice și să-și difuzeze singur culegerea de nuvele intitulată *Zidul*. Profitînd de o hîbă a legislației, a putut să facă acest lucru în Bielorusia - țară în care libertatea de expresie e reprimată. Pentru a-și finanța proiectul, cel mai important scriitor bielorus în viață a făcut apel la cititorii ziarului independent „Naša Niva“, tipărit în străinătate, de la care a primit mandate ce au acoperit cheltuielile pentru tiraj de doar 750 de exemplare. Nuvelele din *Zidul* rezumă istoria tragică a Bielorusiei, ocultată de URSS, iar acum de regimul de la Minsk.

Simpozion american

◆ În orașul Milwaukee (Wisconsin) a avut loc un amplu simpozion intitulat „Public Showing“, organizat de Centrul de studii ale secolului XX de pe lîngă Universitatea Wisconsin. Au participat cadre universitare și specialiști în istoria artei de la cele mai renumite universități și instituții de artă nord-americane. În cadrul acestui simpozion, Roxana Marcoci, istoric de artă de la Universitatea din New York, care își pregătește teza de doctorat avînd ca temă opera lui Brâncuși, a abordat istoria receptării, în trei perioade diferite, a ansamblului monumental de la Tg. Jiu: perioada interbelică în care a fost conceput și inaugurat memorialul brîncușian, apoi hiatusul epocii staliniste, urmat de cea comunistă, și perioada după decembrie 1989. Expurerea Roxanei Marcoci a fost însoțită de peste 150 de diapozitive, realizate în țară și în SUA.

Michaux în „Pléiade“

◆ Cu ocazia apariției, la mijlocul lunii aprilie, a primului volum din ediția

duceri de opere plastice. Cele trei volume din Pléiade vor conține, pe lîngă

de *Opere complete* ale lui Henri Michaux (1899-1984), în celebra colecție La Pléiade a Editurii Gallimard, „Magazine littéraire“ nr. 364 îi consacră scriitorului și pictorului „Dosarul“ său, bogat ilustrat cu fotografii și repro-

textele literare, și picturi și desene, înfățișînd cititorului, pentru întia oară în toată amploarea ei, o operă considerabilă, cunoscută doar fragmentar. În imagine, dublu portret al lui Henri Michaux, făcut de Claude Cahun în 1925.

Expoziție Bergman

◆ Între 21 august și 4 octombrie, Muzeul Strindberg din Stockholm va găzdui o retrospectivă fotografică dedicată celor patru decenii ale lui Ingmar Bergman ca regizor al Teatrului Regal Dramatic. Fotografii Beata Bergström și Bengt Wanseius au imortalizat momente din spectacole ale lui Bergman, împărțînd unicitatea marelui artist suedez.

Biografia lui Chomsky

◆ În celebritatea lui Noam Chomsky, politica și lingvistica se amestecă într-o activitate neobosită: în primul rînd, zeci de cărți, scrise singur sau în colaborare, apoi nenumărate cursuri, conferințe, intervenții publice, polemici. Părintele gramaticii generative transformătoare, spectaculoasa teorie asemănătoare cu „o revoluție coperniciană“, l-a fascinat pe Robert F. Barsky. Cercetînd surse greu accesibile și cerîndu-i lămuriri chiar

eroului său, cu care a purtat o asiduă corespondență în 1991, Barsky a scris cartea *Noam Chomsky. O voce discordantă*, apărută la MIT Press, anul trecut. Interesul stîrnit de această biografie în lumea anglosaxonă a fost atît de mare, încît s-a creat un sit pe Internet în care cititorii își exprimă părerile despre Chomsky. Editura franceză Odette Jacob a publicat luna trecută traducerea cărții, reacțiile franceze fiind și ele așteptate pe Internet.

Viața lui Soljenițin

◆ D.M. Thomas, poet și romancier cu o aplicare specială pentru fantasmă sexuale, a publicat la Ed. Little/Brown din Londra biografia *Alexandr Soljenițin: Viața și secolul său*, primită favorabil de presa britanică. Bun cunoscător al literaturii și istoriei ruse, autorul își ia o mare libertate în povestirea vieții celebrului scriitor disident, introducînd chiar pasaje de „experiență fictivă“ acolo unde îi lipsesc informațiile. Fiindcă - aminteste „Daily Telegraph“ - Soljenițin refuză categoric să stea de vorbă cu biografii, considerîndu-i „echivalentul occidental al KGB-ului“, D.M. Thomas a fost nevoit să recurgă la imaginația sa de romancier, ca să umple golurile narațiunii biografice. În imagine, Soljenițin văzut de Levine.

Palmaresul secolului XX

◆ BBC vrea să facă un palmares al celor 100 de opere artistice cele mai importante ale secolului, consacînd cîte o emisiune radiofonică fiecăreia (seria a debutat în ianuarie cu *Metamorfoza* lui Kafka). Făcîndu-se publică lista celor 100 de nume, ziarele engleze au remarcat imediat „machismul“ ei (93 de bărbați și doar 7 femei), absența tinerilor artiști, precum și ignorarea unor importanți creatori din televiziune, modă și cinema (Dior, Chanel, Spielberg, John Ford etc.). O altă polemică e generată de „partea leului“ acordată poeziei (14%). Publicația spaniolă „El País“, după ce se bucură de prezența pe listă a Spaniei cu trei nume - Dali, Picasso și Garcia Lorca - demonstrează pe un spațiu larg de ce un astfel de palmares limitativ e absurd.

Nevroza convertirii

◆ În *Among the Believers*, scriitorul britanic V.S. Naipaul (n. 1932 într-o familie de origine indiană din Trinidad) a vrut să înțeleagă de ce întoarcerea la Islam era, pentru țări ca Iran, Pakistan, Malaezia și Indonezia, sinonimă cu revoluția. 13 ani mai tîrziu, în recentul volum *Beyond Belief: Islamic Excursion Among the Converted Peoples* (Ed. Little, Brown), el își continuă ancheta, intrînd în detaliu de finețe. „Nu e o carte strict despre Islam - mărturisește scriitorul în «Newsweek“ - ci mai curînd despre populațiile convertite. Islamul e la origine o religie arabă. Musulmanii ne-arabi sînt de fapt niște convertiți care au întors spatele culturii lor, credinței, civilizației lor [...] Aceste populații sînt profund perturbate fiindcă în realitate ele sînt colonizate. Subiectul cărții mele este în primul rînd nevroza convertirii“.

Frații Coen

◆ Cu ocazia premierei ultimului lor film, *The Big Lebowski*, frații Coen, autori, între altele, ai peliculelor *Barton Fink* (1991 - Palme d'or la Cannes) și *Fargo* (1996 - Premiul pentru regie la Cannes), au dat un interviu în „Der Spiegel“. Răspunsurile pli-

de la care au preluat și structura narativă, dar că punctul de plecare e diferit, iar fiecare personaj e caracterizat prin alt stil muzical. Întrebați dacă și în viața privată sînt tot timpul împreună, Joel (sau Ethan - ei nu spun niciodată *eu*, ci doar *noi*) a

ne de nonșalanță și derizivitate ale lui Joel și Ethan - care, deși nu sînt, se comportă ca niște gemeni - relevă că, pentru noul film, și-au ales un erou asemănător oarecum cu Philip Marlowe al lui Chandler,

răspuns că, trebuind să-și lanseze filmele, călătoresc mult și atunci n-au încotro, dar că, după ce muncesc o zi întreagă împreună, primul impuls, seara, nu e să spună „acum, hai să mergem să bem ceva“.

Secte, literatură și politică

◆ Alexandr Etkind, considerat „steaua noii culturologii ruse“ de către revistele culturale din țara sa, este autorul a trei lucrări: *Istoria psihanalizei în Rusia*, *Sodoma și Psyche* și recentul studiu de 700 de pagini intitulat *Biciul celor ce se flagelează. Secte, literatură și revoluție*, editat de Catedra de slavistică a Universității din Helsinki în colaborare cu „Novoie Literaturnoe Obrozenie“ din Moscova. Volumul are ca subiect sectele religioase și dedesubturile culturale ale istoriei ruse, studiate cu o metodă proprie ce combină interdisciplinaritatea (psihanaliza freudiană și sociologia weberiană) cu intertextualitatea - ceea ce el numește „arheologia textului“. Cartea ajunge la concluzia că „toată literatura rusă și toată viața politică sînt penetrate de profunde aluzii sectare“.

Protestul omonimului

◆ Scriitorul englez Nick Hornby, specializat în romane cu subiect sportiv, a căror acțiune se petrece în ambianța stadioanelor, a trebuit să schimbe numele eroului din noul său roman, *About a Boy*, fiindcă un

cetățean omonim, William Lightman, s-a opus utilizării numelui său. Motivul d-lui Lightman: „Am răsfățat cele două romane precedente ale lui Nick Hornby. Fotbalul nu e pasiunea mea.“

Revista revistelor

Anele de capul lor

Cronicarul recunoaște că, atunci când a deschis reviste de studii feministe *AnALize* nr. 1/2, avea un rinjet malițios și ghearele pregătite. Atitudine ti-pi-că. Se aștepta la militantism social și politic, la activism împotriva dominației masculine, la îndrjire, ranchiună și oleacă de isterie. Sau, în cel mai bun caz, la teoretizări aride, îmbinate de postmodernism, compilate din bibliografia americană a filosofiei feministe și a domeniului numit Gender Studies. Ei bine, lectura revistei editate de Societatea de analize feministe *AnA* l-a făcut să-și retragă rușinat ghearele prejudecăților iar zimbetul să-i devină admirativ. *AnALize* nu e doar elegant concepută și tipărită, cu bun gust grafic, urmărind și lizibilitatea și informația despre identitatea tuturor autoarelor din sumar, ci și *convingătoare* prin tonul echilibrat și talentul cu care e scrisă. Echipa, alcătuită din Laura Grünberg - redactor șef, Mihaela Miroiu, Cristina Cărtărescu, Mara Marin și Mihaela Răbu, reușește să îmbine nivelul academic (toate colaboratoarele sunt fie cadre universitare, cu masterate și doctorate în străinătate, fie proaspete absolvente de filosofie, sociologie, științe politice, jurnalism și științe comunicării) cu o expresie personală, directă, mergând până la confesie, dictată de dorința de a se face înțelese și de categorii cu nivel mediu de instrucție. Personalitatea incontestabilă a grupului (și, după părerea noastră, cea mai talentată *scriitoare* a lui) este Mihaela Miroiu - profesoară și decană la Școala Națională de Studii Politice și Administrative, doctor în filosofie, autoare a mai multor cărți și studii de filosofie feminis-tă, disciplină pe care o predă și la Facultatea de Filosofie din București. Ea, împreună cu Laura Grünberg, au inițiat Societatea *AnA*, în 1993, îmbogățind-o cu un Centru de resurse multimedial pe probleme de gen și o bibliotecă feminis-tă accesibilă tuturor celor interesați. Într-un editorial („Editoriana”), semnat Mihaela

Mirana (cam caraghios-copilăros, dar o luăm ca pe o autoironie, căci feminista Mirana dovedește în cele două texte din sumar că are umor, ceea ce o face deosebit de simpatică), ea explică cine sunt și ce vor Anele: niște femei care, în loc să fie rezonabile și deci conformiste, au ales să se întrebe asupra înțeleșurilor rezona-

bilității și conformismului: „Și noi ANELE am fost femei «normale», fiindcă tot ceea ce numim astăzi patriarhat părea normalitatea însăși. Și noi am concurat din plin la mașinaria de reproducere a acestei normalități. Doar că acum o înțelegem și încercăm să o demontăm, măcar în sens cultural”. Ele nu speră încă la un acces real în decizia majoră, într-o țară în care guvernul e numit „putere” și nu administrație, iar guvernanții sunt considerați „foști sau actu-

alii stăpâni ai României”. Ele n-au mentalitate de stăpîne și nu fac „decît să-și exorcizeze mentalitatea de slugi și să-și caute împlinirea omenească”, gîndind pe cont propriu, nu după modele autoritare inculcate de bărbați. Anele vor să învețe să gîndească, pentru a putea opta conștient. Chiar și în privința autosacrificiului pentru cei pe care îi iubesc: «Autosacrificiul nu are nici o valoare dacă nu-l alegi conștient. Practic, lipsa alegerii elimină orice valoare morală a unui act omenes-c. Noi am fost dresate că a trăi pentru alții este o fatalitate, nu un destin liber-asumat. Atît de puternică este această profeție pe care am înghițit-o o dată cu limba-jul, încît ea s-a încastrat în noi ca o ade-vărată natură. Modelul cultural cel mai avizat este cel al Anei care a fost sacrifi-cată pentru cel ce a ales să se sacrifice pentru operă. Un sacrificiu la mîna a doua. Balada nu este a Anei, ci a meșteru-lui Manole, cum este și „monastirea pen-tru pomenire”. Mai trist este că Ana nu are nimic eroic în ceea ce face, iar exege-zele o laudă pentru „autosacrificiu”. Sin-gurul lucru pe care îl consimțise voluntar era acela de a înfrunta orice obstacol ca să-și hrănească bărbatul, pe marele meș-ter. Restul nu e decît un joc ucigaș. O fe-meie păcălită să se lase zidită pentru o glorie care nu-i aparține.» Mihaela Mi-roiu ar vrea ca femeile de azi - care con-tinuă să se sacrifice pentru cei dragi, din vocație -, să nu mai poată fi păcălite, adică să clădească împreună cu Manole și „să refuze, tot împreună, orice ispită a supunerii și dominării”. Micul grup de ANE - care se recunosc: „Ne-cu-minți. De capul lor. Dez-axate prin infidelitate față de maeștri, tabieturi culturale sau măcar prin asumarea proastei reputații pe care o au feministele într-o societate care colcăie de conservatorisme ce se bat cap în cap sub egida reformei și schimbării” - are toate șansele să schimbe ceva prin această revistă seducătoare cel puțin sub raport intelectual.

Prostia aripilor mari

În vreme ce la postul de televiziune ANTENA 1 renaște *Cîntarea României* în varianta „Cîntarea lui Adrian Păunescu”, în cotidiene ni se povestește cum pe Aeroportul Otopeni au loc operațiuni de contrabandă cu girofar. În ciuda faptului că la prima vedere între aceste două chestiuni nu e nici o legătură, ceea ce le leagă e că atît Adrian Păunescu cît și girofarul nu mai sînt ce au fost. Gloria poetului, pînă la un punct respectabilă și cu suport, s-a transformat odată cu uriașul vicleim

LA MICROSCOP

Cartea de 100.000 de lei

ÎN CURÎND, cu binecuvîntarea lui Mugur Isărescu, va începe să circule și bancnota de 100.000 de lei. Această publicație a Bancii Naționale, care va fi editată într-un tiraj amețitor va avea cel puțin două tipuri de cititori autohtoni. Unii, destul de puțini, ca să nu zic primejdios de puțini, vor fi incintați de apariția ei. Aceștia sînt citorii plictisiți de asemenea publicații și în a căror bibliotecă nu mai e loc pe rafturi de edițiile anterioare ale acestei edituri care e Banca Națională. Pentru ei, noua apariție nu e o ediție de lux, ci una de tip BPT, pe o hîrtie mai bună. Ea nu valorează decît 12 dolari americani înainte de apariție, iar după aceea s-ar putea să coste din ce în ce mai puțin. Adică nu „s-ar putea”, ci sigur se va ieftini, ca și predecesoarele ei. Pentru cititorul care face afaceri și în a căru bibliotecă se găsesc și ediții în limbi străine, în special cele în engleza americană și în germana unificată, prețul comparativ al noii apariții purtînd autograful lui Mugur Isărescu e prea mare. Și, din păcate, nu se poate spune că această atitudine e dictată de vreun secret dispreț față de editorul român. Pur și simplu acestuia i se reproșează că pune un preț prea mare, la propriu, publicațiilor sale. Adică dacă cititorul Gicu vrea să schimbe publicațiile autohtone pe cele străine, luînd în calcul drepturile de autor, cheltuielile cu tipografia și cu distribuția, el ajunge la concluzia că aceste cheltuieli sînt mai mari decît declară șeful editurii, Mugur Isărescu. Apare aici o mică problemă, pe care marele cititor care e Gicu tinde să o ignore. Anume că și el are o anumită contribuție la mărirea acestor cheltuieli. Mă gîndesc la Gicu, marele importator de pantofi de unică folosință sau la Gicu, marele exportator de potcoave pentru iepuri, niște potcoave perfecte pe care însă occidentalii nu vor să le cumpere decît dacă în prețul lor intră și iepurii. Or, pentru ca Gicu să poată exporta potcoavele cu iepuri cu tot, el are nevoie ca publicațiile lui Mugur Isărescu să nu aibă mare gre-

utate în raport cu cele editate în străinătate ba chiar, dacă se poate, să fie puțin subevaluate, în așa fel încît el să poată exporta și potcoavele, și iepurii cu un ce beneficiu. Editorul însă mai știe un lucru, că publicațiile sale nu sînt destinate numai lui Gicu plictisitul de ele, ci și lui Gicu care vede în ele exemplare bibliofile, rarități adică. Pentru Gicu bibliofilul, care compensează prin numărul de reprezentanți primejdioasa, repet, raritate a lui Gicu cel plictisit, această nouă ediție din operele semnate de Mugur Isărescu ar trebui să-și păstreze cît mai mult timp prețul de pornire. Dar, la rîndul său, și Gicu bibliofilul ajută, fără să știe, la ieftinirea edițiilor purtînd autograful lui Mugur Isărescu. El cere mărirea de tiraj, vrea ca exemplarele care ajung la el să nu-și schimbe valoarea, de multe ori însă el e angajatul lui Gicu, exportatorul de potcoave de iepuri. Sau al lui Gicu, importatorul de pantofi de unică folosință. Așa că, în pofida faptului că interesul lui personal se opune aceluia pe care le au ceilalți doi Gicu, bibliofilul angajat de ei produce cu mindrie potcoave de iepuri și iese în stradă dacă i se spune că nu le cumpără nimeni, sau vinde cu avînt pantofii de unică folosință care ajung la un alt bibliofil, ca și el. Mai există însă și Gicu pensionarul și copilul Gicu care trag ponoase numai și numai pentru că nu fac parte din joc. În varianta lor extremă, Gicu pensionarul cerșește, iar copilul Gicu a fugit de acasă și a devenit ori aulac ori Gica de la colțul străzii. De aproape zece ani de cînd Gicu Export-Import și Gicu bibliofilul trag de ediții scoase de Mugur Isărescu, acestea se rup taman cînd ar putea fi atinse și de copilul Gicu și de pensionarul Gicu. Or, nu vă supărați, dacă conștiința mea e rănită din cauză că Gicu de la cei doi poli de la capetele ei cerșește, se droghează sau se prostituează, înseamnă că eu, Gicu de sinteză, cum ar veni, nu sînt în stare nici de trecutul și nici de viitorul meu. A se reține!

Cristian Teodorescu

care a fost *Cîntarea României* într-o uriașă vopsire de gard printre ale căru stîngii s-a topit în mare parte și inițialul Adrian Păunescu, cel în memoria căruia îi acordăm atenție și lui Adrian Păunescu cel de azi. Pe vremuri, poetului nu i-a ajuns ceea ce obținuse prin ceea ce era, ci și-a luat ca spate covîrșitor pe Ceaușescu. Un spate care în cele din urmă i-a întors spatele, dar asta ține deja de un alt moment al existenței poetului. Cît despre girofar, nici el nu mai are prestigiul nesmintit de pe vremea lui Ceaușescu - vremea girofarului nevăzut și mut și nici pe acela din primii ani după '90, cînd girofarul vizibil îi băga la idei pe cetățenii obișnuți, pînă și-au dat seama că orice nimeni își putea pune așa ceva pe acoperișul mașinii. Acum, dacă n-ar fi polițiștii de la circulație, girofarul ar fi un obiect care mai degradă l-ar împiedica pe posesorul lui să avanseze. Adrian Păunescu își face numărul la un post de televiziune care nu e TVR 1, iar un transport cu girofar e un soi de pisică neagră care atrage ghinioanele aduse de ochiul presei. ❖ Propoțional, poetul propriei sale cîntări e un biet copil de mingi în raport cu afacerea țigărilor debarcate pe aeroportul Otopeni militar. În profunzime însă, mecanismul e același. Păunescu se simte un girofar, ceea ce nu mai e de mult, iar girofarul de pe mașina care a deschis drumul mult povestitului transport de țigări de contrabandă nu mai e echivalentul lui Păunescu de pe vremuri tocmite, cînd acesta pune pe coji de nucă diverși șefi echivalenți cu comandantul de aeroport militar de la Otopeni. Mișcarea retro a lui Păunescu are cam aceeași valoare ca și operațiunea țigareta în noua ei ipostază. ❖ Ziare care

ii cobeau lui Andrei Pleșu că nu are ce oferi în calitate de ministru de Externe, ziare care îi prevedeau o carieră scurtă, acceptă acum că Pleșu e un ministru de Externe aproape nevisat de bun. Dar, în același timp, ambasadorul României la Bonn, un oarecare Dunca, înțelege să le ia apărarea subordonaților săi din ambasadă, explicînd că aceștia n-au primit bani de la cetățenii români din Germania, ci mici atenții, precum niscai sticle de whisky. Cu atît mai prost. Sau chiar cu atît mai revoltător. Obrazul țării e vîndut pe nimica toată tocmai de cei care ar trebui să aibă grijă, în străinătate, de înfațișarea lui. ❖ În calitate de reprezentant al României, Pleșu reușește la Washington să mai atenueze din efectele nefericite ale politicii și ale crizei autohtone. Tot el obține promisiuni pentru țara sa, dar le precizează direcția - anume că nu se prea știe cum stăm cu intrarea în NATO. Pleșu, externistul care pînă să fi ajuns la Externe aproape că habar n-avea cu ce se mîncă acest ministru, e personalitatea politică în care ideea lui Titulescu, aceea că *dați-mi o bună politică internă și vă fac o politică externă*, refuză această soluție, pentru a face o bună politică externă cu ajutorul căreia să se poată întrema și politica internă. ❖ Uriașa prostie că personalitatea de anvergură pusă într-o funcție nu se poate achita de funcție din motive de aripă prea mari, e o șopîrlă cu care mediocritatea încearcă să se apere de oameni de valoare. Iar mediocritatea poate fi recunoscută prin aceea că simte nevoia de girofar. Chiar și atunci cînd ar trebui să treacă neobservată, ca în cazul țigărilor de contrabandă de pe aeroportul Otopeni.

Cronicar

**România
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefone: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 1998: 3 luni - 26.000 lei; 6 luni - 52.000 lei; 1 an - 104.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipărit la
„PROGRESUL ROMÂNESC” S.A.,
Calea Plevnei 114, sector 1
București

24 pag - 2.000 lei
La redacție: 1.500 lei